

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ О. П. Степанов
«__» _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 056 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «Конкурентні стратегії країн у світовому господарстві»

Виконавець: Горобець Яна Іванівна, група МЕВ-401

(підпис виконавця)

Керівник: д.н.д.у., професор, заслужений економіст

України, професор кафедри міжнародних

економічних відносин і бізнесу ФМВ НАУ

(підпис керівника)

Біла Світлана Олексіївна

Нормоконтролер: Балабанова Галина Петрівна

(підпис нормоконтролера)

Київ - 2020

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин

Кафедра міжнародних економічних відносин і бізнесу

спеціальність 056 «Міжнародні економічні відносини»

освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Степанов О.П.

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломної роботи

Горобець Яни Іванівни

1. Тема роботи **«Конкурентні стратегії країн у світовому господарстві»** затверджена наказом ректора від «29» квітня 2020 р. №542/ст.
2. Термін виконання роботи: з 04 травня 2020 року по 21 червня 2020 року.
3. Вихідні дані до роботи: рейтинги Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum) та Міжнародного інституту розвитку менеджменту (International Institute for Management Development) а саме «The Global Competitiveness Report» та «The World Economic Yearbook» відповідно, індекс «Ведення бізнесу» («Doing business») Світового банку, індекс глобальної конкурентоспроможності («The Global Competitiveness Index»), дані звітів ООН та ЄС про сталий розвиток.
4. Зміст пояснювальної записки: сутність конкурентоспроможності країн та їх вимір у світовій економіці: теоретико-методологічний аспект, світовий досвід впровадження конкурентних стратегій розвитку країн у світовому господарстві, роль міжнародного економічного співробітництва у реалізації конкурентних стратегій України на світових ринках.
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: у роботі розміщено 17 таблиць, 11 рисунків та 10 додатків.
6. Презентація основних результатів дипломної роботи в електронному вигляді. Розроблена презентація в Microsoft Office Power Point, складає 25 слайдів.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
	Вивчити літературні джерела з предмету дослідження та написати заяву про затвердження теми дипломної роботи	23.03.2020	Виконано
	Затвердити план дослідження та отримати завдання до виконання дипломної роботи	30.03.2020	Виконано
	Розкрити теоретико-методологічні основи сутності конкурентоспроможності країн та їх вимір у світовій економіці (1 розділ)	04.05.2020 – 10.05.2020	Виконано
	Проаналізувати світовий досвід впровадження конкурентних стратегій розвитку країн у світовому господарстві (2 розділ)	11.05.2020 – 17.05.2020	Виконано
	Визначити та обґрунтувати роль міжнародного економічного співробітництва у реалізації конкурентних стратегій України на світових ринках (3 розділ)	18.05.2020 – 24.05.2020	Виконано
	Написати реферат, вступ, висновки та оформити список використаних джерел і додатки	25.05.2020 – 27.05.2020	Виконано
	Оформити дипломну роботу	28.05.2020	Виконано
	Попередній захист дипломної роботи	29.05.2020	Виконано
	Передати дипломну роботу рецензенту для рецензування (за 10 днів до захисту)	08.06.2020	Виконано
	Передати дипломну роботу науковому керівникові для написання відгуку (за 7 днів до захисту)	11.06.2020	Виконано

8. Дата видачі завдання: « 30 » березня 2020р.

Керівник дипломної роботи

_____ (підпис керівника)

Біла С.О

_____ (П.І.Б)

Завдання прийняв до виконання

_____ (підпис випускника)

Горобець Я.І

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «Конкурентні стратегії країн у світовому господарстві»: 109 сторінок, 17 таблиць, 11 рисунків, 69 літературних джерел, 10 додатків.

Перелік ключових слів (словосполучень): СТРАТЕГІЯ, СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО, КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ, РЕЙТИНГИ, ЄС, СТАЛІЙ РОЗВИТОК, ІННОВАЦІЇ, ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО, КНР, УКРАЇНА, ЕКСПОРТНА СТРАТЕГІЯ, МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО.

Об'єкт дослідження: процеси реалізації конкурентних стратегій країн у світовому господарстві з урахуванням дотримання національних економічних інтересів та національної специфіки соціально-економічного розвитку країни.

Предмет дослідження: є теоретико-методологічні та практичні аспекти становлення та реалізації конкурентних стратегій країн у світовому господарстві.

Мета дипломної роботи: дослідження сутності та цільових пріоритетів конкурентних стратегій країн у світовому господарстві.

Методи дослідження: теоретичні методи: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, історичного та логічного, каузальний; емпіричні методи: статистичний, графічний, класифікацій; метод експертних оцінок, рейтингування та ін.

Отримані результати та їх новизна: полягає у обґрунтуванні сутності конкурентних стратегій країн-лідерів світового розвитку, що ґрунтуються на визнанні пріоритетності інноваційного та сталого розвитку у XXI ст.

Значущість виконаної роботи та висновки: обґрунтовано об'єктивну необхідність розробки та впровадження довгострокових конкурентних стратегій розвитку країн у світовому господарстві, що враховують національні економічні інтереси, стратегічні цілі сталого та інноваційно-інвестиційного розвитку у XXI ст.

Рекомендації щодо використання результатів: матеріали дипломної роботи рекомендується використовувати в процесі підготовки фахових аналітичних звітів та доповідей, наукових статей та тез матеріалів конференцій щодо проблематики розробки та реалізації конкурентних стратегій країн у світовому господарстві.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	
СУТНІСТЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН ТА ЇХ ВИМІР У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ : ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	11
1.1. Сутність міжнародної конкуренції та еволюція теорій конкурентних переваг країни у світовому господарстві.....	11
1.2. Загальна характеристика факторів, моделей та стратегій конкурентної поведінки країн у світовому господарстві.....	20
1.3. Макроекономічний вимір та рейтинги конкурентоспроможності країни у світовому господарстві.....	31
Висновок до розділу 1.....	40
РОЗДІЛ 2	
СВІТОВИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ КРАЇН У СВІТОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....	41
2.1. Конкурентні переваги країн ЄС у впровадженні стратегій сталого розвитку...41	
2.2. Конкурентна стратегія КНР «Один пояс – один шлях» та стратегії економічного розвитку нових індустріальних країн світу	49
2.3. Вплив «хвиль глобалізації» на виникнення стратегій «неопротекціонізму» у світовому господарстві.....	56
Висновок до розділу 2.....	64
РОЗДІЛ 3	
РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЙ УКРАЇНИ НА СВІТОВИХ РИНКАХ.....	66
3.1. Конкурентний ресурсний потенціал та експортна стратегія України на світових ринках.....	66
3.2. Конкурентні стратегії України у сфері розвитку інформаційного суспільства та ІТ-технологій.....	73
3.2. Стратегічні пріоритети міжнародного економічного співробітництва країн світу як основа для зростання конкурентоспроможності України.....	80
Висновок до розділу 3.....	87
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	94
ДОДАТКИ.....	101

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у світовій економіці спостерігається процес загострення конкурентної боротьби країн, а також національних товаровиробників країн за ринки збуту та за економічне домінування. Адже ці процеси напряду пов'язані із зростанням експорту, збільшенням обсягів валютних надходжень та поповненням бюджету, також із майбутнім соціально-економічним добробутом країн, що переможуть у конкурентній боротьбі та отримають економічне та політичне домінування у світовому господарстві. Водночас, якщо у ХІХ ст. та до 70-х років ХХ ст. країни здобували конкурентне лідерство, в основному, за рахунок використання факторних переваг та інтенсифікації виробництва – на основі застосування короткострокових тактичних прийомів ведення конкурентної боротьби, то у ХХІ ст. ситуація кардинально змінюється. На перший план виходить потреба у розробці довгострокових конкурентних стратегій соціально-економічної поведінки країни у світовому господарстві. Вимоги щодо стратегічного забезпечення конкурентоспроможності обумовлені тим, що у ХХІ ст. всі країни світу опиняються під різновекторним впливом екологічних, соціально-політичних та інституційних викликів, які слід комплексно враховувати у довгостроковій конкурентній стратегії для гарантованої перемоги у світовій конкурентній боротьбі. Така постановка питання свідчить про актуальність теми дипломної роботи: «Конкурентні стратегії країн у світовому господарстві».

Проблематику розробки та реалізації конкурентних стратегій країн у світовому господарстві дослідили такі іноземні вчені як: А.Томпсон, Г.Азоев, Д.Белл, К.Маркс, А.Маршал, М.Портер, Д.Рікардо, Е.Чемберлен, Р.Фатхутдінов, [34; 15; 17; 19; 22; 23; 24; 25; 28; 29].

Проблематику конкурентоспроможності України у світовому господарстві та в умовах євроінтеграції досліджувати такі українські вчені як: О. Білорус, Є.Войнова, В. Дергачова, Ю. Наврузов, [2; 3; 5; 9]. Натомість, проблематика

розробки конкурентних стратегій країн у світовому господарстві в умовах викликів XXI ст. ще недостатньо вивчена, що потребує її подальшого докладного аналізу.

Метою дипломної роботи є дослідження сутності та цільових пріоритетів конкурентних стратегій країн у світовому господарстві.

Відповідно до поставленої мети в дипломній роботі виділено **основні завдання:**

- дослідити сутність міжнародної конкуренції та представити еволюцію теорій конкурентних переваг країни у світовому господарстві;
- представити загальну характеристику факторів, моделей та стратегій конкурентної поведінки країн у світовому господарстві;
- визначити основні макроекономічні показники та представити рейтинги конкурентоспроможності країн у світовому господарстві;
- дослідити конкурентні переваги країн ЄС у впровадженні стратегій сталого розвитку;
- визначити пріоритети конкурентної стратегії КНР «Один пояс – один шлях» та стратегій економічного розвитку нових індустріальних країн світу;
- дослідити вплив «хвиль глобалізації» на виникнення стратегій «неопротекціонізму» у світовому господарстві;
- визначити конкурентний ресурсний потенціал України та базові складові української експортної стратегії на світових ринках;
- дослідити роль конкурентної стратегії України щодо розвитку інформаційного суспільства та масового застосування ІТ-технологій;
- визначити стратегічні пріоритети міжнародного економічного співробітництва країн світу як основи для зростання конкурентоспроможності України у світовому господарстві.

Об'єктом дослідження є процеси реалізації конкурентних стратегій країн у світовому господарстві з урахуванням дотримання національних економічних інтересів та національної специфіки соціально-економічного розвитку країни.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні аспекти становлення та реалізації конкурентних стратегій країн у світовому господарстві.

Методологія дослідження. Методологічну основу дипломної роботи становлять як загальнонаукові (теоретичні) так і спеціальні, емпіричні методи наукових досліджень. В основі дипломної роботи – використання принципу єдності теорії та практики, дослідження причинно-наслідкових зв'язків, застосування методу наукової абстракції та конкретизації явищ і процесів, методів історичного та логічного, індукції та дедукції, аналізу та синтезу, статистичного та графічного методу, методу експертних оцінок, що дозволяє системно висвітлити сутність та закономірності реалізації конкурентних стратегій країн у світовому господарстві, дослідити вплив конкурентних стратегій країн на еволюцію системи міжнародних економічних відносин.

У першому розділі, в процесі теоретико-методологічного обґрунтування сутності конкурентоспроможності країн та їх виміру у світовій економіці широко застосовується каузальний метод (причинно-наслідкових зв'язків), методи історичного та логічного, аналізу та синтезу, метод класифікацій та узагальнень, метод макроекономічного аналізу та рейтинговий метод.

У другому розділі, в процесі дослідження світового досвіду впровадження конкурентних стратегій розвитку країн у світовому господарстві представлено конкурентні переваги та стратегії сталого розвитку країн ЄС, визначено стратегічні цілі розвитку КНР та інших країн – нових індустриальних лідерів світового господарства. Для цього використовуються методи індукції та дедукції, класифікацій, графічний метод, метод історичного та логічного, аналізу та синтезу, метод статистичного аналізу та метод узагальнень, синергетичний підхід, що дозволяє виявити тісний зв'язок між економічним зростанням та конкурентоспроможністю країн світу.

У третьому розділі розглянуто роль міжнародного економічного співробітництва у реалізації конкурентних стратегій України на світових ринках, що ґрунтується на застосуванні: каузального методу (причинно-наслідкових зв'язків), методу узагальнень та класифікацій, методу конкретизації та абстрагування, методу експертних оцінок, статистичного та графічного методів тощо.

Теоретичну основу дипломної роботи становлять теоретичні та методологічні наукові дослідження українських та іноземних вчених за спеціальністю міжнародні економічні відносини; аналітичні доповіді, монографії та наукові статті, матеріали наукових доповідей та аналітичні матеріали офіційних державних сайтів за темою дослідження; експертні оцінки, присвячені проблематиці визначення сутності та реалізації конкурентних стратегій країн у світовому господарстві у XXI ст.

Інформаційна база дипломної роботи. При підготовці дипломної роботи використано фахові економічні матеріали, а також законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо конкурентних стратегій країн світу та України, офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, Платіжного балансу національного банку України, Світового Банку, СОТ; матеріали та аналітичні звіти міжнародних організацій: ООН, СОТ, ОЕСР, Антимонопольного комітету України, Міністерства закордонних справ України Центру екологічної сертифікації та маркування, Міністерства та комітету цифрової трансформації України; Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Єврокомісії, Представництва України при Європейському союзі.

щорічні звіти міжнародних аналітичних організацій: World Trade Report, Global Competitiveness Report 2019, World Economic Forum report 2019, Sustainable development report 2019 та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у обґрунтуванні сутності конкурентних стратегій країн-лідерів світового розвитку, що ґрунтуються на визнанні пріоритетності інноваційного та сталого розвитку у XXI ст.

Матеріали дипломної роботи пройшли апробацію: Подано до друку авторські тези: Горобець Я. «КОНКУРЕНТНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ІТ-СФЕРИ В УКРАЇНІ», міжнародна науково-практична конференція «Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми науки і практики – 2020» (1 травня 2020 р., ФМВ НАУ); Горобець Я. «COMPETITIVE STRATEGIES OF UKRAINE IN THE FIELD OF DEVELOPMENT OF INFORMATION SOCIETY AND IT-TECHNOLOGIES», науково-практична конференція «ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки» (1-3 квітня 2020 р., НАУ).

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 109 сторінок (з Додатками). У тому числі: обсяг основного тексту – 87 сторінок. Список бібліографічних посилань використаних джерел представлено на 4 сторінках, що містить 69 найменувань (у тому числі 43 іноземних джерела).

Робота містить ілюстративний матеріал: 17 таблиць та 11 рисунків (у т.ч. у додатках на 11 сторінках розміщено 7 таблиць та 3 рисунки).

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН ТА ЇХ ВИМІР У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

1.1. Сутність міжнародної конкуренції та еволюція теорій конкурентних переваг країни у світовому господарстві

Світове господарство ґрунтується на системі розвинутих ринкових відносин. Основним і найважливішим компонентом механізму функціонування ринкових відносин є конкуренція. Економічну конкуренцію можна вважати синонімічним до поняття ринкової економіки, адже вона виражає сутність таких ринкових відносин та є їх основною рушійною силою. Вплив конкуренції можна прослідкувати від найменшого підприємства до світових економічних систем, тобто як на мікро-, так і на макрорівнях. Від розуміння природи конкуренції, методів боротьби, конкурентних процесів та їх впливу на господарювання суб'єктів економіки залежить ефективність усіх сфер господарської діяльності.

Внаслідок еволюційного розвитку різних шкіл політичної економії та поглядів науковців на конкуренцію, формувалися та змінювались визначення сутності цього поняття. Нині в науковій літературі не визначено єдиного чітко сформульованого поняття конкуренції, тому є велика кількість трактувань даного терміну. Варто розглянути декілька визначень, що сформульовані відомими науковцями.

Сам термін конкуренція походить з латинського «concurrentia», що в перекладі означає «стикатися, змагатися». Конкуренція – суперництво між товаровиробниками за найбільш сприятливі, економічно вигідні умови виробництва та реалізації продукції [13, с.114]. Конкуренція змушує не зупинятися на досягнутому, а мотивує до самовдосконалення, покращення умов виробництва, якості продукції та послуг.

Щодо трактування конкуренції згідно з Законом України «Про захист економічної конкуренції», можна відмітити, що «економічна конкуренція

(конкуренція) - змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку» [2]. В таблиці 1.1 наведено деякі визначення конкуренції науковцями.

Таблиця 1.1

Визначення сутності конкуренції

М. Портер	Конкуренція – це динамічний процес, який розвивається, це ландшафт, який безперервно змінюється, на якому з'являються нові товари, нові шляхи маркетингу, нові виробничі процеси та нові ринкові сегменти.
К. Макконел і С. Брю	Конкуренція – наявність на ринку великої кількості незалежних продавців і покупців, які мають можливість вільно входити на ринок та виходити з нього.
К. Маркс	Конкуренція – властива товарному виробництву, заснованому на приватній власності на засоби виробництва, антагоністична боротьба між приватними товаровиробниками за найвигідніші умови виробництва та збуту товарів та одночасно механізм стихійного регулювання пропорцій суспільного виробництва.
Г.Л.Азоєв	Конкуренція – суперництво у будь-якій сфері діяльності між окремими юридичними або фізичними особами (конкурентами), зацікавленими у досягненні однієї мети.
Й. Шумпетер	Конкуренція – як суперництво старого з новим, тобто з інноваціями.
Р.А.Фатхутдінов	Конкуренція – це процес управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами з метою одержання перемоги або досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб в межах законодавства або в природних умовах

Примітка. Складено автором за даними [24; 8; 21; 15; 30; 29].

У рамках визначення конкуренції склалося кілька підходів. Науковці пропонують виділяти такі три підходи до розуміння поняття конкуренції: поведінковий, структурний і функціональний. Засновниками такої класифікації вважають Ф. Шерера і Д. Росса. (див. Табл. 1.2).

Систематизація підходів до визначення поняття конкуренції

Підхід	Сутність	Акцент	Шляхи	Мета
Поведінковий	Ринкова боротьба за гроші покупця	Гроші покупця	Задоволення зростаючих потреб споживача	Посилення ринкової позиції
Структурний	Аналіз структурних елементів ринку	Елементи ринку	Визначення правил поведінки продавця та покупця. Досягнення впливу на ринок	
Функціональний	Постійне відновлення товару на ринку	Інновації	Впровадження інновацій у розробку та випуск нової продукції	

Джерело: Чорна М. В. Конкурентні переваги Соціально-економічних систем: формування та забезпечення.

Поведінковий підхід – склався історично, і розглядав конкуренцію з позиції суперництва між учасниками ринку за кращі умови діяльності, а також за гроші покупців шляхом задоволення їх потреб, тобто за попит платоспроможного населення країни. Основи цього підходу були закладені класиками, серед яких першість надають А. Сміту. Саме він визначив конкуренцію як поведінкову категорію. Далі поведінкове тлумачення вдосконалювалось марксистами та неокласиками.

Структурний підхід виник наприкінці XIX – на початку XX століття. Він переносить акцент з суперництва між учасниками ринку на дослідження рівня можливостей впливу на цей ринок та зміну цін на ньому. Структурний підхід здійснює аналіз структури ринку країни та створених на ньому умов для його учасників. За даного підходу визначаються ступінь свободи продавця та покупця на ринку та можливості вільно заходити та виходити з нього. Структурний підхід лежить в основі досліджень багатьох економістів, зокрема у працях Ф. Еджуорта, А. Курно, Дж. Роббінсона, Е. Чемберлена, К. Макконелла та інших, які заклали фундамент сучасної концепції існування чотирьох ринків, таких як досконала та монополістична конкуренція, монополія та олігополія.

Функціональний підхід визначає роль, тобто функцію, яку конкуренція відіграє в економіці країни. Даний підхід розглядає конкуренцію як боротьбу старого з новим, в якій перемогу отримують інновації. Конкуренція та витісняє з ринку нерозвинені слабкі підприємства, які використовують застарілі технології. Таким чином вона робить приховане явним та визначає, хто з учасників ринку спроможний рухатись далі а також спонукає до вдосконалення технологій виробництва. На відміну від попередніх підходів, даний підхід розглядає конкуренцію в динаміці, тобто як процес. Основоположниками даного підходу можна вважати Й. Шумпетера, Ф. Хайєка.

У сучасних умовах досліджуючи конкуренцію не можна виділяти якийсь один підхід та недооцінювати вплив іншого, адже вони взаємопов'язані та доповнюють один одного. Тому більшість сходяться до думки, що необхідно аналізувати термін конкуренції не з точки зору одного підходу, а в комплексі.

В умовах конкурентної боротьби важливим для розвитку країни та її виходу на міжнародний ринок є використання своїх конкурентних переваг. Саме конкурентні переваги є потенціалом країни, який визначає її можливості, перспективи та конкурентну позицію серед інших гравців на світовому ринку.

Теорія конкурентних переваг країни вперше була сформована класичною школою політичної економії, основними представниками якої були А. Сміт, У.Петті, Д. Рікардо, Ж.Б. Сей. Вони трактували конкуренцію як силу, яка встановлює та регулює природній рівень цін. Основоположником теорії конкурентних переваг, а саме, теорії абсолютних переваг вважають А.Сміта. Її суть полягає в тому, що країни експортують ті товари, у виробництві яких вони мають абсолютну перевагу, тобто, товари, які виробляють з меншими витратами, а імпортують ті, у виробництві яких абсолютна перевага належить іншій країні.

Щодо конкуренції, то А. Сміт довів, що вона є основним механізмом функціонування ринку та діє як принцип «невидимої руки», яка регулює економічні процеси. Він виступав проти втручання уряду країни в економіку, надаючи перевагу механізму ринкового саморегулювання та стверджував, що спроби обмежити

конкуренцію призводять до гальмування розвитку економічних процесів, а конкуренція навпаки сприяє економічному зростанню країни.

Ідеї А. Сміта продовжив та розвинув Д. Рікардо, який був прихильником економічного лібералізму, який стверджував, що умови вільної конкуренції є найбільш сприятливими та відповідними інтересам громадян країни. Він вважав, що саме конкуренція встановлює баланс цін на ринках країн. Погоджуючись з ідеями А.Сміта, він розробив теорію відносних (порівняльних) переваг, суть якої зводилась до експорту в торгівлі найбільш ефективних видів виробництва. Він вважав, що існує необхідність взаємовигідної торгівлі між країнами на основі спеціалізації держав з виробництва тієї чи іншої продукції. Класик політекономії вважав, що країна підвищить свою міжнародну конкурентоспроможність, якщо сконцентрує ресурси на щонайефективніших виробництвах та експортуватиме їх товари на світові ринки [25, с. 156]. Використовуючи поняття альтернативної ціни, або витрат заміщення, Д.Рікардо довів, що не лише країни з абсолютними перевагами, але й будь-яка країна може отримувати вигоду від торгівлі, експортуючи товари від найефективніших галузей виробництва цієї країни, тобто використовуючи відносні переваги.

Значний вплив на розвиток теорії конкурентних переваг здійснили марксистичні. Вони трактували конкуренцію як боротьбу між товаровиробниками за вигідні умови виробництва та збуту товарів. Марксистичні дали характеристику галузевій та міжгалузевій формам конкуренції, розвинули модель досконалої конкуренції а також висвітлювали соціальні наслідки, які несе конкуренція. На відміну від класиків, марксистичні вбачали негативний вплив конкуренції на капіталістичний спосіб виробництва. К. Маркс стверджував, що: «конкуренція капіталістів... постійно відволікає від тих сфер, у яких прибуток тривалий час стоїть нижче середнього рівня, і так же постійно приваблює його до тих сфер, у яких вона перевищує середній рівень» [19, С.401-402]. Він визначав конкуренцію як внутрішню природу капіталу, яка виявляється у взаємному впливі капіталів один на одного та наголошував, що «конкурентна боротьба ведеться через здешевлення товарів. Дешевизна товарів залежить від продуктивності праці, а остання – від

масштабів виробництва. Тому менші капітали завжди закінчуються загибеллю багатьох дрібних капіталістів, капітали яких частково переходять в руки переможця, частково гинуть» [20, с. 640]. Вчений також вважав, що досконала конкуренція спричинює концентрацію та об'єднання виробництв, що в подальшому веде до виникнення монополій, що і відбувалося в період становлення індустріального суспільства.

Дослідженням монополій займалися неокласики, серед яких А. Маршалл, Дж. Б. Кларк, Й. Шумпетер. Вони доводили, що виникнення монополій – неминучий результат розвитку виробництва великого масштабу та ринкового конкурентного середовища. Конкуренцію вони тлумачили як боротьбу за економічні блага, які є обмеженими, в порівнянні з потребами людства.

Заслугою А. Маршала є те, що він показав процес встановлення ринкової рівноваги за умови досконалої конкуренції а також за дії законів граничної корисності та граничних витрат. Виділивши у структурі собівартості продукції постійні та змінні витрати, науковець в повній мірі обґрунтував наявність позитивного впливу збільшення обсягів виробництва на скорочення рівня витрат [22, С. 23–24]. Вчений зазначав, що зазвичай конкурентними перевагами, які полягають в економії кваліфікованої праці, машин, сировини тощо, володіють великомасштабні підприємства [22, С. 360–361].

Хоча А. Маршал був прихильником досконалої конкуренції, проте він також зауважив, що існування за її умов моделі ринкової рівноваги є умовним. Він зазначав, що крім вільної конкуренції на ринку мають місце і інші ситуації, що їй протилежні. Такими він визначив існування монополій, та заклав основи монополістичної конкуренції.

Основним недоліком опису класиками та неокласиками монополій було надання значної ролі ціні у регулюванні довгострокових рівноважних процесів. На практиці ця теорія не працювала. Вчені Дж. Робінсон та Е. Чемберлен внесли свої корективи в цю теорію. Е. Чемберлен вперше висвітлив роль нецінової конкуренції у формуванні конкурентних переваг підприємства, показавши, що обсяг реалізації визначають форма відмінності продукту (а не тільки його ціни) від продуктів

конкуренції, а також витрати на просування продукту [28, с. 111]. Вчені довели, що на ринку взаємодіють одночасно і конкуренція і монополія, внаслідок диференціації товарів. Аналізуючи вплив від утворення монополій, вчені зауважили, що для уникнення негативних наслідків, уряд країни має втрутитись в економіку. Отже, було створено основи для створення антимонопольного законодавства.

Таким чином Е. Чемберлен разом із Дж. Робінсон, А. Курно, Ф. Еджуортом та іншими вченими стали засновниками структурної концепції конкуренції, яка акцентувала увагу саме на структуру ринку, а не на його учасників. Саме тоді був закладений фундамент сучасного поняття конкуренції, а також обґрунтовано поняття недосконалої конкуренції, тобто монополістичної конкуренції, монополії та олігополії.

Як і сьогодні, досконалою, або як її ще називають чистою (вільною, ідеальною) конкуренцією називають ситуацію на ринку, яка є саморегулюючою та характеризується великою кількістю продавців і покупців ідентичного (однотипного) товару, для якого встановлюється ринкова ціна. За чистої конкуренції ринок є прозорим та без бар'єрів входу для учасників.

Монополістична конкуренція являє собою ситуацію за рисами схожу на досконалу, проте суттєвою відмінністю, яка кардинально відрізняє ці два види є диференціація товару. Він може бути схожим, проте не ідентичним. Диференціація та індивідуалізація товарів формує бренд. На ринкову ситуацію впливають нецінові фактори, основним з яких є реклама.

Олігополістична конкуренція характеризується невеликою кількістю учасників, кожен з яких має значний вплив на ситуацію на ринку. Товари можуть бути як однорідні, так і диференційовані. Як правило, вийти на такий ринок новим гравцям важко, також відсутня велика кількість інформації про конкурентів, що впливає на конкурентну поведінку фірм.

Основним видом недосконалої конкуренції є монополія, яка проникає в усі сфери суспільного відтворення. Це ситуація на ринку, коли існує один виробник (продавець) товару, при якій жорстко контролюються ціни.

Важливий внесок у розвиток теорії конкурентних переваг зробив відомий американський вчений-економіст М. Портер. Він розвинув теорію порівняльних переваг, яку започаткували вчені А. Сміт та Д. Рікардо в теоріях абсолютних та відносних переваг. Вченим була розроблена схема факторів, що визначають рівень конкурентоспроможності як і окремих підприємств, так і країни в цілому (рис.1.1). Вчений зазначив, що не ресурси визначають конкурентоспроможність країни, а набуті переваги, що ґрунтуються на інноваціях. Підвищити конкурентоспроможність, орієнтуючись на такі фактори, як земля, населення, природні та трудові ресурси не вийде, адже на ці фактори важко вплинути. Тому вчений визначив інші чинники впливу на конкурентоспроможність, які поділив на такі групи: факторні умови; стратегія фірми, її структура та конкуренція; параметри (умови) попиту; споріднені та обслуговуючі галузі.

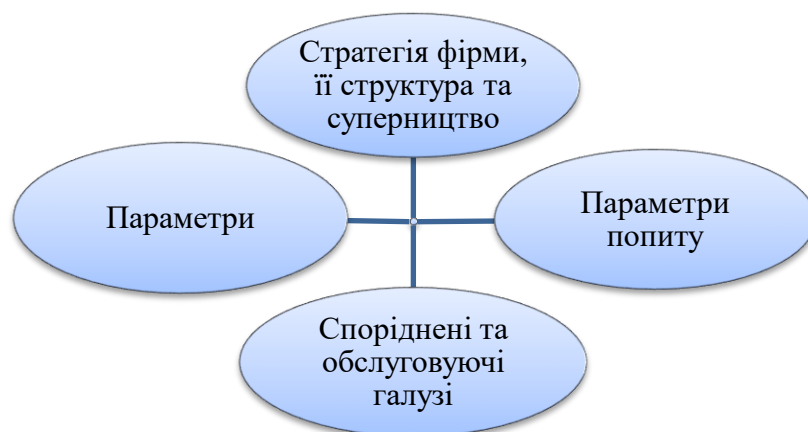

Рис. 1.1. Система детермінантів конкурентної переваги

Джерело: Гриффин Р., Пастей М. Международный бизнес. 4-е изд. / Пер. с англ. под ред. А. Г. Медведева. – СПб.: Питер, 2006. – с. 294.

Таким чином, вчений запровадив концепцію конкурентоспроможності країни, в основі якої лежить, так званий національний ромб, або діамант (рис.1.1). Він відобразив чотири властивості країни, назвав детермінантами, які формують макросередовище діючих в країні фірм, та впливають на конкурентний стан країни на світовому ринку. детермінанти впливають один на одного, підсилюючи дію, та утворюють комплексну систему.

Щодо факторних умов, то окрім класичних факторів, таких як праця, земля, капітал, до факторів виробництва М.Потрер відносить такі, як знання, тобто науково-інформаційний потенціал, та інфраструктуру. Ці фактори країна не успадковує а створює сама в процесі розвитку. Отже, важливою умовою є швидкість їх утворення та вдосконалення.

Значний вплив на конкурентну перевагу має стан попиту на внутрішньому ринку. Він визначає потреби населення, його вимоги до якості товарів, а також швидкість впровадження інновацій та їх характер.

Наявність в країні суміжних галузей, які є конкурентоспроможними на світовому ринку також визначає національні переваги цієї країни. Результатом також може бути створення нових видів виробництва. Суміжними називають тобто такі галузі, що формують спільний ланцюг вартості для кількох фірм. Такі взаємозалежні та взаємодоповнюючі компанії, що діють в певній сфері, і які охоплюють кілька суміжних галузей, М. Портер визначив як кластер. За допомогою підвищення інноваційної активності та, як наслідок, підвищення продуктивності фірм, кластери впливають на рівень конкурентоспроможності.

Четвертий важливий детермінант – стратегія, яка визначає структуру, умови створення і управління фірми чи країни та характер конкуренції на внутрішньому ринку.

Дві змінні, які не є детермінантами, але мають суттєвий вплив на стан країни, це випадок та дії уряду. Випадок, тобто подія, яка не піддається впливу з боку уряду, може нести значні зміни, і привести до неочікуваних наслідків. Такими випадками є різкі зміни на світових ринках, різкі зміни цін, технологічні прориви, природні катаклізми, війни та інші непередбачувані обставини. Значну роль відіграє також уряд, який здійснює політичний контроль підприємств та фірм, регулює їх діяльність, покращує умови для їхнього розвитку.

Висновком М.Портера було те, що всі конкурентоспроможні національні галузі розподілені нерівномірно, а кластерами. Детермінанти національного ромба дають змогу оцінити позитивні риси чи прогалини тої чи іншої галузі. Разом чи окремо вони визначають конкурентоспроможність національного успіху.

1.2. Загальна характеристика факторів, моделей та стратегій конкурентної поведінки країн у світовому господарстві

Загострення конкурентної боротьби змушує країни до постійного пошуку нових можливостей для їх економічного розвитку. Тому наразі питання конкурентоспроможності країн є вкрай важливим. Необхідно розібратися в чому взагалі полягає поняття конкурентоспроможності, щоб краще розібратися в тому, який вплив мають умови та фактори.

Міжнародна конкурентоспроможність являє собою складне і багатогранне явище, яке визначає місце та роль будь-якої країни в глобальній економіці. Традиційно конкурентоспроможність трактується як обумовлене економічними, соціальними і політичними факторами стійке місце країни або її виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках. В умовах відкритої економіки конкурентоспроможність може бути визначена як здатність країни протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку і ринках інших країн [5, с.124].

Серед різних визначень конкурентоспроможності особливу увагу заслуговує те, яке дала Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР): Конкурентоспроможність – це «рівень, якого країна може досягти, за вільних і справедливих умов, виробляючи товари і послуги, що відповідають вимогам міжнародних ринків, і водночас підтримуючи та підвищуючи реальні доходи протягом тривалого часу» [2, с. 8].

Конкурентоспроможність національної економіки можна також визначити як економічну категорію, що характеризує стан відносин у державі стосовно забезпечення умов стабільного підвищення ефективності національного виробництва, адекватного до змін світової кон'юнктури та внутрішнього попиту на основі розкриття національних конкурентних переваг та досягнення кращих, ніж у конкурентів, соціально-економічних параметрів [11, с. 14].

Аналізуючи вище наведені поняття, можна визначити конкурентоспроможність як здатність економіки країни брати участь у світових господарчих зв'язках та розвиватися відповідно до того рівня та умов, які

створюються на міжнародних ринках, спираючись при цьому не на запозичені, а на власні сили. Конкуреноспроможність країни характеризується економічним зростанням, здатністю країни досягати успіху в змаганні з іншими країнами-конкурентами.

З визначень також впливає те, що одним із найголовніших завдань для успішного управління конкуреноспроможністю країни є визначення системи факторів, які на неї впливають. Дуже часто поняття факторів конкуреноспроможності вживають в синонімічному значенні до факторів конкурентних переваг. Успішна оцінка цих факторів та ступені їх впливу має важливе значення для впровадження моделей та розробки конкурентних стратегій країн в світовій економіці. Саме факторний підхід переважає майже у всіх теоріях конкуреноспроможності.

Автором факторної теорії вартості в історії економічної науки вважають Ж.Б.Сея. Основними факторами вчений виділяв такі три: праця, земля і капітал, звідки і походить назва теорії «трьох факторів». Фактор праці формує заробітну плату, фактор землі – ренту, а капітал – прибуток. У відповідності з величиною того чи іншого фактору в країні встановлюється рівень доходів та рівень цін на товари. Вчений представив залежність результатів виробництва від факторів, що використовуються при цьому, у вигляді виробничої функції. Аналіз цієї функції допомагає оцінити вплив зміни кожного з факторів на кінцевий результат і скомбінувати їх найкращим чином. Його підхід став фундаментом для подальшого розвитку напряму факторного аналізу в економічній науці.

Очевидно, що «в умовах високотехнологічних виробництв наявність таких факторів, як земля, капітал, трудові і природні ресурси вже не означає автоматичне отримання конкурентної переваги» [9, С.248-249]. Через це для кожної країни важливо визначити такі фактори, які створять для неї сильні конкурентні переваги. На сьогодні факторів впливу на конкуреноспроможність визначено безліч і кожен з дослідників по-різному трактує ці фактори. Проте можна виокремити основні з них, які мають значний вплив на конкуреноспроможність країни. Основними, які мають

значення для конкурентоспроможності країни виділяють рівень розвитку науки та технологій, капітал країни, людські ресурси та інфраструктуру.

Найпоширенішою є класифікація поділу факторів на зовнішні та внутрішні. На думку Є. Войнової, усі зовнішні та внутрішні фактори можна поділити на політичні, економічні, технологічні а також соціально демографічні та екологічні.

Таблиця 1.3

Фактори впливу на конкурентоспроможність (КС) країн

Зовнішні			
Фактори втрати КС	Фактори розширення КС	Фактори звуження КС	Фактори отримання КС
ПОЛІТИЧНІ Міжнародні санкції Ембарго Впровадження нових стандартів ЕКОНОМІЧНІ Зниження світової ціни ТЕХНОЛОГІЧНІ Розробка інновацій	ПОЛІТИЧНІ Підписання міжнародних торговельних угод ЕКОНОМІЧНІ Зростання попиту на світовому ринку Зменшення пропозиції на світовому ринку Зростання ціни	ПОЛІТИЧНІ Введення квот Анулювання міжнародних торгових угод ЕКОНОМІЧНІ Зменшення попиту на світовому ринку Зниження ціни Зростання пропозиції на світовому ринку ТЕХНОЛОГІЧНІ Впровадження нових технологій, інновацій	ПОЛІТИЧНІ Підписання міжнародних торговельних угод ЕКОНОМІЧНІ Зростання попиту на світовому ринку Зростання світової ціни Приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ)
Внутрішні			
Фактори втрати КС	Фактори розширення КС	Фактори звуження КС	Фактори отримання КС
ПОЛІТИЧНІ Заборона вивозу Військовий стан ЕКОНОМІЧНІ Інфляція, що призводить до підвищення собівартості продукції Затяжні економічні кризи	ПОЛІТИЧНІ Заходи до залученню ПІІ Державна підтримка експортоорієнтованих галузей ЕКОНОМІЧНІ Девальвація національної валюти Економічний підйом Розробка нових ресурсів ТЕХНОЛОГІЧНІ Впровадження нових технологій	ПОЛІТИЧНІ Політична нестабільність ЕКОНОМІЧНІ Ревальвація національної валюти Економічний спад	ПОЛІТИЧНІ Макроекономічна і політична стабільність Наявність стратегії розвитку країни ЕКОНОМІЧНІ Інституційний розвиток Розвиток інфраструктури Ефективність ринку праці Розвиненість ринку товарів і послуг Розмір ринку ТЕХНОЛОГІЧНІ Рівень розвитку інновацій і технологій

Джерело: Войнова Є. І. Глобальна конкурентоспроможність країни: обґрунтування категорії, типи, фактори та наслідки / Є. І. Войнова. // Економіка і суспільство – Мукачівський державний університет. – 2018. – С. 37-39.

Є.Войнова виділяє основні з факторів (див. Табл. 1.2), а також яким може бути їх вплив на конкурентоспроможність, тобто фактори її розширення чи звуження, отримання або втрати. Вона стверджує, що Кожен з цих груп факторів має різний час впливу на конкурентоспроможність країн. Дія політичних факторів вступає в силу найбільш швидко, проте продовжується до тих пір допоки вони здійснюють тиск, при їх відміні ситуація адаптується знову до ринкових умов. Технологічні фактори, до яких належать у тому числі інновації, здійснюють найповільніший вплив проте безповоротній. Економічні фактори є основними і найбільш різноманітними в формуванні та зміні характеристик конкурентоспроможності країн [3, С.38-39].

І зовнішні і внутрішні фактори мають вплив на подальший розвиток країни. Основною відмінністю між ними можна назвати те, що на зовнішні країна вплинути не може, а внутрішні вона контролює, отже і в змозі на них вплинути. Саме тому доцільно розглянути основні з них.

Важливість такого фактору як техніка знайшли своє відображення у теоріях індустріального та постіндустріального суспільства, які виникають у середині ХХ ст. Концепція індустріального суспільства була започаткована американським економістом П.Дракером, а її основи було закладено ще у працях Т. Веблена. Перехід до індустріального суспільства відзначається становленням індустріальної системи, основою якої стало утворення великих спеціалізованих підприємств, що діють на ринку. Характерним для існування системи стало домінування промислового виробництва над аграрним, автоматизоване та машинізоване виробництво. Такі зміни були зумовлені внаслідок промислової революції, особливо після появи парової машини. Завдяки впровадженню технологій у виробництво відбувся розподіл праці, накопичення капіталу, розвиток системи транспорту, посилення урбанізації.

Період індустріального суспільства став першим, за якого відбувалося безперервне зростання, що дістало назву прогресу. Саме постійний рух уперед та вдосконалення і є стержнем конкуренції, її невід'ємною частиною. Аналіз

особливостей конкурентних відносин в період індустріальної епохи стало базою для подальших розробок концепцій конкуренції.

Особливе значення для дослідження конкурентоспроможності має теорія постіндустріального суспільства, яка набула поширення наприкінці ХХ століття. Вона ніби представляє результати успішної реалізації концепції індустріалізації, досягненню яких сприяє науково-технічний прогрес. Основоположником теорії постіндустріального суспільства вважають Д. Белла, який дає таке визначення: «Постіндустріальне суспільство – це суспільство, в економіці якого пріоритет перейшов від виробництва товарів до виробництва послуг, проведення досліджень, організації системи освіти і підвищення якості життя; в якому клас технічних фахівців став основною професійною групою і, що найважливіше, в якому впровадження інновацій усе більшою мірою залежить від досягнень теоретичного знання» [17, с. 173].

У контексті переходу до постіндустріального суспільства Д. Белл розглядає три компоненти: «в економіці - зрушення від обробних галузей до сфери послуг, в технології – провідна роль заснованих на науці галузей промисловості, у соціологічному вимірі – нові технократичні еліти і новий принцип стратифікації» [17, с. 661].

Особливістю постіндустріалізації є те, що сфера послуг та сфера виробництва вимагають цільового використання науки. При цьому панівною в господарстві вважалася роль не власників, а висококваліфікованих керівників таких як вчені, економісти, інженери та менеджери. Почали цінуватись високий рівень освіти, нестандартне мислення та професіоналізм працівників. Поступово відбувається трансформація у розумінні праці, владних механізмах, переоцінка структурних економічних одиниць. Інформація, наукові знання та розробки стали не тільки основними виробничими ресурсами а й основною рушійною силою економіки.

Наразі до постіндустріальної системи перейшли такі країни, як США, Японія, Німеччина, Канада а також деякі країни Європи. Основною ознакою цих країн є переважання сфери послуг в частці ВВП. Велику частку становлять нафтодобувні країни, які стали провідними фінансовими центрами світу. Помилково вважати, що

боротьба постіндустріальних країн має ворожий характер. Натомість він вона може бути відносно мирною, заснованою на засадах конкуренції. Така боротьба є набагато складнішою і вимагає значних зусиль, спрямованих на наукові дослідження та розробки, створення нових технологій, отримання нових знань, навчання та кваліфікацію працівників.

Інформаційне суспільство визначають як різновид постіндустріального суспільства, його теоретичну концепцію. На відміну від індустріального етапу, який орієнтувався на розвиток технологій, для полегшення фізичної праці, інформаційний має на меті розширити інтелектуальні здібності людей. Найголовнішою ознакою інформаційного суспільства є збільшення сектору послуг у виробництві, що докорінно змінило структуру зайнятості.

Д. Белл стверджував, що, подібно до того, як в результаті промислової революції з'явилося конвеєрне виробництво, яке підвищило продуктивність праці і підготувало суспільство масового споживання, так і тепер повинно виникнути потокове виробництво інформації, що забезпечує відповідний соціальний розвиток за всіма напрямками [11, с. 164]. Тобто відбудеться перехід до інформаційного суспільства, або так званого «суспільства знань».

Для інформаційного суспільства характерні високий розвиток інформаційно-комунікативних технологій та вільний доступ суспільства до інформації. Саме збір, вивчення та аналіз інформації веде до накопичення нових знань, а інновації є основною рушійною силою, результатом яких є полегшення інтелектуальної праці. Фактор інформації та знань має значущу роль в економіці країни. Він проникає в усі сфери господарювання, тим самим покращуючи їх функціонування, переносить акцент з сфери виробництва на сферу послуг, що полегшує фізичну працю людини, а також збільшує її продуктивність.

Важливим фактором впливу на конкурентоспроможність можна визначити людський капітал. Внаслідок розвитку науки та посиленому вивченню проблем суспільства, людина та її здібності були визнані найважливішим та найціннішим ресурсом у порівнянні з природними чи матеріальними ресурсами. Теорія людського розвитку виникла на початку 60-х років ХХ століття. Її значення для ринкових

відносин полягає в забезпеченні раціональної зайнятості та раціонального функціонування ринку праці.

Оскільки в постіндустріальній економіці провідна роль повною мірою переходить до людини, бо саме вона є безпосереднім носієм інформаційно-інтелектуальної технології, її знання і вміння стають ланкою виробничої системи, головним виробничим ресурсом та конкурентною перевагою; структурно розчленована праця поступається місцем творчій праці як цілісності, тобто людині праці, людині, яка озброєна науково-технічними знаннями, людині-інтелектуалу [12, с.45].

Основоположниками теорії людського капіталу були представники «чикагської школи» Т. Шульц та Г. Беккер, які визначають цей капітал як надбані знання та навички в процесі навчання, а інвестиціями в людський капітал витрати на здійснення цієї освіти. Т. Шульц відзначав: «Оскільки однією з форм капіталу є освіта, людським його називають тому, що ця форма стає частиною людини, а капіталом є внаслідок того, що являє собою джерело майбутніх задоволень або майбутніх заробітків, або того й іншого разом» [33, с.13]. Г. Беккер розглядає людський капітал як наявний запас знань, здібностей і мотивацій, що є в кожного. Він формується за рахунок інвестицій у людину, серед яких можна назвати витрати на навчання, підготовку на виробництві, витрати на охорону здоров'я, міграцію і пошуки інформації про ціни та доходи [16, с.11]. Г. Беккер поєднав соціальні та економічні мотиви розвитку людини, порівняв ефекти і затрати від вкладень у освіту людини.

Значний вклад у розвиток теорії людського капіталу зробила О. Грішнова. Узагальнивши різні підходи до дослідження і визначення цієї категорії, вона вважає, що людський капітал – це сформований або розвинений у результаті інвестицій і накопичення людьми (людиною) певного запасу здоров'я, знань, навиків, здібностей, мотивацій, що цілеспрямовано використовується в тій чи іншій сфері суспільного виробництва, сприяє зростанню продуктивності праці й завдяки цьому впливає на зростання доходів (заробітків) його власника. Можна цілком погодитись з її думкою про те, що «людський капітал є приведена вартість минулих інвестицій у

навички людей, а не цінність людей самих по собі» [4, с.17]. Тобто капіталом можна вважати лише послуги праці людини на ринку.

Теорія людського капіталу обґрунтовує важливість та доцільність інвестування у розвиток людини. Такі інвестування вважають прибутковими, оскільки вони виправдовують і навіть перевершують вартість вкладень. Розвиток людських здібностей впливає не тільки на підвищення продуктивності праці а й на покращення науково-дослідних розробок. Також важливим є те, що на відміну від матеріального капіталу, як наприклад, технічного устаткування, людський капітал хоч і зношується при використанні, проте цей процес проходить повільніше та має додаткові надбання натомість. Тому такі вкладення зазвичай мають довготривалий економічний і соціальний ефект.

Проаналізувавши дані теорії, що висвітлюють той чи інший фактор впливу, бачимо, що перехід людства від індустріального суспільства до постіндустріального та, витікаючого з нього, інформаційного вимагає значних зусиль, пов'язаних з проведенням наукових досліджень, розробкою новітніх технологій, накопиченням нових знань та підвищенням рівня освіченості населення, що в свою чергу зумовлено необхідністю підвищення конкурентоспроможності країн.

Загалом, можна сказати, що на основі факторів зростання конкурентоспроможності ґрунтуються моделі. Наразі виділяють такі основні, як експортоорієнтована модель, модель імпортозаміщення, модель ланцюгів створення доданої вартості, інвестиційна, інноваційна модель та багато інших.

Насамперед, для будь якої країни, а особливо з перехідною економікою, важливою є експортоорієнтована модель, яка є засобом ефективного зростання економіки країни та яка являє собою політико-економічну систему методів та інструментів стимулювання експорту тих секторів економіки, що є конкурентоспроможними. Значні переваги від експортоорієнтованої моделі пов'язані з підвищенням продуктивності факторів виробництва, покращенням якості товарів, розширенням виробництва, збільшенням інноваційної діяльності країни.

Також важливість даної моделі полягає в тому, що вона сприяє позитивним змінам в платіжному балансі країни. Адже, як відомо, дефіцит платіжного балансу

негативно впливає на економічний стан країни. Рятуючись постійними іноземними позиками, країна таким чином опиняється в залежності від позичальників, що свідчить про повну втрату конкурентоспроможності. Експортоорієнтована модель на думку О. Кисельова, полягає у визначенні та стимулюванні розвитку так званих пропульсивних галузей – драйверів розвитку, які концентруються на «полюсах зростання» та спричиняють кумулятивний ефект на розвиток соціально-економічних відносин [7, с. 52]. Проте, більшість дослідників схиляються до думки, що збільшення експорту повинно додатково супроводжуватись розширенням внутрішнього ринку, що сприятиме зростанню ВВП, збільшенню доходу та загального покращення економіки.

Однією з масштабних інструментів захисту, зміцнення та розвитку економіки країни є модель імпортозаміщення, яку іноді називають перехідним етапом до експортоорієнтованої моделі розвитку. На сьогодні під імпортозаміщенням маються на увазі зміни в структурі певних виробничих процесів, та їх модернізація, зниження показників імпортоємності ВВП та експорту і, як наслідок, вихід країни на позитивне сальдо зовнішньої торгівлі.

Очевидно, що пріоритетом державної політики імпортозаміщення є зміцнення конкурентоспроможності вітчизняних товарів та послуг. Так, Я.Яловенко вважає, що імпортозаміщення повинно стосуватись процесів освоєння виробництва принципово нових конкурентоспроможних видів продуктів з відносно високою доданою вартістю [31, с. 36]. Отже, політика держави буде спрямована у більшій мірі на виробництво конкурентоспроможної продукції, аніж на обмеження імпорту. В той час, як обмеження імпорту має стосуватись тої продукції, яку країна в змозі виробляти сама. Тому особливо акцентується увага на перехід від сировинної спеціалізації експорту та експорт готових товарів з високим вмістом доданої вартості. За таких умов буде створено сприятливе середовище для розвитку національного виробництва, покращиться торгівельний баланс країни.

Наразі від обсягу створеної країною доданої вартості та місця у глобальних ланцюгах створення вартості залежить успішність та розвиток будь якої країни. У рамках дослідження міжнародної конкурентоспроможності країн М.Портер

визначив ланцюг створення вартості як послідовність дій, що виконують підприємства для розробки, виробництва, реалізації, поставки та обслуговування товарів [23, с. 91].

Так як ланцюг створення доданої вартості існує не тільки в рамках компанії, а й об'єднує безліч компаній з участю найбільших ТНК та різних країн, то він є глобальним і ґрунтується на основі спеціалізації та кооперації. Тому для кожної країни важливо брати участь у таких ланцюгах. І розвинені, і країни, що розвиваються, повинні мати можливість вигідно використовувати глобальні ланцюжки створення вартості. В міру збільшення країнами участі в глобальних ланцюгах створення вартості, темпи зростання їх валового внутрішнього продукту збільшуються [14, С. 6-7].

Найбільші обсяги доданої вартості створюються у сфері наукових розробок, маркетингу, обслуговування та послуг. Очевидно, що для ефективного функціонування кожної ланки ланцюга залучається велика кількість фінансів, наукових досліджень та розробок, щоб досягти системної ефективності. Тому приєднавшись, країна отримує для себе вигоди від такої співпраці, пов'язані з розширенням експорту, збільшенням темпів зростання економіки.

Для підвищення конкурентоспроможності країни не можна не назвати фактор інноваційного розвитку країни на якому ґрунтується інноваційна модель. Саме за рахунок інновацій більшості розвинених країн світу вдається займати лідируючі позиції в рейтингах конкурентоспроможності. У поєднанні з сприятливими природними ресурсами інноваційні технології забезпечують зниження собівартості продукції, збільшення ефективності виробництва та загалом покращення економічного становища. Так як впровадження інновацій для недостатньо розвинених країн не можливе без належного інвестування, то і для поліпшення країною конкурентоспроможності держава має поєднувати як інноваційну, так і інвестиційну моделі. Тому досить часто в науковій літературі зустрічається поняття інноваційно-інвестиційної моделі розвитку.

У ХХ ст. моделі економічного розвитку країни також ґрунтуються на описаних раніше теоріях: модель індустріального суспільства на основі теорії

індустріального і постіндустріального суспільства, модель інформаційного суспільства та модель людського розвитку на основі відповідних теорій, а також модель соціально-ринкового господарства та інші.

Отже, вивчивши усі ці чинники впливу, фактори, теорії та моделі, країна має розробити свою стратегію конкурентоспроможності, так званий план дій, який враховуватиме всі ключові моменти, переваги країни та прогалини. У маркетингу існують стратегії фірми, але вони, за умови певної адаптації можуть бути використані і для розробки стратегії країни. Поняття стратегій почало використовуватись у маркетингу для фірм, але вони, за умови певної адаптації, можуть бути використані і для розробки стратегії країни. Американський дослідник у галузі менеджменту, Дж. Томпсоном, трактує поняття «ефективна стратегія» як «виконання правильних речей у правильний спосіб та для правильних цілей» [34, с. 237]. В науковій літературі досить часто конкурентні переваги розглядаються як стратегічні чинники успіху.

Стратегічне планування забезпечує конкурентні переваги, які дозволяють не тільки підвищити рівень конкурентоспроможності країни, а й утримувати протягом тривалого періоду часу досягнутих конкурентних позицій. Однак це пов'язано зі значними витратами та ризиком. На відміну від стратегічних чинників конкурентоспроможності, тактичні визначають переваги, що базуються на вартості чи доступності факторів виробництва і легко можуть бути відтворені конкурентами.

Успішність стратегії, незалежно від перебігу процесу її створення забезпечують чотири основних фактори: довгострокові цілі, якщо вони є чіткі та взаємоузгоджені; глибоке знання конкурентного навколишнього середовища; об'єктивна оцінка ресурсів, яка дає змогу використовувати переваги і захищати вразливі місця; ефективне виконання стратегії.

Процедура формулювання стратегії і вибору альтернатив складається з таких етапів: а) оцінювання існуючої стратегії; б) фаза формулювання; в) планування ризику; г) вибір стратегічних альтернатив. Тому формування стратегії компанії є досить складним творчим процесом, що вимагає високої кваліфікації виконавців.

1.3. Макроекономічний вимір та рейтинги конкурентоспроможності країни у світовому господарстві.

В умовах глобалізації перед суспільством постає питання загострення конкурентної боротьби. На сьогодні підвищення конкурентоспроможності є основною і актуальною метою для кожної країни, і розглядається більшою мірою не як гонка за рейтингами, а як основний критерій ефективності господарювання, визначає темпи зростання виробництва, підвищує рівень життя населення та національної безпеки країни. Для створення ефективної стратегії підвищення конкурентоспроможності необхідно здійснити чіткий аналіз впливу на неї кожного фактора.

Отож, розглядаючи конкуренцію, з точки зору чинників, або так званих, факторів, які її формують, можна сказати, що у процесі еволюції розвитку суспільства та зміни епох надавалося різне значення вагомості того чи іншого фактору впливу. Якщо на ранніх етапах зародження конкуренції важливим для країни були лише природні ресурси, а фактором впливу були силові чинники, то згодом вони поступово втрачали вплив, та замінювались іншими. Людство почало використовувати розумові здібності задля, наприклад, поліпшення знарядь праці, розширення виробництва, збільшення кількості продукції, в епоху капіталізму конкурентоспроможність визначалась наявністю капіталу та засобів праці. У сучасному світі дедалі менше значення для успіху країни надається забезпеченості природними ресурсами. Про досягнення країною високого рівня конкурентоспроможності свідчить її ефективне господарювання на ринку з акцентуванням на правильне використання нею своїх конкурентних переваг.

Про результати цього господарювання свідчать макроекономічні показники країни, які використовуються при оцінюванні міжнародної конкурентоспроможності та створення рейтингів. Офіційні макроекономічні показники соціально-економічного розвитку країни вираховують такі міжнародні установи, як Світовий Банк, ООН та МВФ. Можна сказати, що ці показники формують конкурентну позицію країни.

Для аналізу макроекономічних показників в роботі обрано вибірку Світового банку щодо показників деяких нових індустріальних країн, а саме: Сінгапуру, Республіки Корея, Бразилії, Малайзії, Індонезії та Філіппін (див. Додаток А). Ці країни характеризуються високими темпами економічного зростання та доволі швидко досягли великих соціально-економічних зрушень, щоб практично зрівнятись з країнами лідерами. Тому їх можна взяти як приклад для країн, які на шляху розвитку, в тому числі і для України.

Для аналізу було обрано такі основні показники як ВВП у поточних цінах, ВВП у цінах 2010 р., приріст ВВП, ВВП на душу населення, загальна кількість населення, індекс інфляції та безробіття, індекси імпорту та експорту, а також відсоток прямих іноземних інвестицій та високотехнологічного експорту. Всі показники в сукупності та кожен окремо має вплив на конкурентоспроможність країн та водночас є її результатом. Адже сама категорія конкурентоспроможності певним чином характеризує сформований економічний потенціал країни. Дослідження пропорцій у формуванні ВВП дає можливість визначити напрямки нарощування конкурентоспроможності національної економіки, а також джерел виникнення інституціональних та господарських дисбалансів, з окресленням економічних перспектив і соціальних наслідків для суспільства. У Додатку А наведено дані щодо динаміки ВВП нових індустріальних країн з 2005 по 2018 рік.. Аналіз наведених даних свідчить про високі показники ВВП, зокрема в Бразилії (1885 млрд.дол.США), Республіці Корея (1619 млрд.дол.США) та Індонезії (1042 млрд.дол.США) станом на 2018 рік. Також країни характеризуються помірним рівнем інфляції, низьким рівнем безробіття (окрім Бразилії – 12,08%), а також переважанням експортоорієнтованої продукції над імпортом (виключенням стали Філіппіни, де переважає імпорт). Серед обраних країн найбільший відсоток інвестицій від ВВП належить Сінгапуру (24,99%). Важливим показником є також відсоток експорту високотехнологічної продукції від загального експорту. Станом на 2018 рік найбільшим він був у Філіппінах (61,11%), Малайзії (52,77%), Сінгапурі (51,7%) та Республіці Корея (36,35%). Загалом, макроекономічні показники цих

країн свідчать про інтенсивний розвиток, що має неабиякий вплив і на розвиток їх конкурентоспроможності [37].

Окрім макроекономічних, існує безліч різноманітних показників, які формують систему, за якою здійснюється обчислення міжнародної конкурентоспроможності та створення відповідних рейтингів. Найбільш відомі рейтинги публікуються щороку Всесвітнім економічним форумом (World Economic Forum) у звіті «The Global Competitiveness Report» та провідним Міжнародним інститутом розвитку менеджменту (International Institute for Management Development) у щорічнику «The World Economic Yearbook».

Обидві методології між собою є схожими, проте Всесвітній економічний форум (WEF) охоплює більший масив статистичних даних. На відміну від WEF, Міжнародний інститут розвитку менеджменту (IMD) використовує метод досліджень, який ґрунтується не тільки на економічних показниках, а й на експертну оцінку.

Звіт про глобальну конкурентоспроможність («The Global Competitiveness Report») публікується щорічно Всесвітнім економічним форумом, що у Давосі (Швейцарія) ще з 1979 року. Публікація забезпечує оцінку факторів підвищення продуктивності праці та довгострокового економічного зростання. Даний рапорт є інструментом, який допомагає урядам, лідерам країн, приватному сектору здійснювати порівняльний аналіз країн та оцінювати сфери, які потребують посиленої уваги.

Звіт про глобальну конкурентоспроможність розраховує Глобальний індекс конкурентоспроможності 4.0 (GCI 4.0) та оцінює стан конкурентоспроможності 141 економіки, на які припадає 98% світового ВВП, надаючи унікальне розуміння чинників економічного зростання в епоху Четвертої промислової революції (див. Додаток Б) [65].

Публікація GCI 4.0 є результатом оцінки більше сотні індивідуальних показників, отриманих із сукупності даних міжнародних організацій, а також з опитування виконавчої думки Світового економічного форуму. Показники організовані у 12 компонентів: Державні установи; Інфраструктура; Прийняття

ІКТ; Макроекономічна стабільність; Здоров'я; Навички; Ринок товарів; Ринок праці; Фінансова система; Розмір ринку; Динамічність бізнесу; та Інноваційні можливості. Компоненти розділені по 4 категоріях, таких як: Створення сприятливих умов, Людський капітал, Ринки та Інноваційна екосистема [65].

Діяльність країни щодо загальних результатів індексу, а також кожного її компонента відображається як показник прогресу за шкалою від 0 до 100, де 100 являє собою Так звану межу ідеальної держави. Кожна країна повинна прагнути наблизитись до цієї межі по кожній складовій індексу. Глобальний індекс конкурентоспроможності 4.0 дозволяє економікам стежити за прогресом у часі. Цей підхід підкреслює, що конкурентоспроможність досяжна для всіх країн.

В 2019 році із оцінкою GCI 84,8 із 100, Сінгапур є країною, що знаходиться найближче до межі конкурентоспроможності. Країна займає перше місце за рівнем інфраструктури, охорони здоров'я, функціонування ринку праці та розвитку фінансової системи. Для того, щоб надалі стати глобальним інноваційним центром, Сінгапуру потрібно буде сприяти підприємництву та надалі вдосконалювати свою базу навичок.

З оцінкою 84,8 (+1,3) Сінгапур є найбільш конкурентоспроможною в світі економікою в 2019 році, обігнавши США, яка опускається на друге місце. Гон-Конг (3-є місце), Нідерланди (4-є місце) та Швейцарія (5-є) зайняли першу п'ятірку. (див. Додаток Б) Незважаючи на падіння однієї позиції, США залишається інноваційною силою, займаючи перше місце за динамізмом бізнесу та другою за інноваційною спроможністю. Лідерами в Європі стали Нідерланди (4-є місце), Швейцарія (5-є), Німеччина (7-є), Швеція (8-є), Великобританія (9-є) та Данія (10-є), які увійшли в топ-10 [65].

Серед країн великої двадцятки США займає 2 місце, Японія 6 місце, Німеччина 7 місце, Сполучене Королівство 9 місце. Всі вони входять у топ-10, але всі вони опустились на кілька позицій. Корея (13) Франція (15) та Італія (30) - єдині прогресивні економіки, які покращилися в цьому році.

Серед країн БРІКС Китай, безумовно, є найкращим виконавцем, випереджаючи Російську Федерацію, на 32 місця випереджаючи Південну Африку (60 місце) і приблизно 40 місць попереду як Індії (68 місце), так і Бразилії (71 місце).

Очоловані Сінгапуром, Східна Азія та Тихоокеанський регіон є найбільш конкурентоспроможними у світі, за ними слідує Європа та Північна Америка. Гонконгська SAR (3-я) та Японія (6-а) також фігурують у топ-10. В'єтнам (67-е місце) - країна, показник якої покращується найбільше в усьому світі [65].

Щодо рейтингу України за індексом глобальної конкурентоспроможності 4.0, то в 2019 році вона зайняла 85 місце, опустившись на 2 позиції в рейтингу, порівняно з минулим роком. В країні слабо розвинені державні інституції, та фінансова система, низька макроекономічна стабільність та рівень охорони здоров'я [65].

Ще один найвідоміший рейтинг світової конкурентоспроможності публікується Міжнародним інститутом розвитку менеджменту (IMD) у звіті «The World Economic Yearbook». 2019 рік став 30 річницею діяльності Всесвітнього центру конкурентоспроможності IMD. Дані щодо рейтингу наведені у Додатку В.

Щорічник Світової конкурентоспроможності IMD пропонує тенденції, а також статистику та дані опитування на основі широких досліджень та співпраці з партнерами. Він аналізує та класифікує країни відповідно до того, як вони управляють своїми компетенціями для досягнення довгострокового створення вартості.

Конкурентоспроможність економіки не може бути зведена лише до ВВП та продуктивності праці, оскільки підприємства повинні також справлятися з політичними, соціальними та культурними аспектами. Тому урядам необхідно створити середовище, яке характеризується ефективними інфраструктурами, установами та політикою, що заохочують стале створення цінності на підприємствах.

Всесвітній рейтинг конкурентоспроможності IMD висвітлює результати діяльності 63 економік та базується на 332 критеріях конкурентоспроможності, обраних у результаті комплексних досліджень з використанням економічної літератури, міжнародних, національних та регіональних джерел та відгуків ділового

співтовариства, державних установ та науковців. Критерії переглядаються та оновлюються у міру розвитку глобальної економіки та доступності нових технологій. Загалом всі показники сформовано в 4 категорії: інфраструктура, ефективність бізнесу, ефективність уряду та економічні показники [43].

У 2019 році перше місце у рейтингу зайняв Сінгапур, Гонконг – друге, Сполучені Штати посіли третє місце (табл. 1.4). США має першість за економічними показниками та інфраструктурою, проте, ефективність бізнесу та уряду краща у Гонконгу та Сінгапуру. Щодо Швейцарії, яка займає 4 місце у рейтингу, вона має нижчі макроекономічні показники, ніж вище згадані країни, проте за інфраструктурою 2 місце, за ефективністю уряду – 4, за ефективністю бізнесу – 11 місце. Найкращі за ефективністю бізнесу, та уряду ОАЕ, проте мають низьку інфраструктуру. Спостерігаємо, що кожен компонент сильно впливає на рейтинг. Навіть якщо країна має першість за якимось одним показником, інші можуть тягти вниз [43].

Таблиця 1.4

Топ-15 країн за рейтингом конкурентоспроможності IMD 2019 р.

Рей-тин-г	Країна	Інфраструктура	Ефективність бізнесу	Ефективність уряду	Економічні показники
1	Сінгапур	6	5	3	5
2	SAR у Гонконзі	22	2	1	10
3	США	1	11	23	1
4	Швейцарія	2	9	4	23
5	ОАЕ	33	1	2	7
6	Нідерланди	8	4	9	13
7	Ірландія	23	3	11	6
8	Данія	3	7	6	26
9	Швеція	4	6	16	21
10	Катар	40	10	5	3
11	Норвегія	7	8	7	32
12	Люксембург	25	12	10	4
13	Канада	12	16	14	12
14	Китай	16	15	35	2
15	Фінляндія	5	13	17	35

Примітка. Складено автором за даними Міжнародного інституту розвитку менеджменту (IMD)

Україна за рейтингом світової конкурентоспроможності IMD 2019 року зайняла 54 позицію, що на 5 позицій вище ніж в 2018 році. На Рис. 1.2 наведено конкурентоспроможність України за окремими категоріями. Серед категорії економічних показників найвищий рейтинг у міжнародній торгівлі – 32 місце, серед ефективності уряду – податкова політика – 22 місце. Ставлення та цінності є найвищим показником серед інших показників ефективності бізнесу, а серед показників інфраструктури – рівень освіти – 33 позиція в рейтингу [43].

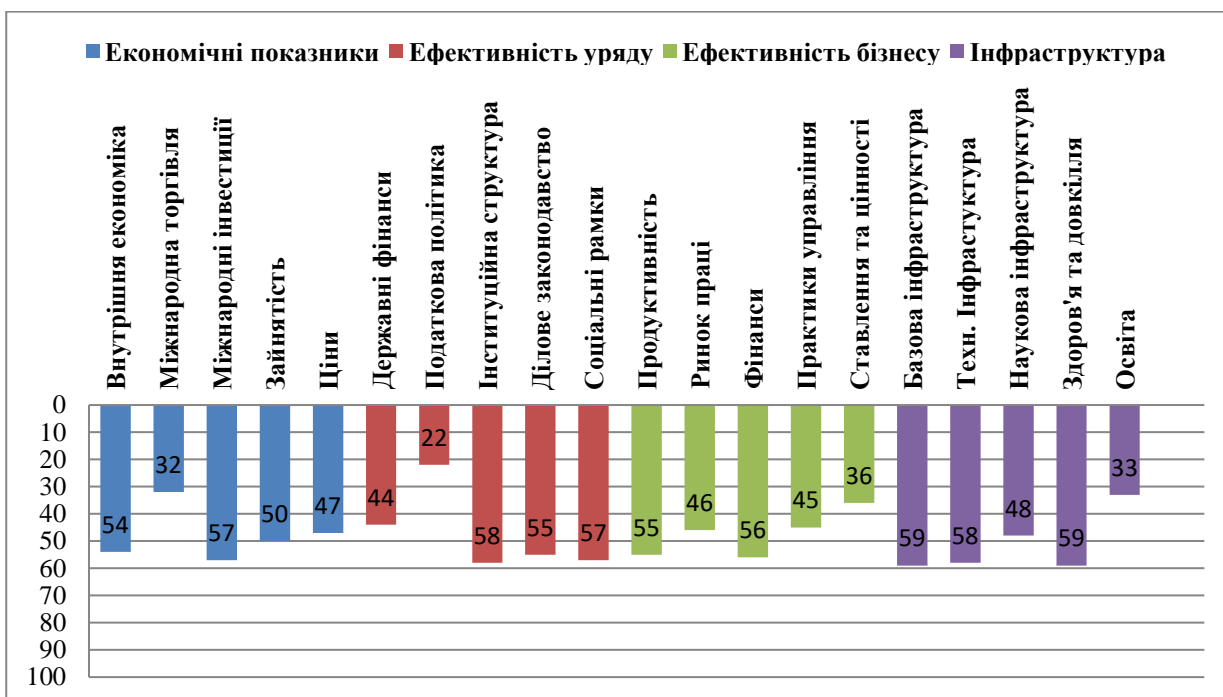

Рис. 1.2. Конкурентоспроможність України за окремими категоріями у рейтингу конкурентоспроможності IMD, 2019 р.

Примітка. Побудовано автором за даними Міжнародного інституту розвитку менеджменту (IMD)

Із списку показників респондентам опитування виконавчої думки було запропоновано обрати 5, які вони сприймають як ключові фактори привабливості їх економіки. Діаграма на Рис. 1.3 показує відсоток відповідей на показник від найбільшої кількості відповідей до найнижчої.

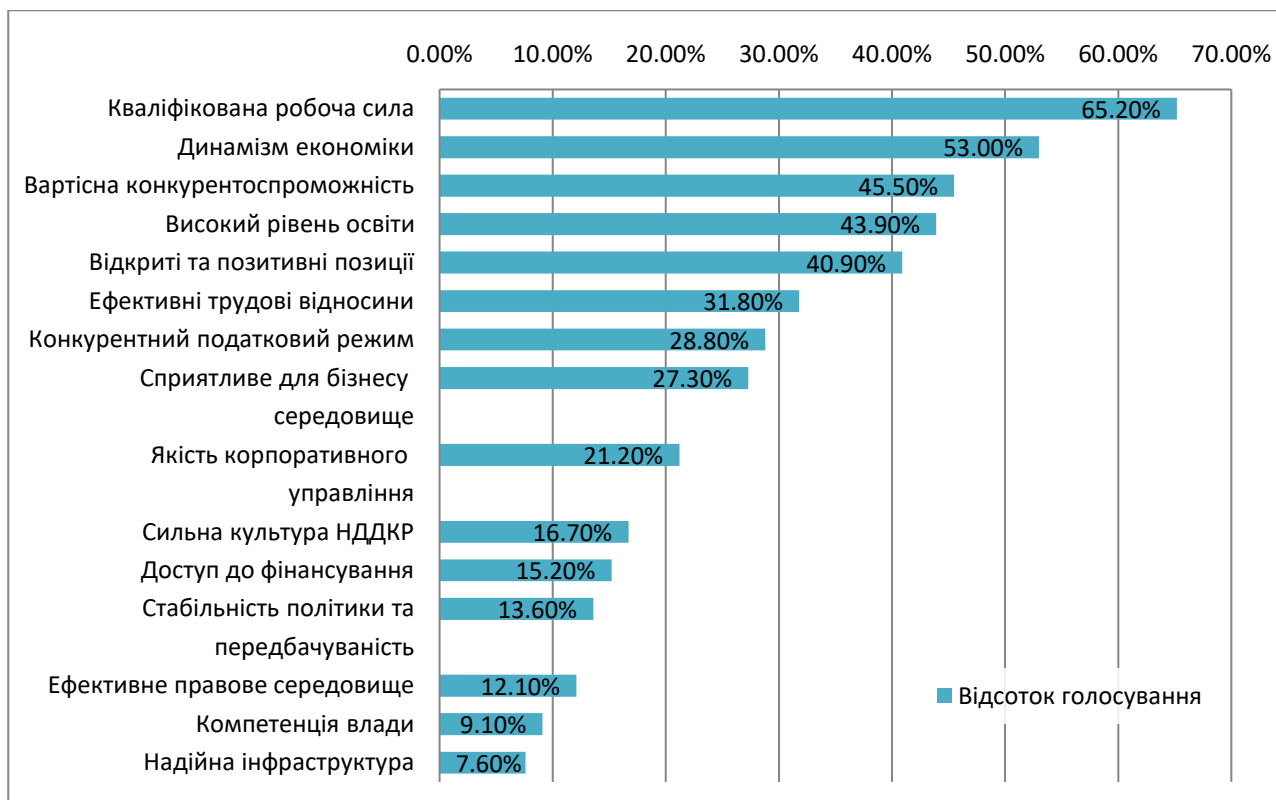

Рис. 1.3. Основні показники конкурентної привабливості країни

Примітка. Побудовано автором за даними Міжнародного інституту розвитку менеджменту (IMD)

Важливо сказати також, що IMD розраховує також Всесвітній рейтинг цифрової конкурентоспроможності, який вимірює спроможність та готовність бізнесу прийняти та дослідити цифрові технології як ключовий рушій для економічних перетворень у бізнесі, уряді та широкому суспільстві. Дані про цифрову конкурентоспроможність наведено в Додатку Г.

Структура рейтингу побудована на трьох факторах. Перший фактор, знання, стосується нематеріальної інфраструктури, яка підкреслює процес цифрової трансформації через відкриття, розуміння та вивчення нових технологій. Фактор технології оцінює загальний контекст, завдяки якому розвивається цифрові технології. Нарешті, майбутній фактор готовності, який вивчає рівень підготовленості економіки до її цифрової трансформації. У свою чергу, кожен із цих факторів ділиться на 3 підфактори, які висвітлюють кожен аспект аналізованих областей.

У 2019 році Сполучені Штати посіли місце, що займає перше місце у рейтингу, при цьому всі п'ять перших країн світу в індексі не змінилися: США, Сінгапур, Швеція, Данія та Швейцарія. Топ-5 мають спільну ознаку з точки зору зосередженості на генеруванні знань, але кожен підходить до цифрової конкурентоспроможності по-різному. Сполучені Штати та Швеція дотримуються збалансованого підходу між генеруванням знань, створенням сприятливого середовища для розвитку технологій та готовністю до впровадження інновацій. Сінгапур, Данія та Швейцарія надають перевагу одному чи двом чинникам. У Топ-10 Нідерланди, Гонконг та Республіка Корея піднялися вгору (до 6-го, 8-го та 10-го відповідно). Норвегія опустилася до 9-ї позиції, а Канада впала з 8-ї на 11-ту позицію [43].

Україна у 2019 р. зайняла 60 місце з 63 у рейтингу конкурентоспроможності IMD в цифровому середовищі, піднявшись за на два рядки. Згідно зі звітом, за рік Україна продемонструвала поліпшення в знаннях (з 45 на 39 місце) і технологіях (з 62 на 61). Показники «Готовність до майбутнього» залишилися колишніми. Основними чинниками, що гальмують розвиток України є прогалини в законодавстві про наукові дослідження, недостатньому захисті прав інтелектуальної власності та наявністю піратського програмного забезпечення [43].

Також варто розглянути індекс «Ведення бізнесу» («Doing business»), Світового банку, який є одним з найважливіших рейтингів, що характеризують бізнес-середовище і людський потенціал як фактори конкурентоспроможності країни (див. Додаток Д).

Найбільш помітне покращення економіки Doing Business 2020 показали: Саудівська Аравія, Йорданія, Того, Бахрейн, Таджикистан, Пакистан, Кувейт, Китай, Індія та Нігерія. У 2018-2019 роках ці країни здійснили п'яту частину всіх реформ, зафіксованих у всьому світі. Україна знаходиться на 64 місці серед 190 оцінених країн в рейтингу. Їй вдалося стрибнути на 7 сходинок в рейтингу, чого не спостерігалось раніше [64]. Отже, в 2019 р. Україна має помітний прогрес за рейтингом «Ведення бізнесу» та за світової конкурентоспроможності IMD, проте нашій країні ще є над чим працювати.

Висновки до розділу 1

Конкуренція як процес є рушієм розвитку економіки будь якої країни. Конкуренентоспроможність – як стан соціально-економічного розвитку країни характеризується економічним зростанням, здатністю країни отримувати переваги у змаганні з іншими країнами-конкурентами. У світовій економічній науці з розвитком ринкових відносин поступово еволюціонували погляди щодо сутності та складових конкуренції, конкурентоспроможності країни. Вчені дійшли висновку, що конкуренція та конкурентоспроможність є складним, багатогранним та багатоієрархічним процесом. Загалом, прийнято три підходи щодо визначення конкуренції: поведінковий, структурний та функціональний, проте аналізувати конкуренцію слід в комплексі, враховуючи вплив різних факторів. Майже у всіх теоріях конкурентоспроможності спостерігається факторний підхід. На цих факторах ґрунтуються і моделі конкурентних стратегій: експортоорієнтована, імпортозаміщення, ланцюгів створення доданої вартості, інноваційно-інвестиційна та інші. А теоретичну основу конкурентних стратегій становлять теорії: індустріального та постіндустріального суспільства, людського капіталу, сталого розвитку та ін. Найважливішим у XXI ст. є вибір країною стратегії, тобто плану дій, який забезпечить зростання її конкурентоспроможності у світовому господарстві у довгостроковому часовому періоді.

Результатом впровадження тих чи інших конкурентних стратегій є основні макроекономічні показники (ВВП на душу населення, НД та ін.), а також – показники економічного зростання. У XXI ст. особливого значення набувають інституційні показники конкурентоспроможності країн світу, які вимірюються за допомогою рейтингів. Рейтинги конкурентоспроможності країн створюються на основі показників та інституційних факторів, і основними показниками, що свідчать про економічну міцність країни є макроекономічні. Найвідоміші рейтинги конкурентоспроможності публікуються Всесвітнім економічним форумом та Інститутом розвитку менеджменту.

РОЗДІЛ 2

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ КРАЇН У СВІТОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

2.1. Конкурентні переваги країн ЄС у впровадженні стратегій сталого розвитку.

На сучасному етапі розвинені країни для подальшого зміцнення економіки та підвищення рівня конкурентоспроможності будують свої стратегії орієнтуючись на концепцію сталого розвитку. Сталий розвиток – це такий розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, проте не ставить під загрозу цю можливість для майбутніх поколінь. Параметри, що характеризують сталий розвиток, повинні включати соціальний, економічний та екологічний вектори (див. Додаток Е). Дана ідеологія вважається найперспективнішою не тільки в ХХІ столітті, а й для третього тисячоліття і має витіснити всі інші світоглядні ідеології, які не спроможні забезпечити збалансований розвиток цивілізації. Наразі не всі країни вже використовують концепцію сталого розвитку і це становить загрозу для інших, адже для вирішення цього питання країни мають підійти комплексно. Досвід країн ЄС у впровадженні стратегій сталого розвитку є дуже важливим, в тому числі і для нашої країни.

Дуже важливе значення для сприяння захисту та процвітання планети має стратегія сталого розвитку ООН, яка була прийнята 25 вересня 2015 року. Стратегія має на меті створити умови для сталого, всеосяжного та стійкого економічного зростання, спільного процвітання та забезпечення гідних умов праці для всіх, враховуючи різні рівні національного розвитку та потенціалу. Стратегія містить 17 основних цілей сталого розвитку, які спрямовані на мобілізацію глобальних зусиль для подолання бідності, сприяння миру, захисту прав гідності всіх людей та захисту планети (див. Додаток Ж).

Цілі стратегії винесені на Порядок денний безпрецедентного масштабу та значення. Він приймається та застосовується для всіх країн, беручи до уваги різні можливості їх розвитку. Цілі та завдання є універсальними, які передбачені для всіх країн світу, є інтегрованими та нероздільними і врівноважують три виміри сталого розвитку.

Пріоритетом політики сталого розвитку є забезпечення гідних умов життя та праці людини у власній країні. Тому сталий розвиток орієнтований насамперед на людину та поліпшення якості її життя у сприятливому соціально-економічному середовищі та екологічно чистому, здоровому, різноманітному природному довкіллі. Високий інтелектуальний рівень людського потенціалу має забезпечити конкурентоспроможність країни у майбутньому [69].

Важливо також розглянути стратегію сталого розвитку ЄС «Європа-2020», що була запроваджена в 2010 році. Короткостроковою ціллю стратегії був успішний вихід із кризи, що в довгостроковій перспективі перетворить ЄС на розумну, стійку та всеосяжну економіку, яка забезпечує високий рівень зайнятості, продуктивності та соціальної згуртованості.

Стратегія «Європа 2020» висуває три взаємно посилюючі пріоритети:

1. Розумне зростання: розвиток економіки на основі знань та інновацій.
2. Стале зростання: сприяння більш ефективному використанню ресурсів, екології та конкурентоспроможності.
3. Інклюзивне зростання: сприяння розвитку економіки з високою зайнятістю, яка забезпечує соціальну та територіальну згуртованість.

З цією метою Комісія пропонує такі основні цілі ЄС:

1. 75% населення у віці 20-64 років має бути працевлаштовані.
2. 3% ВВП ЄС слід інвестувати в НДДКР.
3. Необхідно досягти цілей «20/20/20» на клімат / енергію (включаючи збільшення до 30% скорочення викидів, якщо умови правильні).
4. Частка випускників шкіл, які закінчують школу, повинна бути менше 10%, а молоде покоління принаймні 40% повинно мати вищу освіту.
5. На 20 мільйонів менше людей має ризикувати бідністю.

Ці цілі взаємопов'язані і вирішальні для нашого загального успіху. Щоб забезпечити, щоб кожна держава-член адаптувала стратегію "Європа-2020" до її конкретної ситуації, Комісія пропонує цілі ЄС перетворити на національні цілі та траєкторії. Цілі є характерними для трьох пріоритетів розумного, стійкого та всеосяжного зростання [67].

ЄС є однією з провідних сил, що стоїть в порядку денному Організації Об'єднаних Націй до 2030 року і повністю взяв на себе зобов'язання щодо її виконання. Сталий розвиток, який відповідає потребам нинішніх поколінь без шкоди для здатності майбутніх поколінь задовольняти свої потреби - глибоко вкорінений у європейській стратегії сталого розвитку ЄС до 2030 року.

Цілі сталого розвитку ООН до 2030 року є своєрідним компасом для ЄС, водночас ЄС відіграв важливу роль у формуванні Порядку денного ООН для сталого розвитку до 2030 року та разом зі своїми державами-членами взяв на себе зобов'язання бути лідером і в його здійсненні, як у межах ЄС, так і в інших країнах, зокрема які найбільш цього потребують, через свою зовнішню політику. Основні аспекти сталого розвитку містяться у 10 пріоритетах Комісії Юнкера, президента Європейської комісії (Рис. 2.1):

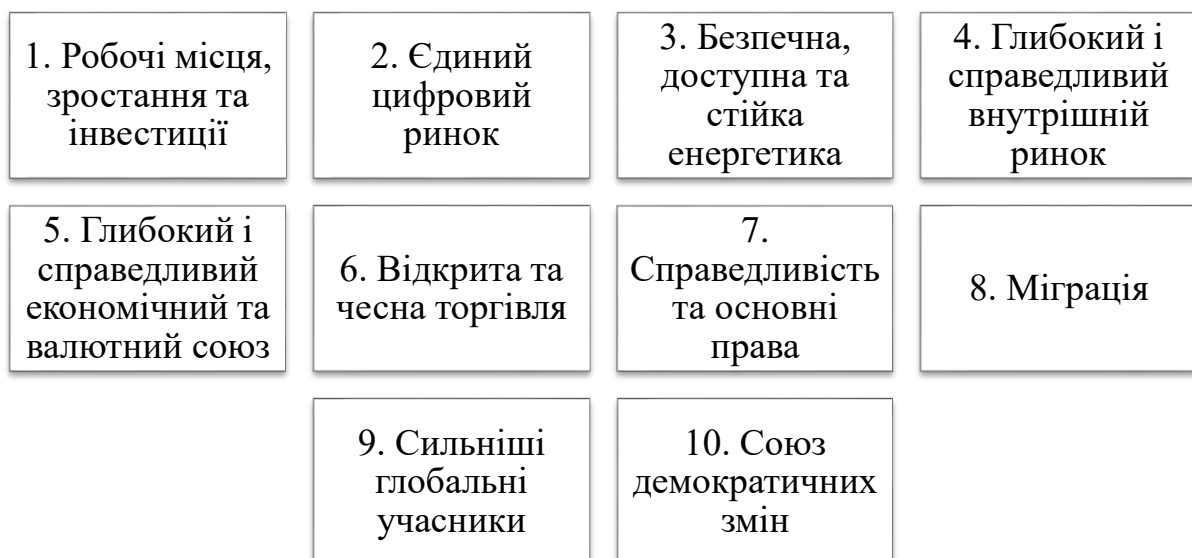

Рис.2.1 Пріоритети сталого розвитку ЄС на період до 2030 року

Примітка. Побудовано за даними Єврокомісії. Стратегія сталого розвитку ЄС до 2030 р.

Орієнтуючись на ці пріоритети, ЄС розробила велику кількість стратегій для розвитку різних сфер (Табл. 2.1). Комісія Юнкера створила так званий фундамент для політики наступного покоління для сталого європейського майбутнього - від Європейської основи соціальних прав, Європейського консенсусу щодо розвитку, глобальної стратегії зовнішньої політики та політики безпеки, до торгівлі на основі цінностей для всіх стратегій, стратегічного залучення до гендерної рівності та європейського освітнього простору; від пакету «кругової економіки», пакетів мобільності та чистої енергії до стратегії «синього зростання»; від «Інвестиційного плану для Європи» та Плану дій щодо сталого фінансування до «Порядку денного щодо урбанізації ЄС» та Плану дій щодо природи.

Таблиця 2.1

Базові складові політики сталого розвитку ЄС на період до 2030 року

Європейська основа соціальних прав	Молодіжна стратегія ЄС	Дії ЄС щодо гендерної рівності
Горизонт 2020 - програма досліджень та інновацій ЄС	План інвестицій для Європи / План Юнкера	Зв'язок між фінансуванням ЄС та дотриманням верховенства права
Фінансування сталого зростання	План дій з кругової економіки	План дій ЄС щодо природи, людей та економіки
Стратегія ЄС щодо пластмаси	Європа в русі	Паризька кліматична угода - чиста енергія для всіх європейців
Європейський освітній простір	Програма урбанізації для ЄС	Порядок денний навичок(кваліфікації) у Європі
Європейський консенсус розвитку	Політика згуртованості ЄС	Стала біоекономіка ЄС для зміцнення зв'язку між економікою, суспільством та довкіллям
Платформа ЄС щодо втрат продовольства та харчових відходів	На шляху до нового «Союзу Африка – Європа»	Глобальна стратегія ЄС щодо зовнішньої політики та політики безпеки
Чиста планета для всіх – довгострокове бачення процвітаючої, сучасної, конкурентоспроможної та кліматично нейтральної економіки до 2050 року	Торгівля для всіх: на шляху до більш відповідальної торговельної та інвестиційної політики	

Примітка. Складено за даними Єврокомісії. Стратегія сталого розвитку ЄС до 2030 р.

Комісія також запропонувала посилити зв'язок між фінансуванням ЄС та верховенством права, оцінити всі науково-дослідні та інноваційні заходи, що фінансуються ЄС, їх екологічні та соціальні наслідки, а також прийняти більш амбітні цілі щодо бюджетних витрат на кліматичні зміни для майбутнього ЄС. Кожна з цих стратегій, планів та програм є важливою, тому необхідно розглянути кілька з них, які найбільше сприяють реалізації цілей загальної стратегії сталого розвитку ЄС - 2030.

Однією з найважливіших є програма кругової/циркулярної економіки, в умовах якої цінність продуктів, матеріалів та ресурсів підтримується в економіці якомога довше, а утворення відходів мінімізується. Більш широкі переваги циркулярної економіки включають створення нових конкурентних переваг та зниження потреби в обмежених ресурсах, споживанні енергії та рівня викидів вуглекислого газу. Дії, здійснені Комісією після прийняття плану дій з кругової економіки у 2015 році, підтримують кругову економіку на кожному кроці ланцюга створення вартості.

Європейський союз також відіграв важливу роль при укладенні в Парижі універсальної, юридично обов'язкової кліматичної угоди, яка встановлює глобальний план дій щодо боротьби зі змінами клімату. ЄС погодився скоротити принаймні 40% викидів парникових газів до 2030 року, порівняно з 1990 р. Це сприятиме переходу на чисту енергію та модернізацію енергетичної системи, що дозволить досягти Паризьких цілей. З переходом на чисту енергію та боротьбою зі зміною клімату суттєво зміниться спосіб виробництва та споживання енергії.

Зміни передбачені також для європейських міст, в яких формується близько 85% ВВП ЄС, та які водночас спричиняють низку сучасних екологічних та соціальних проблем. Програма міського порядку денного ЄС, розпочата в травні 2016 року, має вирішальне значення у забезпеченні того, щоб міські райони виступали каталізаторами інноваційних стійких рішень, що сприяють переходу до суспільства зі стійким розвитком, який не спричинює шкідливих викидів, які можуть стати причинами кліматичних катастроф [68].

Програма «Європа в русі» прийнята в 2017-18 роках також має на меті зменшити викиди CO₂, забруднення повітря та затори, що зробить транспорт більш безпечним. Довгострокові переваги цих заходів поширяться далеко за межі транспортного сектора, сприяючи зростанню та створенню робочих місць, зміцненню соціальної справедливості, розширенню вибору споживачів та виведенню Європи на шлях до нульових викидів.

В 2018 році Комісія представила європейське стратегічне довгострокове бачення процвітаючої, сучасної, конкурентоспроможної та кліматично нейтральної економіки до 2050 року – «Чиста планета для всіх», що відкриває шлях до структурних зрушень європейської економіки, стимулюючи зростання та зайнятість при досягненні кліматичного нейтралітету, вирівнюючи дії у ключових сферах, таких як промислова політика, фінанси, кругова економіка та наукові дослідження. Для цього знадобляться проривні рішення та інвестиції в дослідження та інновації.

Інвестування забезпечує План інвестицій для Європи/План Юнкера, який спрямований на усунення перешкод для інвестицій, надання наочності та технічної допомоги інвестиційним проектам та розумнішого використання фінансових ресурсів.

За оцінками, близько 180 млрд. Євро додаткових інвестицій на рік необхідні для досягнення цілей ЄС на 2030, погоджених у Парижі, включаючи скорочення викидів парникових газів на 40%. Тому в березні 2018 року Комісія прийняла план заходів щодо сталого фінансування з метою посилення ролі фінансів у просуванні ефективної економіки, яка також забезпечує досягнення екологічних та соціальних цілей [46].

Важливе значення має програма «Горизонт 2020», яка є найбільшою у світі програмою, що сприяє співпраці в галузі науки, техніки та інновацій в ЄС та за її межами. Майже 77 млрд. євро доступні за сім років (2014 - 2020) для програми «Горизонт 2020» - програми для досліджень та інновацій. Понад 60% цього бюджету вкладається у сталий розвиток. Метою «Горизонту 2020» є вироблення знань і технології світового класу, що приносять користь і економіці, і суспільству, і навколишньому середовищу, знімають бар'єри для інновацій та полегшують спільну

роботу державному та приватному секторам в пошуку рішень щодо викликів, які стоять перед суспільством [68].

Завдяки новій програмі навичок/кваліфікації для Європи, здійснюється інвестування у людський розвиток, у людину, щоб вона могли впевнено зіткнутися з майбутнім, бути в курсі змін у суспільстві та на ринку праці, знати про можливості, які пропонує професійна освіта та навчання. Комісія також збирає інформацію про потреби в кваліфікаціях за професіями та галузями по всій Європі.

В 2017 році був прийнятий Європейський консенсус розвитку, який передбачає політику розвитку щодо вирішення поставлених 17 цілей сталого розвитку, визначених Порядком денним ООН 2030, а також цілей Паризької кліматичної угоди. Консенсус базується на 5 цілях («5 Ps») сталого розвитку стратегії ООН 2030: люди, планета, процвітання, мир, партнерство та об'єднує економічну, соціальну та екологічну складові.

Щоб прослідкувати, як кожна з країн дотримуються цілей сталого розвитку ООН 2030, щорічно створюється Звіт про сталий розвиток, та оцінюється індекс SDG (Sustainable Development Goals Index). Звіт є результатом оцінки даних з офіційних (Світовий банк, МОП, ВООЗ та ін..) та неофіційних джерел (дослідницькі центри та неурядові організації) та підсумовує поточні показники і тенденції країн щодо виконання 17 цілей ООН. В 2019 році оцінено 162 країни, перших 50 з них наведені в Додатку II.

Три скандинавські країни (Данія, Швеція та Фінляндія) очолюють цьогорічний індекс SDG. Усі країни, що входять до топ-20, - це країни ОЕСР. Однак навіть країни, які мають кращі показники, значно нижчі за максимальний бал 100. Кожна країна має принаймні на одній невирішеній основній проблемі. Країни з низьким рівнем доходу, як правило, мають нижчі показники індексу SDG. Бідніші країни, як правило, не мають достатньої інфраструктури та механізмів управління ключовими екологічними проблемами, які є в центрі уваги цілей сталого розвитку. За винятком країн, які стикаються з озброєними конфліктами та громадянськими війнами, більшість країн з низьким рівнем доходу досягають прогресу у подоланні крайньої бідності та забезпеченні доступу до основних послуг та інфраструктури, особливо в

рамках SDG 3 (Добре здоров'я та добробут) та SDG 8 (Гідність Робота та економічний ріст). Порівняно з рештою світу, країни ОЕСР діють кращі результати щодо цілей, пов'язаних із соціально-економічними результатами та базовим доступом до інфраструктури, включаючи SDG 1 (Без бідності), SDG 3 (Добре здоров'я та добробут), SDG 6 (Чиста вода та Санітарія) та SDG 7 (Доступна та чиста енергія), але потрібні великі зусилля щодо пом'якшення клімату та захисту біорізноманіття - SDG 12 до SDG 15 [66].

Держави-члени ЄС входять до числа найкращих виконавців SDG. Порівняно з країнами усього світу, сім держав-членів ЄС-27 входять до ТОП-10 у рейтингу глобального індексу SDG, а всі країни-члени ЄС-27 входять у ТОП-50. Держави-члени ЄС-27 мають найвищий бал у середньому для SDG 1 (Усюди закінчуємо бідність у всій формі). Держави-члени ЄС-27 мають другий найвищий бал у середньому за цілі SDG 3 (Забезпечити здорове життя та сприяти благополуччю для всіх у будь-якому віці). Існують помітні відмінності між державами-членами у досягненні SDG 10(Зменшити нерівність всередині та між країнами). Держави-члени ЄС-27 оцінюють в середньому найнижчий показник SDG 12(Забезпечення стійких схем споживання та виробництва) та щодо SDG 14(Збереження та стале використання океанів, морів та морських ресурсів для сталого розвитку). За останні п'ять років ЄС досяг успіху у досягнутому майже у всіх цілях сталого розвитку [66].

Щодо України, то згідно Звіту про сталий розвиток 2019, вона має досягнення у виконанні 1-ї (подолання бідності) та 10-ї (скорочення нерівності) цілей (SDG). Неповністю вирішені 4-та (якісна освіта), 7-ма (доступна чиста енергія), 13-та (пом'якшення наслідків зміни клімату) та 17-та (партнерство заради стійкого розвитку) цілі. Значні проблеми залишаються з 2(подолання голоду), 5(гендерна рівність), 6(чиста вода та належні санітарні умови), 8(гідна праця та економічне зростання), 9(промисловість, інновації та інфраструктура), 11(сталий розвиток міст та спільнот), 12(відповідальне споживання та виробництво), 15(захист екосистем суші). Основні проблеми залишаються невирішеними, такі як 3-тя (міцне здоров'я та благополуччя), 14-та (збереження морських ресурсів) та 16-та (мир, справедливість та сильні інститути) цілей [66].

2.2. Конкурентна стратегія КНР «Один пояс – один шлях» та стратегії економічного розвитку нових індустриальних країн світу

Китайська економіка є типовим прикладом нових ринків, що розвиваються. Протягом останніх трьох десятиліть економіка Китаю зростала швидкими темпами, що було наслідком розвитку технологій, високих державних інвестицій, зниження транзакцій і витрат на ринок. Конкурентна перевага Китаю за масштабами зробила Китай найбільшим експортером та другим найбільшим імпортером у світі [46]. Проте різкі зміни на фондових ринках, що призвели до девальвації юаню, є свідченням того, що стара модель китайського зростання досягла свого піку. Також швидкі темпи інвестування створюють надлишкові надмірні потужності на внутрішньому рівні. Тому Китаю необхідно реструктурувати свою економічну модель від інвестиційної та експортної - до моделі, орієнтованої на споживання та яка буде зростати на стійкій основі. У той же час, Китай також потребує зростання інших країн, щоб мати можливість продавати свою продукцію та отримувати сировину. Таким чином, конкурентна стратегія «Один пояс – один шлях» стане ключовим фактором довгострокового плану Китаю.

Ініціатива «Один пояс, один шлях» (OBOR) - це поєднання двох концепцій, спрямованих на зовні, запроваджених президентом Сі Цзіньпіном наприкінці 2013 року для сприяння економічному зростанню та інвестиціям за двома основними напрямками: сухопутній (Новий економічний пояс Шовкового шляху) та морський (Шовковий шлях XXI століття) (далі - Пояс і Шлях), які залучили пильну увагу усього світу [53].

Економічний пояс так званого, Шовкового шляху, призначений для побудови нового трансєвразійського сухопутного мосту від Китаю через Центральну Азію до Європи. Стратегія включає подальшу модернізацію існуючих залізниць через російську територію а також низку нових залізниць та інших дорожніх мереж.

Морський шовковий шлях підкреслює поліпшення зв'язку з Південно-Східною Азією, Південною Азією, Західною Азією, Європою та Африкою, будуючи мережу портових міст уздовж Морського шляху, пов'язуючи економічні глибинки з

Китаєм. Хоча Морський шлях - це морська стратегія, вона включає в себе не лише портові проекти, а й будівництво залізниць та трубопроводів. Проекти планують реалізувати в Індійському та Тихому океані.

Мета ініціативи «Один пояс, один шлях» складається з п'яти основних цілей для держав, що включає: координацію політики, механізми зв'язку, безперервну торгівлю, фінансову інтеграцію та зв'язки між людьми. Вона має сприяти сполученню азіатського, європейського та африканського континентів та прилеглих до них морів, встановлювати та зміцнювати партнерські відносини між країнами вздовж поясу і шляху, встановлювати багатомісні, багатогранні та складені мережі зв'язку та забезпечити диверсифікований, незалежний, збалансований та стійкий розвиток у цих країнах.

Стратегія «Один пояс, один шлях» (ОБОР) передбачає масштабні інвестиції в інфраструктуру та амбітні плани щодо зменшення нетарифних бар'єрів для торгівлі в Євразії та Африці. Залучаючи нові дороги, залізничні лінії, порти та трубопроводи, вона має на меті посилити зв'язок та торгівлю по всьому регіону, з центром в Китаї. Цільовий регіон із залученням країн трьох континентів включає понад 60 країн з приблизно 55% загального світового ВВП, 70% світового населення та 75% відомих запасів викопної енергії. Очікується, що загальна фінансова прихильність Китаю до проекту сягне 1,4 трильйона доларів. Оскільки центральний уряд Китаю вже виділив 124 мільярди доларів США на всі пов'язані з цим проекти, ініціатива «Один пояс, один шлях» буде найбільшим за всю історію закордонним інвестиційним рухом, розпочатим одною країною. Перешкоди, витрати та потенційна винагорода – мають величезне значення [53].

Уряд Китаю запустив фонд «Шовковий шлях на 40 млрд. дол.США», Який буде безпосередньо підтримувати місію ОБОР. Фонд, який став активним у лютому 2015 року, підтримується Китайською інвестиційною корпорацією (суверенним фондом Китаю), Китайським банком розвитку, Банком експорту-імпорту Китаю та Державною адміністрацією іноземних валют. Він буде використаний для покращення зв'язку уздовж «Одного пояса, однієї дороги» за рахунок фінансування інфраструктури, ресурсів, промислового та фінансового співробітництва, можливо, з

початковою увагою на Центральній та Південно-Східній Азії. Особлива увага приділятиметься транспортній інфраструктурі, такі як залізниця, дороги, порти та аеропорти. Азіатський інвестиційний банк в інфраструктуру (АІВ), яким очолює Китай і офіційно створений нещодавно в жовтні 2014 року, також повинен допомогти фінансувати будівництво разом з ОВОР. Заявлені цілі банку полягають у поєднанні основних компетенцій Китаю у створенні інфраструктури та глибоких фінансових ресурсів для сприяння розвитку в інших частинах Азії. Китай забезпечить більшу частину 100 млрд. Дол. США пропонованого початкового капіталу. Після свого оголошення він домагався участі інших азіатських урядів та підписав Меморандум про взаєморозуміння з 21 з них, запевнивши, що він буде співпрацювати з іншими джерелами фінансування, такими як Азіатський банк розвитку (членом якого є Китай) [58].

Проекти Ініціативи допоможуть узгодити та координувати стратегії розвитку країн уздовж всього поясу та дорожнього руху, використати ринковий потенціал у цьому регіоні, сприятимуть інвестиціям та споживанню, створять потреби та можливості роботи, сприятимуть обміну фахівців, культурним обміном та взаємному навчанню серед народів відповідних країн, що дасть їм змогу зрозуміти, довіряти та поважати один одного та жити в гармонії, мирі та процвітанні.

Економіка Китаю тісно пов'язана зі світовою економікою. Китай залишатиметься відданим основній політиці відкриття, будуватиме нову схему всебічного відкриття - та інтегруватиметься глибше у світову економічну систему. Ініціатива також дасть можливість Китаю зміцнити взаємовигідне співробітництво з країнами Азії, Європи та Африки та решти світу. Китай зобов'язаний брати на себе більше відповідальності та зобов'язань у межах своїх можливостей та робити більший внесок для розвитку людства [59].

Важливий прикладом для економічного зростання та зростання конкурентоспроможності є розвиток економічних стратегій нових індустріальних країн. Це насамперед такі чотири азіатські країни, як Гонконг, Сінгапур, Тайвань, Південна Корея, які дуже швидко досягли великих соціально-економічних зрушень та які завоювали статус «азійських тигрів». Згодом до нових індустріальних країн

приєдналися Малайзія, Індонезія, Таїланд та Філіппіни, ще пізніше до таких країн стали зараховувати В'єтнам. Ці країни не варто недооцінювати, адже вони вважаються «новими азійськими тиграми», які забезпечать прискорення зростання регіону. Досвід нових індустріальних країн може бути цікавим країнам, які лише стають на шлях розвитку та реформування економіки.

Згідно за даними звіту швейцарської бізнес-школи IMD, Сінгапур очолив рейтинг світової конкурентоспроможності вперше за кілька років, обігнавши Гонконг та США. Підйом Сінгапуру до вершини був зумовлений розвиненою технологічною інфраструктурою, наявністю кваліфікованої робочої сили, сприятливим законодавством про імміграцію та ефективними способами створення нового бізнесу [43].

Комітетом з питань майбутнього економіки (The Committee on the Future Economy)(CFE) Сінгапуру висунуті рекомендації, що стали цілями стратегії розвитку країни. Нагляд за виконанням цілей здійснює Рада майбутньої економіки (The Future Economy Council) (FEC), яка спирається на продуктивність, інновації та трансформації в промисловості [44].

Основні 7 цілей, на яких будувались стратегії розвитку Сінгапуру наведено на Рисунку 2.2

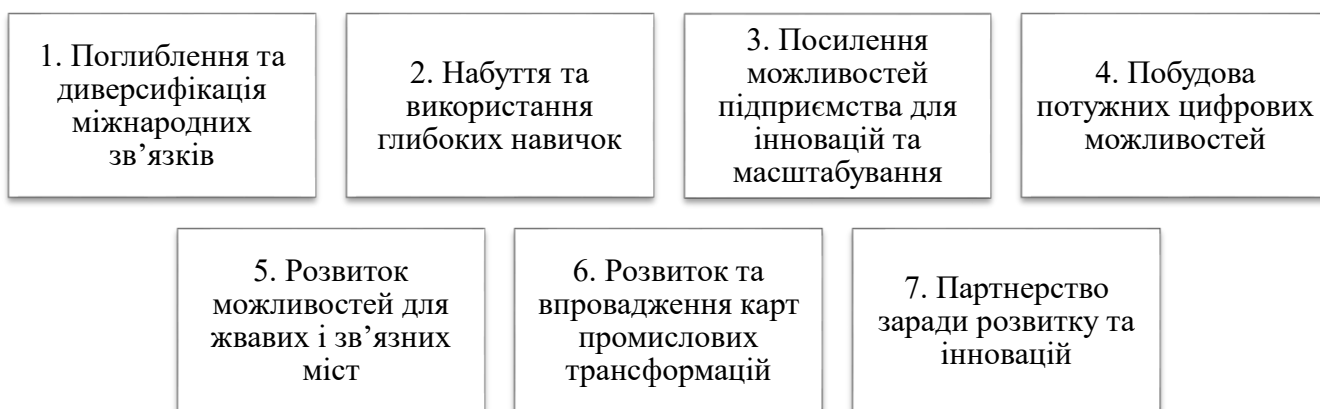

Рис. 2.2 Основні цілі стратегії розвитку Сінгапуру на період до 2027 р.

Примітка: Побудовано автором за даними Committee on the Future Economy outlines 7 strategies to take Singapore forward

Урядове агентство повідомляє, що для досягнення більшої ефективності та ще кращих результатів на місцевому та глобальному рівнях загалом Сінгапур посилить свої допоміжні підходи через три ключові важелі:

1) Підвищення продуктивності - впровадженню технологій, автоматизації та цифровізації. Це доповнюється навчанням та підвищенням кваліфікації працівників, щоб не відставати від технологічного прогресу.

2) Посилення інновацій - за рахунок прискорення комерціалізації нових технологій, заохочення ринкових інновацій, де технологічні рішення розробляються на основі можливостей та проблем, з якими стикаються галузі, та розширення інноваційних мереж.

3) Прискорення інтернаціоналізації - допомога ширшій базі малих і середніх підприємств в розширенні за кордоном, а також надання можливість тим, хто має успіх на внутрішньому ринку, розширити свій зовнішній вплив. Це важливо через невеликий внутрішній ринок Сінгапуру та близькість до країн Азії, що пропонує величезні можливості для бізнесу.

Для кращої підтримки підприємств у цих сферах, Enterprise Singapore виконуватиме основні завдання (див. Додаток К), які базуються на чотирьох ключових стратегіях:

- 1) Розвиток можливостей підприємства;
- 2) Розвиток людського капіталу;
- 3) Покращення екосистем підприємства;
- 4) Встановлення міцних мереж та партнерств [42].

Важливо розглянути також стратегію Південної Кореї. «План дій щодо сталого розвитку Кореї до 2030 року» є значущим кроком у напрямку вирішення завдань щодо забезпечення сталого розвитку та створення нових двигунів зростання в цьому процесі.

У рамках свого прагнення сприяти лідерству в бізнесі для сталого розвитку, Корейська бізнес-рада з питань сталого розвитку (KBCSD) та 47 компаній-членів створили «План дій щодо забезпечення сталого розвитку Кореї до 2030 року», що є першою всебічною дорожньою програмою щодо забезпечення сталого розвитку

корейським бізнес-сектором з метою вирішення критичних проблем сталого розвитку, що стоять перед Кореєю до 2030 року і пізніше.

Цей план спрямований на перетворення теперішньої економічної системи на більш стійку та справедливу, розвиваючи лідируючі у світі технології з низьким вмістом вуглецю, просуваючи культуру безпеки на робочому місці та досягнувши суспільства, ефективного використання ресурсів. Зважаючи на це, KBCSD та компанії-члени зобов'язалися на церемонії декларації досягти таких добровільних цілей, які є невід'ємною частиною стратегії:

Таблиця 2.2

Стратегічні пріоритети розвитку Південної Кореї на період до 2030 р.

Сфера	Мета
Енергетика та клімат	Підвищити енергоємність у промисловому секторі на 15% до 2030 року і тим самим зайняти 6-е місце у списку 10 кращих країн ОЕСР з найвищим ВВП
	Підвищення конкурентоспроможності продукції та ринку шляхом розвитку «зелених» технологій світового класу;
Безпека на виробництві	До 2030 року знизити рівень смертності на виробництві до 0,2 (смертельність на 10000 робітників), що є середнім показником серед перших 5 країн ОЕСР з найвищим ВВП.
	Сприяти зменшенню економічних втрат від аварій на виробництві на 60%
Ланцюг стійкої вартості	Підвищити рівень рециркуляції промислових відходів на 10% до 2030 року з метою досягнення показника вище 60% і, таким чином, посісти 2-е місце у списку 5 кращих країн ОЕСР з найвищим ВВП.
	Сприяти створенню соціальної доданої вартості

Примітка: Складено автором за даними Всесвітньої ради бізнесу з питань сталого розвитку, (KBCSD).

Для порівняння візьмемо також стратегію «Гонконг 2030+» підготовлену Бюром розвитку та Департаменту планування в 2017 році. Незважаючи на те, що Гонконг вважається адміністративним районом Китаю, він займає друге місце у рейтингу світової конкурентоспроможності за даними IMD [43] та третє місце за рейтингом глобальної конкурентоспроможності WEF [65].

Основні цілі включають в себе:

- Позиціонування Гонконгу як «світового міста Азії» (це третя та всеохоплююча мета сталого розвитку, закріплена в «НК 2030») залишається основою бачення та планування в стратегії «Гонконг 2030+».

- Життєздатне, конкурентоспроможне та стійке місто Азії [56].

З цією метою створено три будівельні блоки, а саме: «Планування життєздатного міста з високою щільністю», «Прийняття нових економічних викликів та можливостей» та «Створення потенціалу для сталого зростання».

Блок 1: Планування життєздатного міста з високою щільністю.

«Гонконг 2030» пропонує підвищити якість загального середовища життя та оптимізувати використання землі, яка є обмеженою та простору за допомогою двостороннього підходу, тобто оптимізації нові райони забудови та модернізація густо розвинених міських районів.

Блок 2: Розширення нових економічних викликів та можливостей. Очікується, що економічна інтеграція з Азією буде зміцнена із заповненням декількох основних регіональних транспортних інфраструктур у найближчі кілька років, нових ініціатив в рамках Гуандунської вільної зони торгівлі та стратегії «Один пояс, один шлях», а також співпраця з країнами-членами Асоціації держав Південно-Східної Азії. Щоб прийняти майбутні виклики та нові можливості, Гонконг повинен просуватися в глобальний ланцюг створення вартості та диверсифікувати економічну базу.

Блок 3: Створення потенціалу для сталого зростання.

Гонконгу необхідно створити більший потенціал для розвитку, підтримуючи транспортну та іншу інфраструктуру, а також одночасно посилити та відновити екологічний потенціал для сталого зростання. Вдосконалений підхід має на меті не лише задовольнити передбачувані потреби землекористування, а й попередньо планувати потенціал для підвищення якості життєвого середовища, задовольняти потенційні вимоги та непередбачувані обставини, а також вчасно реагувати на можливі зміни і виклики [56].

Група азіатських земель - Індонезія, Філіппіни, Малайзія та Таїланд - створили Асоціацію держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) для сприяння розвитку, а до початку 1970-х рр. Вони були залучені до торгової мережі регіону. Ці країни

відхилялися від оригінальної моделі Японії та «чотирьох тигрів», оскільки вони були на відміну від цих країн: багаті природними ресурсами, такими як нафта, природний газ, деревина та продовольчі товари.

До кінця 1970-х років країни АСЕАН почали відходити від класичної моделі залежності. Вони розпочали ту саму стратегію розвитку трудомісткого виробництва з низькою заробітною платою, яку Японія та «Банда четвірок» мали у 1960-70-ті роки. Подібно до того, як азіатські тигри витіснили Японію, так нові індустріалізовані країни почали витісняти азіатських тигрів у 1980-х роках дешевим текстилем, який захопив ринок; Однак незначна різниця тут полягає в тому, що вони продовжували експортувати і товари, і не здійснили повного переходу на промисловий експорт. Отже ці країни можуть стати прикладом для інших країн, що розвиваються.

2.3. Вплив «хвиль глобалізації» на виникнення стратегій «неопротекціонізму» у світовому господарстві

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття особливо швидких темпів набрала постіндустріальна глобалізація, характерними особливостями якої є розмиття національних кордонів, збільшення впливу міжнародних інститутів, інтенсивний розвиток інформаційних технологій і комунікацій. Глобалізація є досить складним, комплексним і суперечливим явищем, яке одночасно сприяє і зміцненню співробітництва, і посиленню конкуренції.

Такі американські економісти, як лауреати Нобелівської премії Дж. Стігліц і П. Кругман, що спочатку підтримували глобалізацію на початку 1990-х рр., почали схилитися до думки, що глобалізація стає абсолютно некерованою і небезпечною, і якщо вона надалі буде розвиватися зовсім безконтрольно, то принесе людству набагато більше шкоди, ніж користі [27].

Так у період з 2016 по 2019 року та у 2020 активно заговорили про перехід від відкритої політики глобалізації до стратегії неопротекціонізму. На думку О.

Довгаль, «... сучасний протекціонізм перетворився з торгової політики у складний комплексний державний механізм підвищення конкурентоспроможності національної економіки у процесі глобалізації» [6, с. 401].

Так як глобалізація – це процес посилення взаємозв'язків та взаємозалежностей між країнами у результаті розширення обміну товарами, послугами, капіталами, технологіями, у т.ч. інформаційними та цифровими, то неопротекціонізм, це політика, спрямована на захист державою вітчизняних товаровиробників за допомогою різних економічних заходів (тарифних обмежень і нетарифних інструментів) від загроз знищення з боку конкурентів на світовому та національному ринках. В залежності від цілей та характеру захисних заходів, це може протидіяти глобалізації, але може також призвести до її посилення, якщо захист спрямований на стимулювання експортних можливостей країни. Наприклад, економічна політика Китаю довгий час спрямовувалася на розвиток експорту своєї продукції, використовуючи західні технології і тим самим збільшуючи свою участь у світовій торгівлі. При цьому застосовувалися заходи монетарної політики, а саме валютні протекціоністські обмеження шляхом підтримки заниженого курсу юаня. В результаті Китай став одним з найбільших гравців світової економіки.

Перспективне лідерство Китаю інституційно закріплено у новій стратегії розвитку країни «Зроблено у Китаї 2025» («Made in China 2025»), в якій представлено 10-річний план прискорення 4-ї індустріальної революції на базі новітніх комп'ютерних, комунікаційних, мережевих глобальних технологій, а результатом її реалізації стане світове лідерство Китаю у глобальному високотехнологічному виробництві [32]. Експансійна політика на основі пільг та дешевих кредитів, що використовується для реалізації плану, може спричинити боргове навантаження, яке вже невдовзі може стати глобальною проблемою.

Певним чином «супроводжувати» стратегію «Зроблено в Китаї 2025» і знизити фінансові ризики через розширення реального сектору має Ініціатива «Один пояс, один шлях». Попри наполягання Китаю на тому, що вказана стратегія має виключно економічний зміст перетворення країни на високотехнологічне середовище, низка розвинутих країн (насамперед, США) вбачають у стратегії високі

ризика для світової конкуренції, економічної безпеки, а з тим і світового розвитку загалом.

Зараз найбільш обговорюваною є торговельна війна США проти Китаю, заснована на стратегії неопротекціонізму, що має аргументацію «національної безпеки», та спрямована на придушення експансійної політики Китаю. Перехід до політики неопротекціонізму окрім переваг для держави, несе з собою наслідки, які є вкрай негативними для всіх країн. Зокрема це стосується торговельних війн.

Одним з найважливіших напрямів офіційних дій США у торговельній сфері став захист національної економіки від «болючого» імпорту. У якості захисного механізму у 2018 році країна запровадила підвищення низки тарифів на окремі товари і для окремих країн. Таким чином, США прагне вирішити проблему власного торговельного дефіциту і знизити витрати внутрішніх виробництв, які виробляють товари, що конкурують з імпортними, а також змусити Китай розширити доступ для американських товарів і припинити використання американської інтелектуальної власності. Крім того, США звинуватили Китай у валютних маніпуляціях.

В січні 2020 року між сторонами конфлікту була підписана торгівельна угода, яка мала б урегулювати конфлікт між США та Китаєм, проте, як вважають експерти, угода не створює стійкого й дійового механізму врегулювання економічних суперечностей між сторонами. Угодою не передбачені скасування торговельних тарифів та мит для Китаю, тому угоду вважають лише паузою у цьому конфлікті а також спостерігається помітне уповільнення розвитку світової економіки.

Зниження експорту Китаю до США зумовило зменшення імпорту з регіональних партнерських країн (в рамках діючих ланцюгів доданої вартості), однак і принесло певні вигоди іншим експортерам регіону до США. Це пов'язано з тим, що в країнах регіону, де вже утворені достатньо міцні ланцюги доданої вартості, споживчі товари, а також товари проміжного призначення (складові, напівфабрикати, з подальшим використанням для виробництва експортних товарів) утворюють високу частку у структурі китайського імпорту. У таких умовах, зменшення попиту у США на товари з Китаю, неодмінно позначиться на імпорті Китаю з сусідніх країн.

Від протекціонізму США очікуються суттєві втрати для світової економіки. За прогнозами інформаційного агенства Bloomberg, сукупні втрати світової економіки від торгового конфлікту між США та Китаєм можуть скласти у 2021 році близько 600 млрд. дол.США. Серед третіх країн, які найбільше постраждають від протекціонізму США, Bloomberg згадує Тайвань, Південну Корею і Малайзію. Найсильніше від торгової війни постраждають сфера технологій, енергетика і виробництво металів. На думку аналітиків Bloomberg, торгова війна найсильніше позначиться на валютах, які зараз вважаються переоціненими, — в першу чергу, на китайському юані. Крім того, під загрозою бат Таїланду і канадський долар [60].

Розпочата торговельна війна між США і Китаєм не «замикається» лише навколо питань торгівлі між двома країнами чи завданнями зменшення торговельних дисбалансів. Радше це один з елементів світового (глобального) перерозподілу сфер впливу між визнаним світовим лідером США і високо динамічним Китаєм, який намагається стати не менш впливовим актором сучасності. І показово, що хоча простір торговельної війни широкий, проте у дійсності головні суперечності сконцентровані у сфері технологій та інновацій (насамперед, інформаційно-комунікаційних), сферах, де ще до недавнього часу глобально домінували США. Певна парадоксальність такого акцентування полягає у тому, що останнім десятиліттям саме Китай активно і наполегливо залучав і реалізовував технологічні досягнення розвинутих країн, що стало одним із напрямів створення і розвитку власної технологічної ніші, як складової глобального (технологічного) лідерства [10].

З урахуванням стратегії «Зроблено в Китаї 2025», вбачається що Китай в питаннях інвестицій, інтелектуальних прав власності, захисту власності, кібербезпеки дотримується радше дискримінаційної стимулюючої політики, яка може шкодити національній безпеці інших країн. Крім того, у рамках стратегії «Один пояс, один шлях» великому впливу піддається інституційне середовище.

Інституційні втрати, що супроводжуватимуть економічні, зокрема, послаблення світових організацій, не лише спричинять і посилять глобальні

макроекономічні дисбаланси, але й помітно негативно вплинуть на добробут більшості населення вже у короткостроковій перспективі.

Існують прогнози, що протекціонізм США може призвести до суттєвої трансформації світової валютно-фінансової системи. Зокрема, відмова від участі у Транс-тихоокеанському партнерстві (ТТП), стримане ставлення до НАФТА і «замороження» Трансатлантичного партнерства, а також інші кроки у бік згортання участі у проектах світового значення ставлять під сумнів питання збереження у теперішньому вигляді Ямайської валютної системи, заснованої на американському доларі як світовій валюті, режимі вільного плавання курсів валют та лібералізованій валютно-фінансовій сфері. Вихід США з ТТП послабить позиції долара в Азійському регіоні, що створить умови для побудови Китаєм власної платіжної системи на основі юаня.

Цілком ймовірно, що одним з важливих наслідків нинішнього розширення протекціоністських заходів одночасно з відмовою США від участі у системі Транс-тихоокеанського партнерства (ТТП) у 2018 році стане втрата Світовою організацією торгівлі значимості й авторитету, що, своєю чергою, загальмує формування узгоджених гармонізованих правил і процедур міжнародних економічних зв'язків.

У зв'язку з цим не можна не відзначити, що Сполучені Штати продовжують блокувати нові призначення в Апеляційний орган Світової організації торгівлі, що може загрожувати здатності СОТ вирішувати торговельні суперечки. Безумовно, правове врегулювання спору — це найкращий варіант в ситуації, що склалася, оскільки в іншому випадку на всіх нас чекає повномасштабна торгова війна, яка може значно підірвати авторитет СОТ і завдати непоправної шкоди міжнародній торговій системі, яка вибудовувалася десятками років.

Внаслідок спричиненої політикою США кризи СОТ, країни можуть почати вирішення спорів у рамках механізмів, передбачених угодами про вільну торгівлю. СОТ дозволяє створення таких зон як виняток із режиму найбільшого сприяння. Перевагою є те, що про зони вільної торгівлі простіше домовитися, вони потребують меншої координації зовнішньоекономічної політики, зберігають незалежність країн у формуванні митної політики щодо третіх країн.

Проте проблемним є питання, чи буде забезпечена безпечність та передбачуваність міжнародної торгівельної системи, якщо суперечки розглядатимуться різними форумами в рамках кожної окремої угоди про вільну торгівлю, яких зараз сотні. Якщо країни надаватимуть перевагу двостороннім угодам, на збиток союзницьким інтересам, то цілком вірогідно, що єдність СОТ стає під загрозою.

Так бачимо, що на сьогодні вплив торговельних війн між США та Китаєм а також стратегії неопротекціонізму США загострює відносини з іншими економіками та уповільнює процес глобалізації. Найбільшим прикладом цього є економічне протистояння США та ЄС. Незважаючи на те, що ЄС є однією з найпотужніших економік в світі, США не вважають його своїм реальним союзником. США усіляко намагається давити на Європейський Союз та невдоволено сприймає його співпрацю з своїми, так званими, ворогами.

Д.Родрік ввів у науковий оборот поняття «парадокс глобалізації» (Globalization Paradox), сенс якого полягає в наявності конфлікту між демократією, економічною глобалізацією і суверенітетом держав. Д.Родрік стверджує, що неможливе співіснування цих трьох цілей політики на рівні національної держави. Для продовження своєї політики на національному рівні найпотужнішій державі рано чи пізно довелося б пожертвувати одним з цих трьох принципів [26, С. 65–75.]. Оскільки демократія і суверенітет для США священні, то для вирішення цього парадокса в жертву повинна бути принесена глобалізація. А основний конкурент США – Китай, судячи з усього, пожертвує демократією.

Схожими мотивами керувалася і Велика Британія, яка також вдалася до заходів протекціонізму у форматі Брекзиту. Країна вийшла з ЄС 31 січня 2020 року. Протягом останніх 10 років ця країна має постійний дефіцит торговельного балансу з країнами ЄС, який за останні роки перевищив суму у €100 млрд. на рік. Значення Брекзиту полягає ще й в тому, що Велика Британія бажає звільнитися від існуючих у ЄС правил торгівлі з метою самостійного оперування засобами протекціонізму, щоб, з одного боку, заморозити імпорту, а з іншого — збільшити експорт.

Щодо наслідків від сплеску протекціонізму у двох великих економіках світу, то більшість з них є негативними. У випадку Великої Британії від Брекзиту, перш за все, постраждає сама країна. Наслідки Брекзиту для Великобританії колосальні. Великобританія вже постраждала від Брекзиту. Економіка сповільнюється, і багато підприємств переїхали зі штаб-квартирою до ЄС. Ось деякі з впливів на зростання, торгівлю та робочі місця. Також будуть наслідки, характерні для Ірландії, Лондона та Шотландії.

Найбільшим недоліком Брекзиту є його збиток для економічного зростання Великобританії. Вже в день референдуму впав британський фунт, що було б позитивним для експорту, проте збільшить ціни на імпорт. Вартість експорту також підвищують тарифи. Брекзит скасував британський статус безтарифної торгівлі з іншими членами ЄС, тому це зашкодить британським експортерам, оскільки їх товари в Європі дорожчають.

Тарифи також збільшать ціни на імпорт до Великобританії. Більше третини імпорту надходить з ЄС, а більші ціни на імпорт створюють інфляцію та знижують рівень життя жителів Великобританії. Великобританія вже вразлива, оскільки теплові хвилі та посухи, викликані глобальним потеплінням, зменшили місцеве виробництво продуктів харчування. Негативним наслідком є те, що Великобританія втратить переваги найсучасніших технологій Євросоюзу у галузі охорони навколишнього середовища, досліджень та розробок та енергетики.

Також британські компанії можуть втратити можливість подавати заявки на державні контракти в будь-якій країні ЄС. Вони відкриті для учасників торгів з будь-якої країни-члена. Найбільш значні збитки для Лондона припадають на послуги, особливо банківські. Фахівці втрачають можливість проходити практику у всіх країнах-членах ЄС. Це може підвищити вартість авіаквитків, Інтернету та навіть телефонних послуг. Брекзит зашкодить молодим працівникам Великобританії. Робочі місця після Брекзиту вже не будуть доступними.

Щодо ЄС, вихід Великобританії ще більше послабить європейську спільноту та призведе до її розпаду і утворення на континенті нових центрів геополітичної сили. А ключову роль у центрах впливу в Європі відіграватимуть Великобританія зі

США. На процеси у Європі матиме вплив ще й Китай і Росія. Остання — як основний суб'єкт, що дестабілізуватиме європейську стабільність і мирне співіснування. Китай же залишатиметься у затінку відверто демонстративної та деструктивної європейської політики Росії і згодом виступатиме в якості об'єднаного з російським фактора нестабільності для всіх європейців. Внаслідок протистояння Росії та Китаю з ЄС, Великобританією та США саме у Європі вирішуватимуться глобальні проблеми світового устрою.

На сьогодні важливою проблемою, що призупинює процеси глобалізації та схиляє до політики відгороджування країн стала пандемія Covid-19. Вона поклала початок новій глибокій кризі, основними причинами якої стануть: дефіцит бюджету, старіння населення, ризик дефляції, зниження вартості валюти, радикальні цифрові зміни в економіці, деглобалізація, протистояння кра, екологічні зміни.

Три найбільші економіки світу, на які припадає більше половини світового випуску і споживання, пережили найсерйозніше падіння в сучасній історії через пандемію коронавірусу. Вперше майже за півстоліття відбулося скорочення економічної активності в КНР. В Євросоюзі спостерігається найглибша рецесія за всю свою історію. Найбільший спад переживає зараз Америка. Пандемія завдала нищівного удару економіці США, що спричинило зростання безробіття та прогноз рецесії. Також вона ще більше погіршила відносини між США та Китаєм, зробивши їх головним зовнішньополітичним сюжетом американської виборчої кампанії в той момент, коли США обігнали світ за кількістю заражених і загиблих від Covid-19.

Здавалося б, ще на початку 2020 року торговельна війна між країнами послабилась, внаслідок підписання торговельної угоди між ними. Проте США недооцінили небезпеку коронавірусу, і чим гіршою ставала епідеміологічна ситуація в США, тим жорсткіше Д. Трамп звинувачував у цьому Китай. До кінця березня США вийшли на перше місце за кількістю заражених, а президент остаточно змінив тон. До звинувачень США приєдналися й інші країни: Німеччина, Австралія, Велика Британія, Франція. Від Пекіна вимагають більшої прозорості у внутрішньому розслідуванні про походження вірусу або дозволу провести незалежне міжнародне розслідування. Проте у травні Китай відмовився проводити розслідування та

допускати ВООЗ, на що почали з'являтися погрози притягти Китай до відповідальності за приховування інформації щодо корона вірусу, який у свою чергу, в усьому звинувачує США.

Сам Китай, вважає, що такі звинувачення є безглуздими і не мають сенсу, так само, як немає сенсу шукати винного у заподіяних збитках, що спричинені кризою 2008-2009 років. Варто взяти до уваги також те, що Китай постачає сировину для фармацевтичних компаній, в тому числі і до США, які в перспективі хочуть змінити ситуацію. Взагалі можна вважати дії США не як боротьбу з глобалізацією, а як поліпшення свого становища та отримання більшої користі від Китаю. Нинішній стан конфлікту між цими країнами є новою «холодною війною». Експерти заповнюють, що до гарячого конфлікту справа не дійде, адже бойові дії між двома лідерами військових сил можуть закінчитися дуже швидко із загибеллю всієї планети, а США та Китай мають в планах посилити свій вплив на світ а не знищити його. Суперечка між США та Китаєм - лише останній прояв широкого протистояння несправедливій, нестабільній та нестійкій моделі економічної інтеграції, що виникла після фінансової кризи. Навіть якщо дві сторони домовляться, протекціонізм тут залишиться.

Висновки до розділу 2

Узагальнюючи, слід відзначити, що світовий досвід розробки та реалізації конкурентних стратегій в країнах, що претендують на роль лідерів світового економічного розвитку у XXI ст., в основному, орієнтується на дотримання принципів сталого економічного розвитку, впровадження інновацій та ІТ-технологій, «Індустрії 4.0», переходу до циркулярної економіки. Конкурентні стратегії сталого розвитку, що поєднують у собі принципи екології, економіки та соціальні складові – визнано як головні для країн ЄС, Канади, Японії, Південної Кореї та ін. Такі країни як Індонезія, Філіппіни, Малайзія та Таїланд, які ще у XX ст. бачили свої конкурентні переваги у використанні дешевої робочої сили – у XXI ст.

також переходять до стратегій інноваційного та сталого розвитку, роблять акцент на розвитку освіти, науки та інновацій, інвестуванні у людський розвиток.

Китай, як країна, що позиціонується як новий лідер світового економічного розвитку – використовує для зростання своєї конкурентоспроможності багатовекторні стратегії, в основі яких – орієнтація на державну підтримку національних товаровиробників, розвиток логістичних маршрутів постачання китайського експорту до країн ЄС, та багатовекторне використання природних ресурсів, від екстенсивного типу економічного зростання (за рахунок залучення нових природних, невідновлюваних ресурсів до виробництва), тобто який суперечить принципам сталому розвитку, до інтенсивного – що ґрунтується на інноваціях та ІТ-технологіях. Такі конкурентні стратегії КНР зустрічають жорстке протистояння, у т.ч. з боку США, які застосовують проти Китаю старі моделі обмеження конкуренції тарифними методами та шляхом ведення торговельних війн. Водночас, у ХХІ ст. обмеження вільного ринку та вільної торгівлі не буде мати довгострокового розвитку, оскільки «хвиля неопротекціонізму», посилена дією COVID-19, неминуче буде замінена новою хвилею відкритості національних та світової економіки, що відкине спроби країн, виключно за рахунок підняття тарифів вирішити свої соціально-економічні проблеми та зайняти стабільні конкурентні позиції на світових ринках товарів та послуг.

РОЗДІЛ 3

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЙ УКРАЇНИ НА СВІТОВИХ РИНКАХ

3.1. Конкурентний ресурсний потенціал та експортна стратегія України на світових ринках.

Оскільки вже давно минули ті часи, коли конкурентоспроможність країни визначалась лише ресурсами і капіталом, наразі відомо, що на конкурентоспроможність впливає безліч факторів. Це може бути інфраструктура, рівень освіти, експорт окремих розвинутих галузей, тобто щось, що робить країну особливою та забезпечує її конкурентну перевагу на ринку. Кожна країна прагне розвинути ту сторону, яка являється ключовим фактором зростання конкурентоспроможності. Для України важливо створити таку стратегію розвитку, яка не тільки включатиме переваги нашої країни, але й буде спрямована на виявлення існуючих прогалин та їх виправлення.

Конкурентний ресурсний потенціал України є досить непоганим. Вона має вигідне геополітичне розташування, яке сприяє співпраці з іншими країнами Європи. Важливим для України також є вихід до Чорного моря. Українська територія має важливі транзитні сполучення, особливо це стосується газотранспортної мережі. Перевагою центрального розміщення є те, що країна має сполучення як зі східними країнами, так і з країнами Заходу. За таких умов співпраця може нести колосальну вигоду.

Найбільшою конкурентною перевагою України вважають наявність великого людського капіталу. Проте основною проблемою є те, що основна частина високоосвіченого населення мігрує до інших країн у пошуках кращої оплати праці. Низька вартість робочої сили є тягарем для соціально-економічного розвитку країни. Для України необхідно створити умови, за яких освічене населення буде

працювати в країні. Значні кошти та інвестиції необхідно залучити на підвищення рівня освіти та кваліфікації фахівців. Важливим є також зміцнення сфери цифрових технологій, які мають вплив на всі галузі економіки країни.

В Україні існують можливості для ефективного розвитку різних галузей народного господарства, розвитку малого та середнього бізнесу, але високий рівень вірогідності виникнення ризиків призводить до непрозорості товаровиробників.

За даними Всесвітнього економічного форуму Україна за індексом глобальної конкурентоспроможності 4.0, то в 2019 році зайняла 85 місце, опустившись на 2 позиції в рейтингу, порівняно з минулим роком. В країні слабо розвинені державні інституції, та фінансова система, низька макроекономічна стабільність та рівень охорони здоров'я. (Табл. 3.1)

Таблиця 3.1

Складові індексу конкурентоспроможності України за рейтингом глобальної конкурентоспроможності

Критерії оцінки	(Компоненти)	Рейтинг країни (_/141)		Оцінка по рейтингу (_/100)		Лідер 2019
		2019	2018	2018	2019	
Загальний		85	83	57	57	Сінгапур
Створення сприятливих умов	Державні інституції	104	110	48	46	Фінляндія
	Інфраструктура	57	57	70	70	Сінгапур
	Прийняття ІКТ	78	77	52	51	Корея Республіка
	Макроекономічна стабільність	133	131	58	56	Кілька країн (33)
Людський капітал	Рівень охорони здоров'я	101	94	66	72	Гонконг, Сінгапур Японія, Іспанія
	Рівень освіти	44	46	70	69	Швейцарія
Ринки	Ринок товарів	57	73	57	55	Гонконг
	Ринок праці	59	66	61	59	Сінгапур
	Фінансова система	136	117	42	49	Гонконг
	Розмір ринку	47	47	63	63	Китай
Інноваційна екосистема	Динамічність бізнесу	85	86	57	55	США
	Інноваційні можливості	60	58	40	39	Німеччина

Примітка: Складено автором за даними Всесвітнього економічного форуму (WEF) .

Згідно з рейтингом, Україна знаходиться на 104 місці за рівнем державних інституцій, на 57 місці за розвиненістю інфраструктури, на 78 за рівнем адаптації інноваційних комп'ютерних технологій. Вкрай низький рівень макроекономічної стабільності – 133 місце, та рівня охорони здоров'я – 101 місце. Щодо ринку товарів, то він оцінений 57 місцем, та збільшився найбільше, порівняно з 2018 роком, ринок праці 59 місце, загальний обсяг ринку залишився на 47 місці, а рейтинг фінансової системи зменшився до 136 позиції. Динаміка бізнесу збільшилась на 1 позицію, та зайняла 85 місце, а інноваційні можливості 60 місце. Найбільше балів Україна набрала за такими компонентами як рівень освіти - 44 місце, та розмір ринку – 47 місце [65] (див. Табл. 3.1).

Конкурентоспроможність країни залежить від багатьох чинників, зокрема: структури експорту та рівня експортної пропозиції товарів та послуг, якості підприємницького середовища, умов виходу на ринок і впливу торгівлі. Важливість експорту має важливе стратегічне значення, оскільки експорт забезпечує швидке економічне зростання країни, та є своєрідним поштовхом для розвитку виробничої промисловості, адже як відомо, що продукція орієнтована на експорт має бути сертифікованою та якісною. Україна багато імпортує і недостатньо експортує товарів з високою доданою вартістю. Це спричиняє тиск на зовнішньоторговельний баланс, що, у свою чергу, ставить під загрозу макроекономічну стабільність та втілення економічних реформ в країні.

Експортна стратегія України до 2021 року була підготовлена Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, яка є «дорожньою картою» стратегічного розвитку торгівлі на період з 2017 по 2021 рік. Це чіткий план дій, як Україні перейти від переважно експорту сировини до експорту наукомісткої інноваційної продукції для успіху України на світових ринках. Документ визначає географічні пріоритети для експорту до 2021 року, де є найбільше можливостей саме для українського виробника.

Дорожня карта визначає стратегічні цілі розвитку торгівлі України, серед яких:

- створення сприятливих умов для розвитку сфер торгівлі та інновацій задля диверсифікації експорту українських товарів та послуг;
- розвиток послуг із підтримки бізнесу та торгівлі, здатних підвищити конкурентоспроможність підприємств, зокрема МСП;
- зміцнення навичок і компетенцій підприємств, зокрема МСП, необхідних для участі в міжнародній торгівлі.

Для досягнення поставлених цілей розроблено 56 завдань, які спрямовані на стимулювання інвестицій, забезпечення умов розвитку, надання послуг з підтримки експорту, зміцнення навичок і компетенцій, та створення ефективних інституцій. Основні з завдань наведено в Таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Цілі та завдання Експортної стратегії України до 2021 року

Забезпечення сприятливих умов			
Податкове, валютне та митне регулювання	Угоди про вільну торгівлю, Пан-Євро-Мед	Зняття бар'єрів на зовнішніх ринках	Умови для інвестицій
Єдине вікно» на митниці	Інфраструктура	Стимули для експортерів	Технічне регулювання
Надання послуг з підтримки експорту			
Експортно-кредитне агентство	Програми підтримки експортерів	Торговельні місії	Промоція України
Торговельний захист	Міжнародні виставки	Відомості про ринки та вимоги доступу до них (market intelligence)	e-commerce (інтернет)
Стимулювання та підтримка інновацій			
Захист прав інтелектуальної власності	Можливості (R&D, тренінги)	Інноваційна інфраструктура (інкубатори, бізнес-акселератори)	Система підтримки інновацій
Зміцнення навичок і компетенцій для підвищення трудових ресурсів			
Інноваційний менеджмент	Фокус на перекваліфікацію в перспективні сектори	Заходи зі зменшення неофіційного працевлаштування	
Визначення запиту на освітню спеціалізацію	Розвиток жіночого та молодіжного підприємництва	Навчальні та інформаційні послуги	

Примітка. Складено автором за даними Експортної стратегії України до 2021 року .

У рамках стратегії вже проведено аналіз стану зовнішньої торгівлі України. Показники торгівлі демонструють значні коливання, які спровоковані низкою зовнішніх та внутрішніх факторів. Ця нестабільність підсилюється тим фактом, що українська економіка характеризується високим рівнем інтегрованості у світову економіку та залежністю українських виробників від цін на зовнішніх ринках. Визначено, що в товарній структурі зовнішньої торгівлі України переважає експорт проміжних товарів та імпорт споживчих товарів. Стратегією визначені основні фактори, які впливають на стан зовнішньої торгівлі України:

- Зменшення попиту на українську продукцію та несприятлива цінова кон'юнктура на міжнародних ринках в умовах значної залежності вітчизняних підприємств від зовнішніх ринків збуту;

- Погіршення фінансового стану вітчизняних підприємств та відсутність доступу до кредитних ресурсів, і як наслідок, обмеження можливості забезпечення власного виробництва необхідною кількістю сировини та матеріалів для можливого нарощування експорту;

- Обмеження щодо експорту українських товарів на ринок Російської Федерації та транзиту через її територію до третіх країн;

- Зростання собівартості вітчизняної продукції;

- Продовження збройного конфлікту в окремих районах Донецької та Луганської областей, тимчасова окупація Автономної Республіки Крим та м.Севастополь.

Проаналізувавши структуру експорту товарів та послуг (див. Рис. 3.1), можна сказати, що значну частину експорту товарів України складають традиційні товари: продукція сільського господарства (АПК та харчової промисловості) та металургії (дорогоцінні та недорогоцінні метали), мінеральні продукти та продукція машинобудування. Декомпозиція динаміки українського експорту вказує на зміну показників експорту в останні десять років виключно завдяки інтенсифікації торгівлі саме цими товарами.

Рис. 3.1. Структура експорту товарів України

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України

Протягом останнього десятиліття частка експорту послуг у загальному обсязі істотно не змінювалась. Основні послуги, що експортуються включають транспортні послуги, послуги у сфері телекомунікацій та ІТ, послуги з переробки матеріальних ресурсів (рис. 3.2).

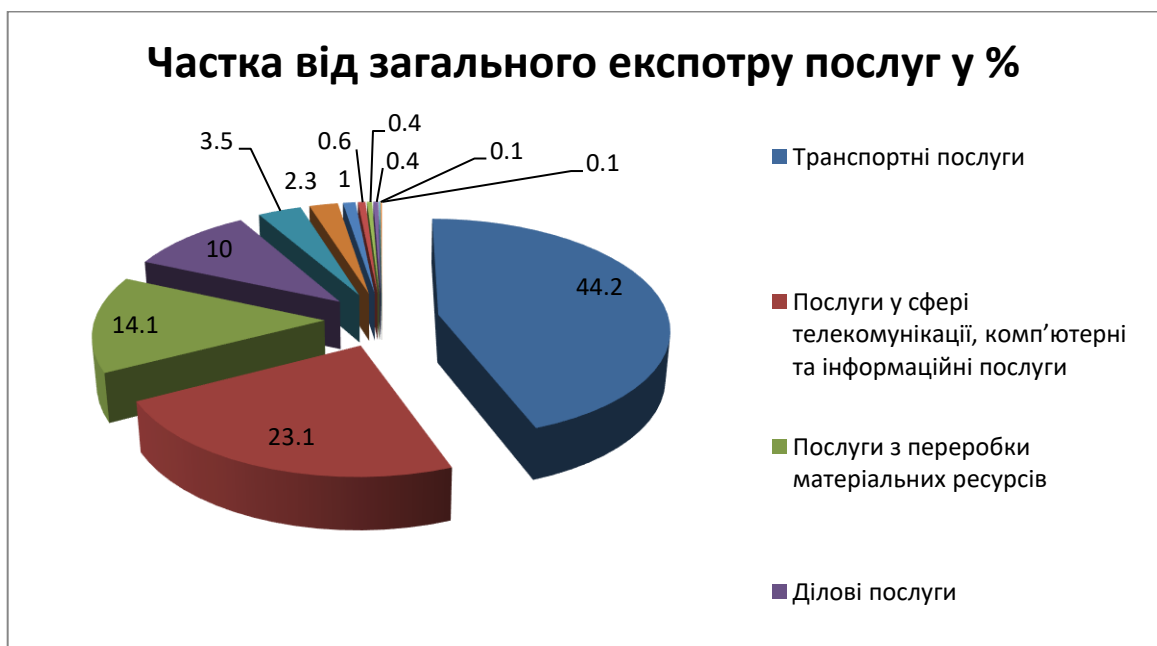

Рис. 3.2. Структура експорту послуг України

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України

Україна є країною з великим транзитним потенціалом. Значною мірою експорт послуг представлений транспортними послугами (44,2%) зокрема транспортуванням природного газу та нафти. Проте Україна поступово відходить від традиційних послуг (у т.ч. транспортних, туристичних, будівельних). Спостерігається значне збільшення частки експорту сучасних послуг (у т.ч. телекомунікаційних та інформаційних), які становлять 23% усього експорту послуг. Зростання частки сучасних послуг відбулося, переважно, за рахунок стрімкого розвитку сектору інформаційно-комунікаційних технологій [47].

Також обрано перспективні сектори на основі кластерного підходу, які мають високий потенціал розвитку МСП, мають високий попит на світових ринках та здатні сприяти інноваціям, модернізації та створенню високої доданої вартості (Рис.3.3).

Рис. 3.3. Перспективні сектори експорту України

Примітка. Побудовано автором за даними Експортної стратегії України до 2021 року.

Сектор харчової промисловості включає в себе харчові інгредієнти, готові харчові продукти та органічну продукцію. Сектор має величезну ресурсну базу, людський капітал та налагоджене виробництво і досвід роботи.

Сектор інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ) представлений, головним чином, центрами з розробки програмного забезпечення, а також науково-дослідними та дослідно-конструкторськими (НДДКР) інститутами.

Сектор технічного обслуговування та ремонту повітряних суден представлений кількома підприємствами, зокрема в основних аеропортах країни.

Сектор виробництва запасних частин та комплектуючих виробів для аерокосмічної та авіаційної промисловості: українська аерокосмічна галузь є консолідованим сектором, який виробляє літаки, а також частини та комплектуючі до них.

Сектор машинобудування, складається переважно з загального машинобудування. Важке машинобудування включає транспортні засоби, залізничні і трамвайні локомотиви, частини та комплектуючі до них.

Сектор креативних послуг представлений послугами з реклами та зв'язків з громадськістю (PR), ремісництвом, дизайном, кіноіндустрією, індустрією моди, видавництвом, візуальними та іншими мистецтвами.

Сектор туризму: особливий потенціал мають такі види туризму, як еко-туризм, екстремальний, культурний, діловий (MICE) та освітній.

Для забезпечення ефективності експортної стратегії використовувався інтегрований підхід до аналізу перешкод та причин низької конкурентоспроможності, що схематично зображений на Рис. Л.1 (див. Додаток Л). Експортна стратегія пов'язана з іншими галузевими стратегіями та планами України, які наразі впроваджуються або перебувають на стадії розробки.

3.2. Конкурентні стратегії України у сфері розвитку інформаційного суспільства та ІТ-технологій.

Інформаційні технології (ІТ) у XXI ст. кардинально змінюють світ, інтегруються у всі галузі та сфери національної та світової економіки. Вплив інформаційних технологій стає основною рушійною силою всіх соціально-

економічних трансформацій для національної та світової економіки. Рівень та якість оволодіння національним бізнесом можливостями інформаційно-телекомунікативних технологій (ІТ-технологій) напряду впливає на конкурентний потенціал країни на світовому ринку товарів та послуг.

На сьогоднішній день в рамках постіндустріального етапу, а саме становленні інформаційного суспільства, для кожної держави розвиток сфери інформаційних технологій є важливим питанням. Це питання гостро постає і перед Україною. Тому наразі, розвинувши цю сферу, можна домогтися покращення загального рівня України на ринку інших країн-конкурентів.

Для України, економіка якої характеризується як сировинна, вкрай важливо здійснити «інноваційний стрибок», перейти від сировинно-напівфабрикатної моделі національного виробництва до високоіндустріального виробництва готової продукції з високим вмістом доданої вартості. Таке амбітне завдання можливо реалізувати виключно на засадах структурно-інноваційних зрушень, на основі конкурентної стратегії розвитку інформаційного суспільства та використання потенціалу ІТ-технологій у всіх сферах українського експортноорієнтованого виробництва товарів та послуг.

Для досягнення цього завдання, Україна має розробити чітку стратегію, яка буде найкраще підходити саме для неї. Зрозуміло, що на розвиток ІТ-сфери необхідні значні кошти, проте перевагою є те, що головним ресурсом її розвитку виступає людський капітал, людина – фахівець з високим рівнем освіти.

На сьогодні діджиталізація є необхідним кроком до технологічних змін будь-якої країни. Світова статистика показує зменшення частки традиційної економіки та переважання цифрової. Це є очевидним через значні переваги, які отримує країна від використання технологій. Розглянувши рейтинг конкурентоспроможності, можна побачити, що провідні місця займають країни, в яких розвиток цифрових технологій є високим відповідно. Так за даними Міжнародного інституту розвитку менеджменту (IMD) світовий рейтинг конкурентоспроможності та цифрової конкурентоспроможності за 2019 рік очолили Сінгапур, США, Гонконг, Швейцарія та Нідерланди (див. Додаток В) [43].

Україна в рейтингу світової конкурентоспроможності IMD 2019 року посідає 54 місце, що на 5 позицій вище, ніж минулого року, а за рейтингом світової цифрової конкурентоспроможності 60 місце, що на 2 позиції нижче, ніж 2018 року (див. Додаток В) [43].

Хоча частка України на світовому ринку ІТ-технологій залишається незначною, проте в сфері ІТ-технологій України спостерігається позитивна тенденція. Згідно з даними платіжного балансу України, вартість експорту комп'ютерних послуг у 2019 році зросла на 30,2 % порівняно з аналогічним показником 2018 р. і становила 4,17 млрд. дол. США [48].

В цілому, спостерігається позитивна динаміка розвитку ІТ-сфери в Україні. Про це свідчать і обсяги податкових надходжень до державного бюджету України. Відповідно, обсяг сплачених до держбюджету України податків та зборів від діяльності ІТ-сфери збільшився на 28 % і становив 16,7 млрд. грн. Так, у 2019 р. податки від розвитку української ІТ-галузі (16,7 млрд грн) становлять майже третину (32%) витрат державного бюджету України на освіту, або ж – біля 43% витрат бюджету на охорону здоров'я [40].

Хоча українські ІТ-компанії працюють на аутсорсінгу, а не виробляють власний, інтелектуальний ІТ-продукт, але, навіть за таких умов, прослідковується позитивна динаміка розвитку зовнішньої торгівлі українською ІТ-продукцією. Для Українського ринку ІТ-технологій характерні зростання кількості ІТ-фахівців, зростання інтересу та зацікавленість підприємств у покращенні існуючих та впровадженні нових технологій, що загалом позитивно впливає на інвестиційну привабливість країни.

Рейтинг цифрової конкурентоспроможності IMD прорахував основні негативні зміни та поліпшення в розвитку цифрової конкурентоспроможності, які свідчать і про конкурентоспроможність України взагалі. Нижче наведені критерії висвітлюють 15 найбільших поліпшень та 15 найбільших падінь у загальній ефективності економіки (див. Табл. 3.3). Вони визначаються найбільшою процентною зміною значення кожного критерію від одного щорічника до іншого.

Зміни у розвитку цифрової конкурентоспроможності України

Покращення	2018	2019	Погіршення	2018	2019
Стабільність обмінного курсу	0,206	0,084	Баланс поточного рахунку	-2,27	-3,56
Соціальна згуртованість	2.22	3.39	Державні субсидії	0.98	1,47
Бюрократія	1.58	2.31	Витрати бізнесу на НДДКР(%)	0.48	0,28
ВВП на душу населення	2164	3108	Капіталізація фондового ринку (%)	5,95	3,91
Політика центрального банку	3.28	4.62	Експорт високотехнологічних товарів (%)	7.27	4,98
Адаптивність державної політики	2.02	2.72	Загальні витрати на НДДКР (%)	0,61	0,45
Нормативно-правова база	2.44	3.26	Активи банківського сектора	81.37	59,66
Загальна сума державного боргу (%)	89.90	60.80	Загальна чисельність персоналу, зайнятого дослідженнями і розробками, на душу населення	2.29	1,77
Зростання реального ВВП	2,5	3.3	Експорт товарів (%)	46,98	36,19
Прозорість	1.70	2.22	Рівні компенсацій	1.66	2,03
Ефективна ставка податку на доходи фізичних осіб	18,92	13,28	Валове нагромадження основного капіталу – реальний приріст	18,20	14,30
Зростання реального ВВП на душу населення	2,95	3,83	Ціни на бензин	0,95	1,11
Управління освітою	4,57	5,91	Населення - зростання	-0,44	-0,51
Поновлювані джерела енергії (%)	3,0	3,8	Венчурний капітал	2,81	2,41
Права інтелектуальної власності	3.34	4.24	Іноземний висококваліфікований персонал	2,86	2,55

Джерело: Рейтинг цифрової конкурентоспроможності IMD.

IMD також визначив, що в галузі освіти спостерігаються покращення внаслідок збільшення загальних витрат на освіту та збільшення співвідношення

студентів і викладачів, що стосується вищої освіти. За критерієм наукової концентрації в Україні збільшилась продуктивність науково-дослідних розробок та збільшилось число кількості дослідників-жінок. За критерієм нормативно-правової бази існують прогалини в законодавстві, зокрема про наукові дослідження а також про права інтелектуальної власності. Щодо категорії капіталу, то негативними рисами країни є кредитний рейтинг країни та венчурний капітал. Найбільшою проблемою у сфері ІТ-технологій є наявність піратського програмного забезпечення. Це створює проблеми для ефективної інтеграції інноваційних технологій в Українські галузі, унеможливаючи таким чином їх повноцінний розвиток [43].

Вибір своєї стратегії розвитку інформаційних технологій постає ключовим питанням для України. Хоча логічним здається започаткування власних технологій та новацій, експерти вважають, що Україна має скористатися досвідом провідних лідерів у технологічній сфері. Світ ІТ-технологій розвивається дуже швидко, тому для України починати все з нуля буде дуже складно та займе багато часу, а отже надто ризиковано. Тому найкращим рішенням буде застосувати вже створені та ефективні технології. Проте не слід повністю копіювати план дій інших країн, а необхідно вносити свої корективи та новації.

Україна може виділити якийсь окремий сектор господарства, де вона й буде розвивати себе, та який є нам близьким. Таким є розвиток високоточного аграрного виробництва. Основними можливостями та конкурентними перевагами нашої країни є кваліфікований та освічений людський капітал, низька вартість робочої сили, земельні ресурси (33 % світових запасів чорнозему), а також вигідне географічне місце розташування та сировинно-ресурсна база [49]. Тому доцільним є збільшення ефективності використання ресурсів для підвищення рівня конкурентоспроможності України на ринку.

Впровадження ІТ-технологій у виробничий процес потребує ефективного управління на рівні держави. Наразі покладено початок ІТ-технологій в агросфері, проте тут також існують певні перешкоди. Окрім оновлення застарілих технологій, необхідні зміни і в свідомості населення. Більшість фермерів не готова до

діджиталізації агросектору. Це пов'язано з різними факторами: недостатньою кількістю працівників та переважною кількістю працюючих середнього віку, недостатньою кваліфікацією персоналу.

Відсутність матеріального забезпечення негативно відображається на всіх цих факторах. Тому державі необхідно залучити кошти не тільки на технічне переобладнання господарств, але й на освіту, забезпечення достатнього інформування та підвищення кваліфікації працівників, що є основою інформаційного суспільства. Позитивним моментом також є готовність інвесторів вкладати кошти в ІТ галузь, адже позитивний результат від вкладень очевидний. Саме ІТ-галузь є однією з найбільш привабливих для інвесторів сфер діяльності.

Наразі українські спеціалісти роблять величезний внесок за кордон надаючи послуги на аутсорсинг. Виходить, що нові ідеї, розробки відтікають на користь країн-конкурентів. Впровадження цифрових технологій та їх розвиток в Україні вирішить проблему внутрішнього попиту на ІТ- послуги. Таким чином вся сила та знання буде спрямована на розвиток Українського сектору ІТ-технологій а не інших країн.

Перехід України до «цифрової економіки» та інформаційного суспільства – це комплексний процес, що охоплює всі сфери економічного, соціального та політичного життя країни. Пріоритетними сферами впровадження ІТ-технологій в Україні слід визнати:

- упровадження сучасних ІТ-технологій в систему державного управління (е-урядування), у систему охорони здоров'я (е-охорона здоров'я), у розвиток сфери культури (е-культура) та освіти (е-освіта), у науку (е-наука), в охорону навколишнього природного середовища (е-екологія) та у бізнес-процеси (е-комерція);

- розвиток електронної економіки, у. т. ч. «електронної комерції», впровадження цифрових технологій у сферу роздрібної, оптової, біржової та зовнішньої торгівлі;

– активне міжнародне економічне співробітництво України у сфері розвитку ІТ-технологій та повномасштабне входження України до глобального інформаційного простору.

Згідно зі стратегією цифрової економіки України «2030E», цифровізація стане головним інструментом для досягнення стратегічної цілі України — збільшення ВВП у 8 разів, до 1 трлн дол., та забезпечення добробуту, комфорту та якості життя українців на рівні, вищому за середній показник у Європі [50].

Стратегія інноваційного розвитку ІТ технологій у XXI ст. стає основою для забезпечення стабільності функціонування промислових підприємств України. ІТ-технології відкривають можливості для технічного переоснащення традиційного промислового виробництва, його роботизації та введення ІТ-контролю за якістю та продуктивністю праці. ІТ-технології формують нову логістику виробничого циклу – від поставок сировини, її оптимальної переробки – до логістики продажів. Впровадження ІТ-технологій у промислові та виробничі процеси дозволить Україні сформувати «ланцюги створення доданої вартості», промислові кластери, які залучатимуть до сфери своєї діяльності малий та середній бізнес, університети, страхові та консалтінгові компанії, ІТ-сервіси, національних та іноземних споживачів. Негативним моментом є те, що ІТ-технології викликають ліквідацію робочих місць, що не потребують високої кваліфікації. Такі зміни на ринку праці потребують державного втручання та допомоги безробітним. Водночас, переваг від переходу економіки країни до масового використання ІТ-технологій значно більше, ніж ризиків.

У зв'язку з останніми подіями, епідемія COVID-19 вкрай негативно вплинула на розвиток національної та світової економіки. Внаслідок введення в країнах світу карантину, традиційні види економічної активності майже припинились, що призвело до великих втрат доходів та «гальмування» діяльності бізнесу, насамперед, у сфері послуг. Натомість, бізнес-структури, які мають ІТ-платформи та використовують інновації ІТ-технологій демонструють розвиток свого бізнесу і в умовах карантину. Так, стратегія впровадження ІТ-технологій та масовий перехід до інформаційного суспільства розширює можливості для розвитку бізнесу як на

національному рівні, так і на світовому ринку, що надає йому вагомі конкурентні переваги.

Отже, сектор ІТ-технологій є одним з найважливіших для формування нового інноваційно-технологічного базису розвитку українського суспільства. Економічне зростання, збільшення продуктивності праці, підвищення конкурентоспроможності України та розвиток інформаційного суспільства неможливі без впровадження стратегії у сфері ІТ-технологій.

Оскільки ІТ активно впроваджуються у всі сфери економіки, то розвиток інформаційної інфраструктури дасть можливість створити нові робочі місця, полегшить умови роботи і підвищить якість життя людини. Стратегія впровадження ІТ-технологій та масовий перехід до інформаційного суспільства розширює можливості для розвитку бізнесу як на національному рівні, так і на світовому ринку, що надає йому вагомі конкурентні переваги. Впровадження технологічних новацій відкриє нові можливості для удосконалення виробництва, покращення якості продукції, а особливо якості послуг. Це забезпечить стабільність функціонування підприємств, сприятиме пришвидшенню їх розвитку та покращенню економіки України в цілому.

3.3. Стратегічні пріоритети міжнародного економічного співробітництва країн світу як основа для зростання конкурентоспроможності України

Для розвитку сучасних світогосподарських зв'язків характерними є активізація інтеграції національних економік, їх секторів та окремих регіонів країн, глобалізація конкуренції та уніфікація її форм між основними учасниками міжнародних економічних відносин. Особливого значення України набуває активна участь у міжнародному поділі праці та інтеграційних процесах шляхом ефективного здійснення зовнішньоекономічної діяльності, оскільки це є важливим фактором трансформації та зростання економіки. Досягнення успіху у цьому напрямі передбачає підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних економічних

суб'єктів на зовнішньому ринку, розвиток і реалізацію експортного потенціалу, що дозволить здійснювати успішну інтеграцію економіки України, зокрема окремих її секторів та регіонів, у світове господарство.

Взаємодія з міжнародними організаціями, які займаються питаннями розвитку і захисту конкуренції, посідає значне місце у міжнародній діяльності Антимонопольного Комітету України. Так Україна співпрацює з Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

На сьогодні ОЕСР об'єднує 37 найбільш економічно розвинених країн світу, серед яких – більшість держав ЄС, США, Швейцарія, Норвегія, Південна Корея, Японія та інші. Штаб-квартира розміщена у Парижі. ОЕСР також активно співпрацює з державами світу, які не є членами організації (зокрема з Україною), у рамках спеціалізованих програм, міжнародних заходів тощо. [30]

Організацією проводився Огляд ОЕСР виконання Україною рекомендацій у сфері конкурентної політики та законодавства, наданих за підсумками Огляду ОЕСР конкурентного права та політики в Україні. Результатом проведення огляду було розроблено низку рекомендацій Уряду України та Антимонопольному комітету України щодо подальшого розвитку конкурентної політики і законодавства.

Таблиця 3.4

Основні рекомендації ОЕСР для Антимонопольного комітету України

Інституційні питання	Антиконкурентні дії
Розширити визначення пріоритетів, щоб гарантувати ефективне розслідування порушень, які мали найбільш негативний вплив на чесну конкуренцію та економіку.	Забезпечення кращого інформування щодо визначення пріоритетів у галузі правозастосування.
Продовжити гармонізацію конкурентного законодавства України з передовими світовими практиками.	Зосередження більшої уваги під час правозастосування на антиконкурентних горизонтальних діях, зокрема на особливо небезпечних картелях.
Покращити співробітництво з іншими правоохоронними органами України.	Покращення аналітичних методів і проведення ширшого й досконалішого економічного аналізу.

Продовження таблиці 3.4

Контроль за концентраціями	Процедури та правозастосування
Надання й удосконалення інформаційних консультацій у галузі концентрацій.	Підвищити прозорість рішень з метою покращення методологічної бази та збільшення передбачуваності для юристів та приватного сектору.
Концентрація на структурних зобов'язаннях і реалізація ефективного моніторингу.	Захист чесної конкуренції
	Продовжити зусилля з підтримки конкуренції на всіх рівнях.

Джерело: Антимонопольний комітет України.

Проведення Огляду в Україні сприяло підвищенню іміджу Антимонопольного комітету України, забезпеченню більшій прозорості у його діяльності, поглибленні міжнародного авторитету, удосконаленні інституційної моделі та механізмів впровадження конкурентного законодавства.

Україна співпрацює з ОЕСР у рамках виконання Євразійської програми конкурентоспроможності (проект ОЕСР «Стратегія секторної конкурентоспроможності для України»). Наразі першочерговим завданням співробітництва Комітету з ОЕСР є набуття асоційованого членства України у Комітеті ОЕСР з конкуренції.

Так як Україна має вигідне центральне розміщення, то вона має сполучення як зі східними країнами, так і з країнами Заходу, країна є стратегічно важливим логістичним вузлом між Азією та Європою. За таких умов співпраця України з іншими державами може нести колосальну вигоду.

Позитивні наслідки може мати долучення до співпраці з Китаєм у рамках його нової стратегії «Один пояс, один шлях». Україна була однією з перших, хто приєднався до ініціативи. У 2015 році було підписано протокол між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та міністерством комерції КНР про зміцнення співпраці зі спільної реалізації ідеї побудови економічного поясу Великого шовкового шляху. У грудні 2017-го укладено план дій Україна-КНР із реалізації ініціативи спільного будівництва «Економічного поясу шовкового шляху» та «Морського шовкового шляху XXI століття» [51].

Україна може отримати інвестиції Китаю, які будуть спрямовані на вдосконалення транспортної інфраструктури, мережі автодоріг та залізниць, що в майбутньому сприятиме розвитку торгівлі. Отримані на пільгових умовах інвестиції дадуть можливість для реалізації великих проектів на своїй території.

Конкурентоспроможність держави зараз, під час третьої промислової революції, визначається не тільки розміром ВВП або обсягом експорту, а сумою доданої вартості, створюваної в промисловості, а також місцем країни в глобальних ланцюжках доданої вартості. Щоб підвищити конкурентоспроможність України, нашим підприємствам необхідно включатися у ці ланцюжки, але не з сировиною (тут ми вбудовані в ланцюжок доданої вартості, але перебуваємо найнижчомаргінальній точці), а з продукцією з помітною часткою доданої вартості.

Щоб забезпечити вільний експорт України, важливим є співпраця України з міжнародними організаціями, зокрема з СОТ. Це розширить можливості для розвитку промисловості та бізнесу, поглибить співпрацю України з іншими країнами-членами, дасть змогу відстоювати свої інтереси у сфері економіки та торгівлі.

Вступ України до СОТ відкрив перспективи для розвитку національної економіки. Україна на абсолютно рівних умовах та правах з іншими членами організації бере безпосередню участь у формуванні новітніх правил торгівлі на світовому ринку у рамках поточного раунду багатосторонніх торговельних переговорів з метою максимального врахування національних інтересів нашої держави у торговельно-економічній сфері.

Як член СОТ Україна отримала право використовувати механізм врегулювання суперечок в рамках СОТ, що сприяє справедливому вирішенню будь-яких суперечок з приводу дотримання положень угод СОТ, які можуть виникнути у країни з її торговими партнерами. У рамках зазначеного механізму було позитивно вирішено ряд важливих питань, а саме дискримінаційного оподаткування, ліцензування деяких видів української продукції. Україна продовжує використовувати цей механізм СОТ, оскільки це є частиною системних зусиль,

спрямованих на забезпечення та розширення присутності українських товарів на інших ринках

Набуття Україною членства в СОТ створило необхідні передумови для підписання у червні 2010 року Угоди про вільну торгівлю з Європейською асоціацією вільної торгівлі (Норвегія, Швейцарія, Ісландія та Ліхтенштейн), яка набрала чинності з 1 червня 2012 року, стало потужним стимулом для започаткування переговорів з Європейським Союзом щодо створення зони вільної торгівлі. Політичну частину Угоди про асоціацію з Європейським Союзом України було підписано 21 березня 2014 року. Економічну частину цієї угоди було підписано 27 червня 2014 року [39].

Важливою для підвищення конкурентоспроможності України є співпраця з ЄС. Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом регламентуються угоди про співробітництво, яке здійснюється у різних сферах: енергетичній, митній, транспортній, цифровій, науково-технічній, регіональній та культурній.

Співробітництво України та Європейського Союзу у сфері енергетики має на меті підвищення енергетичної безпеки, конкурентоспроможності та стабільності, що є необхідним для просування економічного зростання та досягнення прогресу у напрямку ринкової інтеграції.

В Україні існують можливості для ефективного розвитку різних галузей господарства, розвитку малого та середнього бізнесу. Україна бере участь з ЄС в його програмі «Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу (COSME) (2014 - 2020)», яка спрямована на створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва.

Також важливою програмою є Програма «Горизонт 2020» – найбільша програма Європейського Союзу, спрямована на фінансування досліджень та інноваційних розробок. В рамках розвитку співробітництва в сфері освіти, молоді та спорту, варто відзначити широке залучення українських представників до Програми міжнародної співпраці Європейського Союзу «Erasmus+». Україна бере участь в програмі в статусі партнера.

Для нашої країни найбільші можливості програми доступні в частині вищої освіти. За час участі в конкурсах програми (2014-2019 рр.) більш ніж 200 закладів вищої освіти та понад 3000 громадських організацій взяли участь у програмі та налагодили співпрацю з міжнародними партнерами [41].

Програма «Erasmus+» відіграє відчутну роль у реформуванні вищої освіти в Україні. З 2015 року було підтримано:

- 30 проектів Розвитку Інституційної Спроможності Вищих Навчальних Закладів (присвячених розробці навчальних планів, співпраці між університетами та діловими структурами або структурній реорганізації);
- 55 заходів для просування досліджень та знань про ЄС (Європейських студій) в українських навчальних закладах;
- 14 проектів у сфері розвитку програм вищої освіти, освіти дорослих та молоді [62].

Україна координує 18 проектів «Erasmus+» у Розвитку Інституційної Спроможності у сфері молоді, які спрямовані на зміцнення лідерських та підприємницьких компетенцій молоді.

Особливо актуальною на даний момент є співпраця України у сфері охорони довкілля та сталого розвитку. На сьогодні Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом регламентується співробітництво між Україною та ЄС у сфері охорони довкілля, якою передбачено, що сторони розвивають і зміцнюють співробітництво з питань охорони навколишнього середовища й таким чином сприяють реалізації довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки.

Важливою є також Європейська Зелена Угода (European Green Deal), яка покриватиме такі сфери:

- Чиста енергія – підвищення ролі альтернативних джерел енергії.
- Стійка промисловість – забезпечення більш стійких та екологічних циклів виробництва.
- Будівництво та ремонт – забезпечення «чистого» будівельного сектору.
- Стійка мобільність – сприяння розвитку стійкого та екологічно чистого транспорту.

- Біорозмаїття – забезпечення захисту екосистем Європи.
- «Від лану до столу» - забезпечення стійкості продовольчих систем та «зеленої» аграрної політики ЄС.
- Зменшення забруднення.
- Кліматичні дії – перетворення ЄС на кліматично нейтральний регіон до 2050 року [61].

Україна взаємодіє з багатьма розвиненими країнами світу, щоб реалізувати наявний у неї ресурсний потенціал та підвищити свою конкурентоспроможність. Важливою є співпраця України з Німеччиною у сфері агропромислового сектору. Це насамперед Німецько-український аграрно-політичний діалог, що діє до 2021 року. Мета проекту полягає у наданні консультативної підтримки керівникам аграрної політики в Україні для збалансованого сталого розвитку аграрного сектору. У рамках проекту здійснюється обмін досвідом та розробка рекомендацій щодо реформування українських інституцій. Основними напрямками проекту є:

- Міжгосподарська співпраця щодо підтримки сільського господарства та сільських територій
- Удосконалення системи досліджень та освіти
- Реформи децентралізації
- Розвиток сервісно-орієнтованих організацій громадянського суспільства [63].

Також Німеччина веде переговори з Україною щодо співпраці у галузі лісового господарства. Незаконна вирубка лісів та зловживання становищем лісовиків веде до негативних наслідків, що позначаються на екології та зміні клімату. Німеччина продовжить надавати підтримку щодо вдосконалення управління лісами в Україні.

Для боротьби зі зміною клімату та безпекою поставок енергії оптимізувати головним рішенням є використання відновлюваних джерел енергії. Проте існують певні перешкоди для реалізації відновлюваної енергії. Високі капітальні витрати створюють невизначеність для інвестицій у відновлювані джерела енергії. Це в поєднанні зі змінним ландшафтом політики щодо відновлювальної енергетики

також посилює недовіру інвесторів. Тому передбачувана та стабільна політика повинна підтримуватися протягом тривалих періодів, щоб забезпечити безперервність інвестицій у технології відновлюваної енергії.

Отже, міжнародне співробітництво України має важливе значення для підвищення конкурентоспроможності України. Нашій країні слід розвивати відносини не тільки з тими країнами та організаціями, з якими йде співпраця на даному етапі, а й з тими, що ще не були до неї залучені. У рамках Експортної стратегії України до 2021 року було затверджено перелік нових перспективних ринків, які зможуть замінити традиційні експортні ринки, доступ на які ускладнено через політичну ситуацію. Так експортна стратегія визначила так звані «недоторговані» ринки, тобто ті, потенціал яких не повністю використаний українськими підприємствами. Найбільші з них – Сполучені Штати Америки, Німеччина, Велика Британія, Франція, Японія, Канада. Визначення цих ринків не означає автоматичну відмову від традиційних, а дає уявлення щодо можливої географічної диверсифікації експорту та потенціалу нових ринків.

Висновки до розділу 3

Україна має величезний ресурсний потенціал для соціально-економічного розвитку, який, на жаль, використовується вкрай не ефективно та не раціонально. Одним з наслідків цього є те, що Україна експортує на світовий ринок, переважно, сировину та напівфабрикати, а імпортує машини, обладнання та готові товари з високим вмістом доданої вартості. Наслідком цього є те, що бюджет України хронічно стає дефіцитним, валютні ресурси «вимиваються» з країни, що посилює залежність нашої держави від зовнішніх кредитів, у т.ч. від кредитів МВФ. Оскільки на конкурентоспроможність країни впливають не тільки ресурси і капітал, а і, наприклад, рівень освіти, рівень розвитку інфраструктури, експорт продукції високотехнологічно оснащених галузей промисловості, то Україні слід спрямувати зусилля на інвестиційний розвиток саме цих галузей.

Складовою конкурентної стратегії України у XXI ст. має стати стратегічний пріоритет щодо раціонального, сталого використання наявного ресурсного потенціалу. Так, для експорту Україні необхідно відійти від постачання на світові ринки сировини, перейти до експорту готових товарів, які мають високу додану вартість. Внаслідок того, що Україна багато імпортує і недостатньо експортує товарів з високою доданою вартістю, це спричиняє тиск на зовнішньоторговельний баланс, що, у свою чергу, ставить під загрозу макроекономічну стабільність та втілення економічних реформ в країні. Вирішити цю проблему має Експортна стратегія України до 2021, яка розробила завдання, спрямовані на забезпечення сприятливих умов торгівлі та експорту, надання послуг з підтримки експорту, зміни навичок і компетенцій щодо підвищення кваліфікації трудових ресурсів. Особливого значення для перемоги України у конкурентній боротьбі на світових ринках набуває державне стимулювання та державна підтримка інновацій на основі втілення конкурентної стратегії розвитку інформаційного суспільства та використання потенціалу ІТ-технологій у всіх сферах українського експортноорієнтованого виробництва товарів та послуг. Стратегія інноваційного розвитку ІТ технологій забезпечить стабільність функціонування промислових підприємств України, відкриє можливості для технічного переоснащення традиційного промислового виробництва, його роботизації та введення ІТ-контролю за якістю та продуктивністю праці.

Серед пріоритетів реалізації конкурентної стратегії України у світовому господарстві слід визнати міжнародне економічне співробітництво з провідними країнами світу у всіх сферах та галузях, які можуть забезпечити зростання українського експорту, сприятимуть покращенню позицій України у міжнародних рейтингах та економічному зростанню нашої країни. Важливим для України, як європейської країни є співпраця з ЄС а також СОТ, ОЕСР та іншими міжнародними організаціями, що сприяють розвитку економічної конкурентоспроможності країн у світовому господарстві.

ВИСНОВКИ

Конкуренція є основним і найважливішим компонентом механізму функціонування ринкових відносин та рушієм розвитку економіки будь якої країни. Від розуміння природи конкуренції та конкурентних процесів залежить ефективність усіх сфер господарювання. Конкурентоспроможність країни можна визначити як здатність економіки країни брати участь у світових господарчих зв'язках, досягати успіху та розвиватися відповідно до того рівня та умов, які створюються на міжнародних ринках, спираючись при цьому не на запозичені, а на власні сили країни.

Внаслідок еволюцій наукових поглядів, змінювалось і розуміння конкурентних переваг країни. Щодо досліджень сучасності, найбільший вклад в розвиток теорії конкурентоспроможності зробив вчений-економіст М. Портер. Він розвинув теорію порівняльних переваг, яку започаткували вчені А. Сміт та Д. Рікардо в теоріях абсолютних та відносних переваг. М. Портером розроблена схема факторів, які визначають рівень конкурентоспроможності як підприємств, так і країн в цілому. Саме факторний підхід переважає майже у всіх теоріях конкурентоспроможності. Важливим висновком вченого є те, що не ресурсні, а набуті переваги країни, що ґрунтуються на інноваціях визначають її конкурентоспроможність у світовому господарстві.

На основі факторів зростання конкурентоспроможності ґрунтуються і основні моделі (у т.ч. моделі досягнення конкурентоспроможності країни): експортоорієнтована, імпортозаміщення, інвестиційно-інноваційна, а також модель ланцюгів створення доданої вартості. Від обсягу створеної країною доданої вартості та місця у глобальних ланцюгах її створення залежить успішність та розвиток будь якої країни. Оскільки у постіндустріальній економіці провідна роль переходить до людини, яка є безпосереднім носієм інформаційно-інтелектуальної технології, її знання і вміння стають ланкою виробничої системи, головним ресурсом та конкурентною перевагою.

Стратегічне планування забезпечує конкурентні переваги, які дозволяють не тільки підвищити рівень конкурентоспроможності країни, а й утримувати цей рівень протягом тривалого періоду часу. Для створення ефективної стратегії підвищення конкурентоспроможності необхідно здійснити чіткий аналіз впливу на неї кожного фактора. Про результати ефективного господарювання свідчать макроекономічні показники країни, які використовуються в процесі оцінювання міжнародної конкурентоспроможності та формування рейтингів. Офіційні макроекономічні показники соціально-економічного розвитку країни вираховують такі міжнародні установи, як Світовий Банк, ООН та МВФ. Можна сказати, що ці показники формують конкурентну позицію країни у світовому господарстві.

Якщо говорити про світовий досвід впровадження конкурентних стратегій розвитку країн у світовому господарстві, то важливим є те, що майже всі країни намагаються перейти до стратегії сталого розвитку, тобто розвитку, який задовольняє потреби сьогодення, проте не ставить під загрозу цю можливість, не обмежує економічне зростання для майбутніх поколінь. Параметри, що характеризують сталий розвиток, повинні включати соціальний, економічний та екологічний вектори. Європейські країни-лідери долучаються до стратегій сталого розвитку ООН до 2030 року, ЄС «Європа-2020», а також нової європейської стратегії сталого розвитку ЄС на період до 2030 року. Кожна з цих стратегій орієнтується на розвиток всіх тих сфер, в основі яких лежить концепція сталого розвитку. Єврокомісія, у свою чергу, розробила стратегії, що зорієнтовані на подолання негативних наслідків кліматичних змін. Це програма розвитку циркулярної економіки, стала біоекономіка ЄС, стратегія ЄС щодо екологізації ринку пластмаси, програма «Чиста планета для всіх - 2050», а також долучення до вимог Паризької кліматичної угоди. Якщо європейські країни вже застосовують концепцію сталого розвитку, то азійські країни поки що відстають в цьому плані.

Так, стратегія КНР «Один пояс – один шлях» більше розрахована на експансійну експортну політику. Те ж саме стосується і стратегій азійських нових індустріальних країн світу, які орієнтуються, здебільшого, на розбудову

інфраструктури, впровадження промислових трансформацій, цифрові можливості та інновації, масове впровадження ІТ-технологій та ін.

За останні декілька років у світовій економіці особливого поширення набули стратегії неопротекціонізму, що прийшли на зміну стратегіям відкритості та глобалізації. Залежно від того, яким чином країна застосовує таку стратегію, створюється або протидія глобалізації, або навпаки її посилення (на прикладі експансійної експортної стратегії Китаю з валютним протекціоністським обмеженням шляхом підтримки заниженого курсу юаня). Негативною стороною стратегій неопротекціонізму є політика відгороджування країн, що призводить до торговельних війн, і що наразі спостерігається між США та Китаєм. Хоча протекціоністські заходи спрямовані на захист національної безпеки країни, проте надмірне захоплення ними шкодить розвитку інновацій, для яких обмін досвідом країн та міжнародне науково-технічне співробітництво є вкрай важливим.

Щодо конкурентного потенціалу та конкурентних позицій України на світовому ринку, то можна сказати, що ресурсний потенціал нашої держави є досить вагомим. Проте, на сучасному етапі розвитку, конкурентоспроможність визначається не лише ресурсами, а й іншими факторами, такими як розвинена інфраструктура, рівень освіти, людський капітал, експорт товарів з високим вмістом доданої вартості, інноваційне оснащення базових галузей промисловості, високоточне аграрне виробництво та ін. Тобто, зростає роль тих чинників, які сприяють зовнішній торгівлі і, відповідно, забезпечують конкурентну перевагу України на світовому ринку.

Чинниками, які знижують конкурентоспроможність України в рейтингу конкурентоспроможності є низькі макроекономічні показники, рівень охорони здоров'я, слабо розвинені державні інституції та фінансова система. Тому важливим є запровадження змін на покращення цих систем та секторів.

Стратегічне значення для України має експорт, адже він забезпечує швидке економічне зростання країни, та є своєрідним поштовхом для розвитку виробництва. Експортна стратегія України на період до 2021р. – це чіткий план дій, як Україні перейти від переважно експорту сировини до експорту наукомісткої інноваційної

продукції, що забезпечить успіх України на світових ринках. Стратегія визначає географічні пріоритети для українського експорту на період до 2021 року, вказує регіони, де є найбільше можливостей саме для українського виробника. Основні цілі стратегії спрямовані на створення сприятливих умов торгівлі та експорту товарів, розвиток МСП та послуг з підтримки експорту, зміцнення навичок і компетенцій трудових ресурсів країни. Важливим є також стимулювання та підтримка інновацій в усіх сферах національної економіки. Значну роль для України, як країни з великим транзитним потенціалом відіграє експорт транспортних послуг, для чого також потрібні інновації та розвиток сучасної транспортної та логістичної інфраструктури. Для України стратегічно важливими є діджиталізація та запровадження інновацій у сфері агропромислового комплексу, адже основну частину експорту товарів України складає продукція АПК та харчової промисловості. Нарощування експорту сільськогосподарської продукції завжди буде стратегічним пріоритетом розвитку для України. Натомість, важливо, щоб Україна постачала на світові ринки товари з високим вмістом доданої вартості, у т.ч. готові продукти харчування.

Для того, щоб Україна могла перейти від моделі постачання сировини до виробництва готової продукції необхідна конкурентна стратегія розвитку інформаційного суспільства та використання потенціалу ІТ-технологій у всіх сферах українського експортноорієнтованого виробництва. За рахунок розвитку сектору ІКТ вдасться збільшити частку експорту ІТ-послуг, що останнім часом вже спостерігається в Україні. Позитивним для залучення інвестування у сферу ІТ є високий рівень освіти людських ресурсів та освіченість населення. Державі необхідно створити відповідні умови для розвитку технологій та підтримки освіти, у т.ч. у сфері забезпечення масової комп'ютерної грамотності населення.

Основою для зростання конкурентоспроможності України є міжнародне економічне співробітництво, особливо у тих сферах, які можуть забезпечити нарощування українського експорту. Особливого значення України набуває активна участь у міжнародному поділі праці та інтеграційних процесах шляхом ефективного здійснення зовнішньоекономічної діяльності, міжнародного співробітництва України у сфері НДДКР, оскільки це є важливим фактором інноваційного розвитку,

структурної трансформації та сталого економічного зростання економіки. Україна активно співпрацює з ОЕСР, СОТ, особливо важливим є асоціація з ЄС, у рамках якої здійснюється співробітництво у енергетичній, митній, транспортній, цифровій, науково-технічній, регіональній та культурній сферах. Велику роль відіграє співпраця та участь України у проектах та міжнародних програмах, таких як «Горизонт 2020», «Erasmus+» і, що важливо для сталого розвитку України, участь у реалізації «Європейської Зеленої Угоди». Успішність міжнародного економічного співробітництва України з розвиненими країнами світу (США, Німеччиною, Великою Британією, Францією, Японією, Канадою та ін.), у т.ч. шляхом долучення українських товаровиробників до формування виробничих ланцюгів створення доданої вартості за участі цих країн – в процесі виробництва товарів та послуг – є одним із важливих пріоритетів конкурентної стратегії України у ХХІ ст.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року №2210. – 14 (Редакція від 11.08.2013, підстава 406-18) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – С. 64.
2. Білорус О. Конкуренентоспроможність у сучасному глобальному світі / О. Білорус, Ю. Мацейко // Економічний часопис-XXI. – 2002. – № 9. – С.7-11.
3. Войнова Є. І. Глобальна конкурентоспроможність країни: обґрунтування категорії, типи, фактори та наслідки / Є. І. Войнова. // ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО – МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ. – 2018. – С. 37-39.
4. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О.А. Грішнова. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2001. – 254 с.
5. Дергачова В. В. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки в контексті забезпечення економічного зростання : монографія / В. В. Дергачова. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2006. – 392 с.
6. Довгаль О. А. Сучасний неопротекціонізм: основні риси і протиріччя / О. А. Довгаль // Економіка: проблеми теорії та практики. – Зб. наук. пр. – Вип. 195. – Т. II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С. 400-406;
7. Кисельов О. Л. Досвід здійснення структурної політики у розвинених країнах / О. Л. Кисельов. – Бізнес-Навігатор. – 2014. – №1 (33).– С. 33–58.
8. Макконнелл К. Р. Аналітична економія. Принципи, проблеми і політика / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю ; Част. 2. Мікроекономіка: / Пер. з англ. 13 вид. Наук. ред. перекладу Т. Панчишина. – Львів: Просвіта, 1999. – 650 с.
9. Наврузов Ю.В Детермінанти конкурентоспроможності регіонів / Ю.В Наврузов //Актуальні проблеми державного управління : зб.наук.пр. – Х. : Вид-во ХарПІ УАДУ «Магістр» 2003. - №2(16) : у 2-х ч. – Ч.1 – С. 248-249.

10. Торговельні війни сучасності та їх вплив на економічне зростання і розвиток у світі та Україні. / Наук. ред. В.Юрчишин . – Київ: Заповіт, 2019. – 190 с.
11. Уманців Ю. Економіка України у вимірі глобальної конкурентоспроможності / Ю. Уманців // Вісн. Антимонопольного комітету України. Конкуренція. – 2011. – № 1. – С. 14-23.
12. Чухно А. А. Постіндустріальна економіка : теорія, практика та їх значення для України // А. А. Чухно. // Економіка України. – 2001. – с. 45.
13. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : Підручник / Шершньова З. Є. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2004. – 699 с..
14. Ярощук Д. О. Інтеграція вітчизняних наукомістких виробництв у глобальні ланцюги доданої вартості / Д. О. Ярощук. // НТУ КІП. – 2020. – С. 6–7.
15. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г. Азоев – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. – 208 с.
16. Беккер Г. Человеческий капитал / Г. Беккер. – М.: Изд-во МГУ, 1997. – с. 11.
17. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: опыт социального прогнозирования / Д. Белл ; пер. с англ. – М. : Academia, 1999. – 956 с.
18. Гриффин Р., Пастей М. Международный бизнес. 4-е изд. / Пер. с англ. под ред. А. Г. Медведева. – СПб.: Питер, 2006. – 1088 с.
19. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии : Том третий : Часть первая / Маркс К., Энгельс Ф. – Соч. – 2-е изд. – Т. 25, ч. 1. – М. : Государственное издательство политической литературы, 1961. – 545 с. – С.401–402.
20. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии: Пер. И. И. Скворцова-Степанова. – М.: Политиздат. – 1978. – Т. 1. – Кн. 1. Процесс производства капитала. – 907 с.
21. Маркс К. Нищета философии. Ответ на «Философию нищеты г-на Прудона» / К. Маркс. – М. : Госполитиздат, 1956. – 183 с.
22. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл ; пер. с англ. – Т. II. – М. : Прогресс, 1993. – 310 с.

23. Портер М. Е. Конкурентное преимущество. Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / пер. с англ. / М. Портер: Альпина Бизнес Букс, 2017. – 454 с.
24. Портер М. Международная конкуренция /М. Портер: пер с англ. В.Д. Щетинина – М.: Международные отношения, 1993 – 896 с.
25. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Избранное / Д. Рикардо; пер. с англ.; предисл. П. Н. Клюкина. – М. : Эксмо, 2007. – 960 с.
26. Родрик Д. Парадокс глобализации: демократия и будущее мировой экономики. Экономическая социология / Д. Родрик. // Т.15. – 2014. – С. 65–75.
27. Стиглиц Дж. Глобализация: тревожные тенденции / Дж. Стиглиц ; пер. с англ. Г. Г. Пирогова. – М. : Нац. общест.-науч. фонд, 2003. – 304 с.
28. Чемберлин Э. Теория монополистической конкуренции: реориентация теории стоимости / Э. Чемберлин ; пер. с англ. – М. : Экономика, 1996. – 351 с.
29. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление : Учеб. пособие для вузов по техн. и экон. спец / Р. А. Фатхутдинов. – Москва : Инфра-М, 2000. – с. 16.
30. Шумпетер Й. Теория экономического развития (исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер – М.: Прогресс, 1982 . – 436 с.
31. Яловенко Я. В. Импортзамещение как фактор обеспечения устойчивого развития национальной экономики / Я. В. Яловенко // Экономика и эффективность организации производства. – 2015. – № 22. – С. 35–37.
32. Morgan J.P. Perspectives. Made in China 2025: A New World Order? – J.P.Morgan Global Research, 2019.
33. Schultz T. Capital Formation by Education / Theodore Schultz // Journal of Political Economy. – 1960. – № 6. – P. 571-583.
34. Thompson A. A. Strategic management: concepts and cases / A. A. Thompson, A. J. Strickland, J. Thompson // McGraw-Hill Companies. – 1999. – No 11. – 1088 p.

35. <http://ukrstat.gov.ua> – офіційний сайт Державної служби статистики України.
36. <http://www.oecd.org> – офіційний сайт Організації Економічного співробітництва та розвитку.
37. <http://www.worldbank.org> – офіційний сайт Світового банку.
38. <https://amcu.gov.ua> – офіційний сайт Антимонопольного комітету України.
39. <https://mfa.gov.ua> – офіційний сайт Міністерства закордонних справ України.
40. <https://thedigital.gov.ua> – офіційний сайт Міністерства та комітету цифрової трансформації України.
41. <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo> – офіційний портал Представництва України при Європейському союзі.
42. <https://www.enterprisesg.gov.sg> – Офіційний Веб-сайт урядового агентства Сінгапуру.
43. <https://www.imd.org> – офіційний сайт Міжнародного інституту розвитку менеджменту (IMD)
44. <https://www.mti.gov.sg/futureeconomy/TheFutureEconomyCouncil> – офіційний сайт міністерства торгівлі та індустрії Сінгапуру.
45. www.ecolabel.org.ua – офіційний сайт Центру екологічної сертифікації та маркування.
46. www.wto.org – офіційний сайт Світової організації торгівлі.
47. Експортна стратегія України до 2021 року Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e6ab10fa-0ad9-4fe4-b8be-32f570693b64&title=EksportnaStrategiiaUkraini-DorozhniaKartaStrategichnogoRozvitkuTorgivli2017-2021>.
48. Платіжний баланс національного банку України у 2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/ES/State_y.pdf

49. Стратегія розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=c3081991-45fb-47df-abc6-59822e854a99&title=ProektstrategiiRozvitkuVisokotekhnologichnikhGaluzeiDo2025-Roku>
50. Стратегія цифрової економіки України «2030Е». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html#6-2-9>
51. Укрінформ. Китай опоясує світ. І надає Україні шанс. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2693197-kitaj-opoasue-svit-i-nadae-ukraini-sans.html>
52. Чорна М. В. Конкурентні переваги Соціально-економічних систем: формування та забезпечення. [Електронний ресурс] / М. В. Чорна // Харків. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: http://elib.hduht.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5202/1/2019.2_%D0%BF%D0%BE%D0%B7.99.pdf.
53. China's One Belt and One Road: Implications for the Americas with Emphasis on the US and Panama. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi?db_name=TRF18&paper_id=6
54. Committee on the Future Economy outlines 7 strategies to take Singapore forward [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.straitstimes.com/singapore/committee-on-the-future-economy-outlines-7-strategies-to-take-singapore-forward>.
55. Enterprise Singapore focuses on productivity, innovation and internationalisation as three key levers to drive enterprise growth [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.enterprisesg.gov.sg/media-centre/media-releases/2019/march/enterprise-singapore-focuses-on-productivity-innovation-and-internationalisation-as-three-key-levers-to-drive-enterprise-growth>.

56. Hong Kong 2030+ Towards a planning Vision and Strategy Transcending 2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web5.arch.cuhk.edu.hk/urbandesign/documents/HONG%20KONG%202030%20summary.pdf>
57. KBCSD and Korean business embark on new sustainability journey through “Sustainable Korea 2030 Action Plan” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wbcsd.org/Overview/Global-Network/News/Sustainable-Korea-2030-Action-Plan>
58. One Belt One Road Strategy in China and Economic Development in the Concerning Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/337946852_One_Belt_One_Road_Strategy_in_China_and_Economic_Development_in_the_Concerning_Countries.
59. Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st Century Maritime Silk Road 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://reconasia-production.s3.amazonaws.com/media/filer_public/e0/22/e0228017-7463-46fc-9094-0465a6f1ca23/vision_and_actions_on_jointly_building_silk_road_economic_belt_and_21st-century_maritime_silk_road.pdf
60. Експерти Bloomberg оцінили втрати світової економіки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://financoff.com/news/econ/eksperti-bloomberg-ocinili-vtrati-svitovoi-ekonomikimizh-torgovoi-vijni-mizh-ssha-kr/>
61. Європейська Зелена Угода. Офіційний веб-сайт ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
62. Інформаційний лист Європейської Комісії щодо участі України в програмі «Erasmus+» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/assets/eac/erasmus-plus/factsheets/neighbourhood/ukraine_erasmusplus_2019.pdf
63. Німецько-український аграрно-політичний діалог [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://apd-ukraine.de/ua>

64. Рейтинг Ведення бізнесу Світового банку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.doingbusiness.org>
65. Рейтинг глобального індексу конкурентоспроможності 4.0 2019 року Світового економічного форуму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.weforum.org>
66. Рейтинг сталого року країн 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sdgindex.org>
67. Стратегія сталого розвитку «Європа 2020». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
68. Стратегія сталого розвитку ЄС до 2030 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/rp_sustainable_europe_30-01_en_web.pdf
69. Стратегія сталого розвитку ООН 2030. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Динаміка основних макроекономічних показників Сінгапуру, Республіки Корея, Бразилії, Малайзії, Індонезії, Філіппін – нових індустріальних країн

Показник	Сінгапур			Республіка Корея			Бразилія		
	2005	2015	2018	2005	2015	2018	2005	2015	2018
ВВП у пот. цінах, млрд дол. США	127,81	308,0	364,16	898,14	1338	1619	891,63	1802	1885
ВВП у цінах 2010 р., млрд дол. США	172,76	298,25	328,44	894,7	1226	1382	1775	2337	2321
Приріст ВВП, %	7,36	2,89	3,13	3,92	2,79	2,67	3,20	-3,54	1,31
ВВП на душу насел., тис. дол. США	29,96	55,65	64,58	18,64	27,11	31,38	4,79	8,81	9,00
Населення, млн ос.	4,27	5,54	5,64	48,14	51,01	51,61	186,13	204,47	209,47
Інфляція (ІСЦ), %	0,43	-0,52	0,44	2,75	0,71	1,47	6,87	9,03	3,66
Експорт, % від ВВП	225,1	178,3	176,3	36,81	45,34	44,01	15,24	12,9	14,89
Імпорт, % від ВВП	195,3	151,08	149,8	34,37	38,37	39,0	11,84	14,05	14,51
Безробіття, %	5,6	3,79	4,02	3,70	3,6	3,85	9,58	8,43	12,08
ПП, % від ВВП	15,1	22,65	24,99	1,52	0,29	0,75	1,73	3,56	4,15
Високотехн. експорт, % від експорту	56,89	52,4	51,7	32,48	31,21	36,35	12,84	13,14	12,95
	Малайзія			Індонезія			Філіппіни		
Показник	2005	2015	2018	2005	2015	2018	2005	2015	2018
ВВП у пот. цінах, млрд дол. США	143,53	301,35	358,58	285,87	860,85	1042	103,07	292,77	330,91
ВВП у цінах 2010 р., млрд дол. США	204,86	330,32	382,13	571,20	988,13	1147	156,87	266,05	322,30
Приріст ВВП, %	5,33	5,09	4,74	5,69	4,87	5,17	4,78	6,06	6,24
ВВП на душу насел., тис. дол. США	5,58	9,95	11,37	1,26	3,33	3,89	1,19	2,86	3,10
Населення, млн ос.	25,70	30,27	31,53	226,3	258,38	267,66	86,33	102,11	106,65
Інфляція (ІСЦ), %	2,97	2,10	0,88	10,45	6,36	3,2	6,52	0,67	5,2
Експорт, % від ВВП	112,90	69,45	68,76	34,07	21,16	20,96	46,14	28,91	31,68
Імпорт, % від ВВП	90,96	61,92	61,75	29,92	20,78	22,06	51,74	32,56	44,37
Безробіття, %	3,53	3,1	3,35	7,9	4,5	4,6	3,8	3,07	2,33
ПП, % від ВВП	2,73	3,27	2,39	2,92	2,30	1,81	1,61	1,93	2,97
Високотехн. експорт, % від експорту	54,65	48,19	52,77	16,55	8,87	8,02	70,79	53,06	61,11

Примітка. Складено автором на основі даних Світового Банку.

Додаток Б

Таблиця Б.1

Рейтинг глобального індексу конкурентоспроможності 2019 р., WEF

Позиція	Країна (Економіка)	Оцінка	Зміни відносно 2018		Позиція	Країна (Економіка)	Оцінка	Зміни відносно 2018	
1	Сінгапур	84,8	+1	+1,3	36	Саудівська Аравія	70,0	+3	+2,5
2	США	83,7	-1	-2,0	37	Польща	68,9	-	+0,7
3	Гонконг. SAR	83,1	+4	+0,9	38	Мальта	68,5	-2	-0,2
4	Нідерланди	82,4	+2	-	39	Литва	68,4	+1	+1,2
5	Швейцарія	82,3	-1	-0,3	40	Таїланд	68,1	-2	+0,6
6	Японія	82,3	-1	-0,2	41	Латвія	67,0	+1	+0,7
7	Німеччина	81,8	-4	-1,0	42	Словацька Республіка	66,8	-1	-0,1
8	Швеція	81,2	+1	-0,4	43	Росія	66,7	-	+1,1
9	ВБ	81,2	-1	-0,8	44	Кіпр	66,4	-	+0,8
10	Данія	81,2	-	+0,6	45	Бахрейн	65,4	+5	+1,7
11	Фінляндія	80,2	-	-	46	Кувейт	65,1	+8	+3,0
12	Тайвань, Китай	80,2	+1	+1,0	47	Угорщина	65,1	+1	+0,8
13	Корея, Реп.	79,6	+2	+0,8	48	Мексика	64,9	-2	+0,3
14	Канада	79,6	-2	-0,3	49	Болгарія	64,9	+2	+1,3
15	Франція	78,8	+2	+0,8	50	Індонезія	64,6	-5	-0,3
16	Австралія	78,7	-2	-0,1	51	Румунія	64,4	+1	+0,9
17	Норвегія	78,1	-1	-0,1	52	Маврикій	64,3	-3	+0,5
18	Люксембург	77,0	+1	+0,4	53	Оман	63,6	-6	-0,8
19	Нова Зеландія	76,7	-1	-0,8	54	Уругвай	63,5	-1	+0,8
20	Ізраїль	76,7	-	+0,1	55	Казахстан	62,9	+4	+1,1
21	Австрія	76,6	+1	+0,3	56	Бруней Даруссалам	62,8	+6	+1,3
22	Бельгія	76,4	-1	-0,2	57	Колумбія	62,7	+3	+1,1
23	Іспанія	75,3	+3	+1,1	58	Азербайджан	62,7	+11	+2,7
24	Ірландія	75,1	-1	-0,6	59	Греція	62,6	-2	+0,5
25	ОАЕ	75,0	+2	+1,6	60	Південна Африка	62,4	+7	+1,7
26	Ісландія	74,7	-2	+0,2	61	Туреччина	62,1	-	+0,5
27	Малайзія	74,6	-2	+0,2	62	Коста-Ріка	62,0	-7	-0,1
28	Китай	73,9	-	+1,3	63	Хорватія	61,9	+5	+1,8
29	Катар	72,9	+1	+1,9	64	Філіппіни	61,9	-8	-0,3
30	Італія	71,5	+1	+0,8	65	Перу	61,7	-2	+0,4
31	Естонія	70,9	+1	+0,2	66	Панама	61,6	-2	+0,6
32	Чехія	70,9	-3	-0,3	67	В'єтнам	61,5	+10	+3,5
33	Чилі	70,5	-	+0,3	68	Індія	61,4	-10	-0,7
34	Португалія	70,4	-	+0,2	69	Вірменія	61,3	+1	+1,4
35	Словенія	70,2	-	+0,6	70	Йорданія	60,9	+3	+1,6

Продовження додатку Б

Продовження таблиці Б.1

Позиція	Країна (Економіка)		Зміни до2018		Позиція	Країна (Економіка)		Зміни до 2018	
71	Бразилія	60,9	+1	+1,4	107	Болівія	51,8	-2	+0,4
72	Сербія	60,9	-7	-	108	Непал	51,6	+1	+0,8
73	Чорногорія	60,8	-2	+1,2	109	Нікарагуа	51,5	-5	-
74	Грузія	60,6	-8	-0,3	110	Пакистан	51,4	-3	+0,3
75	Марокко	60,0	-	+1,5	111	Гана	51,2	-5	-0,1
76	Сейшельські острови	59,6	-2	+1,1	112	Кабо-Верде	50,8	-1	+0,6
77	Барбадос	58,9	н/п	н/в	113	Лаоська ПДР	50,1	-1	+0,8
78	Домініканська Республіка	58,3	+4	+0,9	114	Сенегал	49,7	-1	+0,7
79	Тринідад і Тобаго	58,3	-1	+0,4	115	Уганда	48,9	+2	+2,1
80	Ямайка	58,3	-1	+0,4	116	Нігерія	48,3	-1	+0,8
81	Албанія	57,6	-5	-0,5	117	Танзанія	48,2	-1	+1,0
82	Північна Македонія	57,3	+2	+0,7	118	Кот-д'Івуар	48,1	-4	+0,6
83	Аргентина	57,2	-2	-0,3	119	Габон	47,5	н/п	н/в
84	Шрі-Ланка	57,1	+1	+1,1	120	Замбія	46,5	-2	+0,5
85	Україна	57,0	-2	-	121	Есватіні	46,4	-1	+1,1
86	Молдова	56,7	+2	+1,2	122	Гвінея	46,1	+4	+2,9
87	Туніс	56,4	-	+0,8	123	Камерун	46,0	-2	+0,9
88	Ліван	56,3	-8	-1,4	124	Гамбія	45,9	-5	+0,5
89	Алжир	56,3	+3	+2,5	125	Бенін	45,8	-2	+1,4
90	Еквадор	55,7	-4	-0,1	126	Ефіопія	44,4	-4	-0,1
91	Ботсвана	55,5	-1	+1,0	127	Зімбабве	44,2	+1	+1,6
92	Боснія і Герцеговина	54,7	-1	+0,6	128	Малаві	43,7	+1	+1,3
93	Єгипет	54,5	+1	+1,0	129	Малі	43,6	-4	-
94	Намібія	54,5	+6	+1,8	130	Буркіна-Фасо	43,4	-6	-0,5
95	Кенія	54,1	-2	+0,5	131	Лесото	42,9	-1	+0,6
96	Киргизька Республіка	54,0	+1	+1,0	132	Мадагаскар	42,9	н/п	н/в
97	Парагвай	53,6	-2	+0,3	133	Венесуела	41,8	-6	-1,3
98	Гватемала	53,5	-2	+0,2	134	Мавританія	40,9	-3	+0,1
99	Іран, Ісл.респ	53,0	-9	-1,9	135	Бурунді	40,3	+1	+2,7
100	Руанда	52,8	+8	+1,9	136	Ангола	38,1	+1	+1,1
101	Гондурас	52,7	-	+0,2	137	Мозамбік	38,1	-4	-1,7
102	Монголія	52,6	-3	-0,1	138	Гаїті	36,3	-	-0,1
103	Сальвадор	52,6	-5	-0,2	139	Конго	36,1	-4	-2,1
104	Таджикистан	52,4	-2	+0,2	140	Ємен	35,5	-1	-0,9
105	Бангладеш	52,1	-2	-	141	Чад	35,1	-1	-0,4
106	Камбоджа	52,1	+4	+1,9					

Джерело: Рейтинг глобального індексу конкурентоспроможності 4.0 2019 року Світового економічного форуму .

Додаток В

Таблиця В.1

Рейтинг світової конкурентоспроможності IMD, 2019 р.

2019	Країна	2018	Позиція (зміна)	2019	Країна	2018	Позиція (зміна)
1	Сінгапур	3	+2	33	Чехія	29	-4
2	SAR у Гонконзі	2	--	34	Казахстан	38	+4
3	США	1	-2	35	Естонія	31	-4
4	Швейцарія	5	+1	36	Іспанія	36	--
5	ОАЕ	7	+2	37	Словенія	37	--
6	Нідерланди	4	-2	38	Польща	34	-4
7	Ірландія	12	+5	39	Португалія	33	-6
8	Данія	6	-2	40	Латвія	40	--
9	Швеція	9	--	41	Кіпр	41	--
10	Катар	14	+4	42	Чилі	35	-7
11	Норвегія	8	-3	43	Індія	44	+1
12	Люксембург	11	-1	44	Італія	42	-2
13	Канада	10	-3	45	Росія	45	--
14	Китай	13	-1	46	Філіппіни	50	+4
15	Фінляндія	16	+1	47	Угорщина	47	--
16	Тайвань, Китай	17	+1	48	Болгарія	48	--
17	Німеччина	15	-2	49	Румунія	49	--
18	Австралія	19	+1	50	Мексика	51	+1
19	Австрія	18	-1	51	Туреччина	46	-5
20	Ісландія	24	+4	52	Колумбія	58	+6
21	Нова Зеландія	23	+2	53	Словацька Республіка	55	+2
22	Малайзія	22	--	54	Україна	59	+5
23	Великобританія	20	-3	55	Перу	54	-1
24	Ізраїль	21	-3	56	Південна Африка	53	-3
25	Таїланд	30	+5	57	Йорданія	52	-5
26	Саудівська Аравія	39	+13	58	Греція	57	-1
27	Бельгія	26	-1	59	Бразилія	60	+1
28	Республіка Корея	27	-1	60	Хорватія	61	+1
29	Литва	32	+3	61	Аргентина	56	-5
30	Японія	25	-5	62	Монголія	62	--
31	Франція	28	-3	63	Венесуела	63	--
32	Індонезія	43	+11	--			

Джерело: Міжнародний інститут розвитку менеджменту (IMD).

Додаток Г

Таблиця Г.1

Всесвітній рейтинг цифрової конкурентоспроможності IMD, 2019 р.

2019	Країна	2018	2019	Країна	2018
1	США	(1)	33	Польща	(36)
2	Сінгапур	(2)	34	Португалія	(32)
3	Швеція	(3)	35	Казахстан	(38)
4	Данія	(4)	36	Латвія	(35)
5	Швейцарія	(5)	37	Чехія	(33)
6	Нідерланди	(9)	38	Росія	(40)
7	Фінляндія	(7)	39	Саудівська Аравія	(42)
8	ГБ Гонконг	(11)	40	Таїланд	(39)
9	Норвегія	(6)	41	Італія	(41)
10	Республіка Корея	(14)	42	Чилі	(37)
11	Канада	(8)	43	Угорщина	(46)
12	ОАЕ	(17)	44	Індія	(48)
13	Тайвань, Китай	(16)	45	Болгарія	(43)
14	Австралія	(13)	46	Румунія	(47)
15	Великобританія	(10)	47	Словацька Республіка	(50)
16	Ізраїль	(12)	48	Південна Африка	(49)
17	Німеччина	(18)	49	Мексика	(51)
18	Нова Зеландія	(19)	50	Йорданія	(45)
19	Ірландія	(20)	51	Хорватія	(44)
20	Австрія	(15)	52	Туреччина	(52)
21	Люксембург	(24)	53	Греція	(53)
22	Китай	(30)	54	Кіпр	(54)
23	Японія	(22)	55	Філіппіни	(56)
24	Франція	(26)	56	Індонезія	(62)
25	Бельгія	(23)	57	Бразилія	(57)
26	Малайзія	(27)	58	Колумбія	(59)
27	Ісландія	(21)	59	Аргентина	(55)
28	Іспанія	(31)	60	Україна	(58)
29	Естонія	(25)	61	Перу	(60)
30	Литва	(29)	62	Монголія	(61)
31	Катар	(28)	63	Венесуела	(63)
32	Словенія	(34)			

Джерело: Міжнародний інститут розвитку менеджменту. Рейтинг цифрової конкурентоспроможності країн .

Додаток Д

Таблиця Д.1

Рейтинг «Ведення бізнесу» («Doing business»), 2019 р.

1	Нова Зеландія	86,8	65	Пуерто-Рико (США)	70,1	128	Барбадос	57,9
2	Сінгапур	86,2	66	Бруней Даруссалам	70,1	129	Еквадор	57,7
3	SAR в Гонконзі, Китай	85,3	67	Колумбія	70,1	130	Сент-Вінсент і Гренадини	57,1
4	Данія	85,3	68	Оман	70,0	131	Нігерія	56,9
5	Корея, респ.	84,0	69	Узбекистан	69,9	132	Нігер	56,8
6	США	84,0	70	В'єтнам	69,8	133	Гондурас	56,3
7	Грузія	83,7	71	Ямайка	69,7	134	Гайана	55,5
8	Великобританія	83,5	72	Люксембург	69,6	135	Беліз	55,5
9	Норвегія	82,6	73	Індонезія	69,6	136	Соломонові острови	55,3
10	Швеція	82,0	74	Коста-Ріка	69,2	137	Кабо-Верде	55,0
11	Литва	81,6	75	Йорданія	69,0	138	Мозамбік	55,0
12	Малайзія	81,5	76	Перу	68,7	139	Сент-Кітс і Невіс	54,6
13	Маврикій	81,5	77	Катар	68,7	140	Зімбабве	54,5
14	Австралія	81,2	78	Туніс	68,7	141	Танзанія	54,5
15	Тайвань, Китай	80,9	79	Греція	68,4	142	Нікарагуа	54,4
16	ОАЕ	80,9	80	Киргизька Республіка	67,8	143	Ліван	54,3
17	Північна Македонія	80,7	81	Монголія	67,8	144	Камбоджа	53,8
18	Естонія	80,6	82	Албанія	67,7	145	Палау	53,7
19	Латвія	80,3	83	Кувейт	67,4	146	Гренада	53,4
20	Фінляндія	80,2	84	Південна Африка	67,0	147	Мальдіви	53,3
21	Таїланд	80,1	85	Замбія	66,9	148	Малі	52,9
22	Німеччина	79,7	86	Панама	66,6	149	Бенін	52,4
23	Канада	79,6	87	Ботсвана	66,2	150	Болівія	51,7
24	Ірландія	79,6	88	Мальта	66,1	151	Буркіна-Фасо	51,4
25	Казахстан	79,6	89	Бутан	66,0	152	Мавританія	51,1
26	Ісландія	79,0	90	Боснія та Герцеговина	65,4	153	Маршаллові острови	50,9
27	Австрія	78,7	91	Сальвадор	65,3	154	Лаоська ПДР	50,8
28	Російська Федерація	78,2	92	Сан-Марино	64,2	155	Гамбія, The	50,3
29	Японія	78,0	93	Сент-Люсія	63,7	156	Гвінея	49,4
30	Іспанія	77,9	94	Непал	63,2	157	Алжир	48,6
31	Китай	77,9	95	Філіппіни	62,8	158	Мікронезія, ФРС. Св.	48,1
32	Франція	76,8	96	Гватемала	62,6	159	Ефіопія	48,0
33	Туреччина	76,8	97	Того	62,3	160	Коморські острови	47,9
34	Азербайджан	76,7	98	Самоа	62,1	161	Мадагаскар	47,7

Продовження Додатку Д
Продовження Таблиці Д.1

35	Ізраїль	76,7	99	Шрі-Ланка	61,8	162	Суринам	47,5
36	Швейцарія	76,6	100	Сейшельські острови	61,7	163	Сьєрра-Леоне	47,5
37	Словенія	76,5	101	Уругвай	61,5	164	Кірібаті	46,9
38	Руанда	76,5	102	Фіджі	61,5	165	М'янма	46,8
39	Португалія	76,5	103	Тонга	61,4	166	Бурунді	46,8
40	Польща	76,4	104	Намібія	61,4	167	Камерун	46,1
41	Чехія	76,3	105	Тринідад і Тобаго	61,3	168	Бангладеш	45,0
42	Нідерланди	76,1	106	Таджикистан	61,3	169	Габон	45,0
43	Бахрейн	76,0	107	Вануату	61,1	170	Сан-Томе та Принсіпі	45,0
44	Сербія	75,7	108	Пакистан	61,0	171	Судан	44,8
45	Словацька Республіка	75,6	109	Малаві	60,9	172	Ірак	44,7
46	Бельгія	75,0	110	Кот-д'Івуар	60,7	173	Афганістан	44,1
47	Вірменія	74,5	111	Домініка	60,5	174	Гвінея-Біссау	43,2
48	Молдова	74,4	112	Джибуті	60,5	175	Ліберія	43,2
49	Білорусь	74,3	113	Антигуа та Барбуда	60,3	176	Сирійська Арабська Республіка	42,0
50	Чорногорія	73,8	114	Єгипет, Арабська Республіка	60,1	177	Ангола	41,3
51	Хорватія	73,6	115	Домініканська Республіка	60,0	178	Екваторіальна Гвінея	41,1
52	Угорщина	73,4	116	Уганда	60,0	179	Гаїті	40,7
53	Марокко	73,4	117	Західний берег та Газа	60,0	180	Конго, респ.	39,5
54	Кіпр	73,4	118	Гана	60,0	181	Тимор-Леште	39,4
55	Румунія	73,3	119	Багами,	59,9	182	Чад	36,9
56	Кенія	73,2	120	Папуа-Нова Гвінея	59,8	183	Конго, Дем.респ.	36,2
57	Косово	73,2	121	Есватіні	59,5	184	ЦАР	35,6
58	Італія	72,9	122	Лесото	59,4	185	Південний Судан	34,6
59	Чилі	72,6	123	Сенегал	59,3	186	Лівія	32,7
60	Мексика	72,4	124	Бразилія	59,1	187	Ємен, респ.	31,8
61	Болгарія	72,0	125	Парагвай	59,1	188	Венесуела, РБ	30,2
62	Саудівська Аравія	71,6	126	Аргентина	59,0	189	Еритрея	21,6
63	Індія	71,0	127	Іран, Ісламська Республіка	58,5	190	Сомалі	20,0
64	Україна	70,2						

Джерело: Рейтинг ведення бізнесу Світового банку.

Додаток Е

Рис. Е.1. Складові сталого розвитку

Джерело: Центр екологічної сертифікації та маркування.

Додаток Ж

Рис. Ж.1. Стратегії сталого розвитку ООН 2030

Джерело: Стратегія сталого розвитку ООН 2030 р.

Додаток И

Таблиця И.1

Індекс виконання цілей сталого розвитку країн світу, 2019 р.

Рейтинг	Країна	Оцінка	Рейтинг	Країна	Оцінка
1	Данія	85.2	26	Португалія	76.4
2	Швеція	85.0	27	Словацька Республіка	76.2
3	Фінляндія	82.8	28	Мальта	76.1
4	Франція	81,5	29	Польща	75.9
5	Австрія	81.1	30	Італія	75.8
6	Німеччина	81.1	31	Чилі	75.6
7	Чехія	80.7	32	Литва	75.1
8	Норвегія	80.7	33	Коста-Ріка	75,0
9	Нідерланди	80.4	34	Люксембург	74.8
10	Естонія	80.2	35	США	74.5
11	Нова Зеландія	79.5	36	Болгарія	74.5
12	Словенія	79.4	37	Молдова	74.4
13	Великобританія	79.4	38	Австралія	73.9
14	Ісландія	79.2	39	Китай	73.2
15	Японія	78.9	40	Таїланд	73,0
16	Бельгія	78.9	41	Україна	72.8
17	Швейцарія	78.8	42	Румунія	72.7
18	Корея, реп.	78.3	43	Уругвай	72.6
19	Ірландія	78.2	44	Сербія	72.5
20	Канада	77.9	45	Аргентина	72.4
21	Іспанія	77.8	46	Еквадор	72.3
22	Хорватія	77.8	47	Мальдіви	72.1
23	Білорусь	77.4	48	Киргизька Республіка	71.6
24	Латвія	77.1	49	Ізраїль	71.5
25	Угорщина	76.9	50	Греція	71.4

Примітка. Складено автором за даними Рейтингу сталого року 2019 р.

Додаток К

Таблиця К.1

Пріоритети конкурентних стратегій країн-лідерів світового розвитку у XXI ст.

Цілі	Стратегії	Ключові моменти
Підвищення продуктивності	Розвиток можливостей підприємств	- Для підтримки малих і середніх підприємств Співпраця з партнерами(IMDA, банки та провайдери телекомунікацій),
		- Старт проекту Start Digital у 2019 р.
		- Грант підвищення продуктивності
		- Грант допомоги щодо готовності до ринку (деякі інструменти підтримки)
Посилення інновацій	Розвиток людського капіталу	- Підприємства з більш складними бізнес-проектами та масштабнішими проектами розвитку будуть підтримуватися через Грант розвитку підприємства
		- Для підприємств, які мають підтверджений досвід зростання, сильне лідерство та амбіції до зростання, нова програма розширення масштабів Scale-up SG сприятиме їм стати потенційними лідерами
	Покращення екосистем підприємств	- Зміцнення об'єднань лідерів
		- Зростання рівня талантів через стажування та асоційовані програми управління, такі як програма Global Ready Talent (GRT).
Прискорення інтернаціоналізації	Встановлення міцних мереж та партнерств	- Міжпідприємництво - партнерство між ТНК, між малими і середніми підприємствами або стартапами;
		- Промисловість - співпраця з різними провідними агенціями та торговими асоціаціями та палатами для підтримки ІТМ шляхом сприяння модернізації та трансформації на базі галузі
		- Міжгалузева співпраця
		- Розширення мережі центрів інновацій, інноваційних посередників
Прискорення інтернаціоналізації	Встановлення міцних мереж та партнерств	- Розширення мереж центрів МСП для включення закордонних вузлів;
		- Розширення можливостей та формування більш стратегічного партнерства з ТАСs - незалежною консультативною фірмою у сфері податків , щоб допомогти більшій кількості малих та середніх підприємств;
		- Розширення партнерських мереж на ринку через Global Innovation Alliance для полегшення виходу на ринок;

Примітка. Складено автором за даними Enterprise Singapore.

Додаток Л

Рис. Л.1. Пріоритети підвищення конкурентоспроможності експорту економіки України на період до 2021 р.

Примітка. Побудовано автором за даними Експортної стратегії України до 2021 р.